

ΤΕΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Τίτλος Εργασίας: Οικονομική κρίση και νέα γενιά,
επιπτώσεις στην κοινωνικοποίηση, στις σπουδές και στον
επαγγελματικό προσανατολισμό.

Πτυχιακή Εργασία των:

ΨΥΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΤΡΙΨΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ

ΤΖΩΛΟΥ ΒΙΟΛΛΕΤΑ

Επιβλέπων :

ΚΑΚΑΡΕΛΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΠΑΤΡΑ 2015

Περίληψη

Η παρούσα πτυχιακή εργασία διαπραγματεύεται την οικονομική κρίση που μαστιάζει την εποχή μας και ειδικότερα πως αυτή επηρεάζει το σημαντικότερο μέρος του πληθυσμού, δηλαδή τους νέους. Αναλύεται το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης, οι αιτίες και οι συνέπειές της στην ελληνική οικονομία και συγκεκριμένα πως αυτή και οι επιπτώσεις της καθορίζουν την ζωή των νέων.

Τα κεφάλαιά της εκτείνονται ξεκινώντας από την ουσιαστικότερη κρίση που επηρέασε τη διεθνή οικονομία, καταλήγοντας στην κρίση της Ελλάδας σήμερα. Στο σημείο που επικεντρώνονται τα κεφάλαια αυτά είναι το πώς βιώνουν οι νέοι σήμερα την οικονομική κρίση, πως επιδρά στο μέλλον τους και πως μπορούν να επιβιώσουν μέσα σ' αυτήν.

Τέλος με το γενικό συμπέρασμα δίνονται κάποιες προτάσεις με την μορφή μέτρων και δράσεων που θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν την κρίση στην Ελλάδα με στόχο την ανασυγκρότηση της οικονομίας και την εξομάλυνσή της. Οι προτάσεις αυτές αφορούν κατά κύριο λόγο την Πολιτεία και εκτείνονται μέχρι και στις ίδιες τις επιχειρήσεις.

Επιπρόσθετα το συμπέρασμα αυτό καταλήγει σε τρόπους δράσης της Πολιτείας με κύριο σημείο αναφοράς τους νέους και δίνει κάποιες συμβουλές βοηθώντας τους να ακολουθήσουν ένα τρόπο σκέψης για να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της ζωής για την οποία καλούνται να παλέψουν.

Περιεχόμενα

Περίληψη	2
Εισαγωγή.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	8
1.1 Ορισμός της κρίσης.....	8
1.2 Συνοπτική ανάλυση της οικονομικής κρίσης	8
1.3 Μια αναδρομή στις πρόσφατες κρίσεις.....	10
1.4 Τι διαφοροποιεί τη σημερινή κρίση.....	13
1.5 Αίτια.....	14
1.6 Επιπτώσεις	15
1.7 Επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	22
2.1 Οικονομική κρίση στην νέα γενιά.....	22
2.2 Ανεργία, κύρια επίπτωση της οικονομικής κρίσης..	25
2.3 Άλλες Συνέπειες της οικονομικής κρίσης σε κοινωνικό επίπεδο	39
2.4 Έρευνα για την επίδραση της οικονομικής κρίσης στη ζωή των νέων.....	42
2.5 Αποτελέσματα έρευνας	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	59
3.1 Οι σπουδές εν καιρώ κρίσης	59
3.2 Πως επηρεάζεται ο επαγγελματικός προσανατολισμός.....	62
3.3 Έρευνα για τον επαγγελματικό προσανατολισμό των νέων σε περίοδο κρίσης	72
3.4 Αποτελέσματα έρευνας	80

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	83
4.1 Μέτρα αντιμετώπισης της κρίσης	83
4.2 Μέτρα αντιμετώπισης για τους νέους	88
4.3 Συμπεράσματα	91
Βιβλιογραφία	96
Διαδίκτυο	96

Εισαγωγή

Σήμερα είναι γενικά παραδεκτό ότι η σύγχρονη κοινωνία υποφέρει από μια βαθιά και εκτεταμένη κρίση. Παρόλο που τα τελευταία εκατό χρόνια έχουν λάβει χώρα στην παγκόσμια οικονομία αρκετές οικονομικές κρίσεις, μικρότερης ή μεγαλύτερης έκτασης, οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα να παρεκτραπεί η παγκόσμια οικονομία από την ομαλή αναπτυξιακή της πορεία και επέφεραν σημαντικές επιδράσεις στις οικονομίες των χωρών, υποστηρίζεται ότι μεγαλύτερη από όλες τις οικονομικές κρίσεις είναι αυτή που συμβαίνει στις μέρες μας.

Η εργασία αυτή προσπαθεί να εξετάσει την επίδραση της οικονομικής κρίσης των ημερών μας πιο ειδικά, στους νέους. Το αίσθημα ότι οι νέοι θα ζήσουν χειρότερα, θα εργαστούν περισσότερα χρόνια και με λιγότερα κοινωνικά δικαιώματα από τους γονείς τους είναι πια εδραιωμένο όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε άλλες δυτικοευρωπαϊκές κοινωνίες, στις οποίες το δημογραφικό ισοζύγιο δεν ευνοεί τους νέους. Παρόλα αυτά οι νέοι στην Ελλάδα αντιδρούν στο κατεστημένο, το οποίο δεν επέτρεπε την ανάδειξη ικανών και ταλαντούχων νέων σε θέσεις ευθύνης και οδήγησε τη χώρα στην τρέχουσα κρίση.

Σκοπός της εργασίας είναι να φανερώσει ένα μέρος της εικόνας που επικρατεί στη ζωή των νέων η οποία επηρεάζεται από την οικονομική κρίση. Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες είναι οι έρευνες που διεξάγονται στο κύριο σώμα της πτυχιακής, οι οποίες είτε με τη μορφή στατιστικών στοιχείων και πινάκων, είτε με την μορφή ερωτηματολογίων, δείχνουν στον αναγνώστη μία πλήρη εικόνα της κατάστασης που διαδραματίζεται καθοδηγώντας τον κάθε φορά με τα συμπεράσματά της. Οι κυριότερες έρευνες ασχολούνται την αλλαγή του τρόπου ζωής των νέων πιστοποιώντας τα αποτελέσματα με τις μαρτυρίες κάποιων εξ' αυτών, το πως επηρεάζονται οι σπουδές τους από την κρίση και τι αντίκτυπο έχει στον επαγγελματικό προσανατολισμό.

Η παρούσα εργασία εκτείνεται σε τέσσερα κεφάλαια:

Στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθενται θεωρητικά στοιχεία σχετικά με την οικονομική κρίση γενικά. Γίνεται μια αναδρομή στην πρώτη μορφή κρίσης, το πως εξελιχθήκαν τα πράγματα στη συνέχεια, φτάνοντας στο σήμερα έτσι ώστε συγκρίνοντας την τρέχουσα με τις παλαιότερες κρίσεις να διαπιστωθεί εάν υπάρχουν κοινά σημεία και κοινοί τρόποι επίλυσης και αντιμετώπισης. Επίσης γίνεται συνοπτική αναφορά στα αίτια και τις επιπτώσεις, καθώς και το πώς επηρεάστηκε από αυτά το γενικό κοινωνικό σύνολο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζεται πιο συγκεκριμένα το πώς επηρεάζεται από την οικονομική κρίση η νέα γενιά σε διάφορα επίπεδα, όπως την οικογένεια, την κοινωνική τους ζωή, τον ψυχικό τους κόσμο και κυρίως πως ανταπεξέρχεται κατά τη διάρκειά της στο κύριο πρόβλημά της, την ανεργία. Σε αυτό το κεφάλαιο διεξάγεται και μία έρευνα με τη μορφή ερωτηματολογίου για την επίδραση της οικονομικής κρίσης στη ζωή των νέων καθώς και γίνεται ανάλυση των αποτελεσμάτων της.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναπτύσσεται το πώς κλονίζεται ένας ακόμα σημαντικός κλάδος στη ζωή των νέων ο οποίος είναι οι σπουδές και γενικά ο επαγγελματικός προσανατολισμός τους. Εξετάζεται το πώς αντιμετωπίζουν την κρίση τα επαγγέλματα που καλούνται να επιλέξουν οι νέοι για να ζήσουν και ποια από αυτά έχουν θετικές ή αρνητικές προοπτικές. Επίσης και στο τέλος αυτού του κεφαλαίου αναπτύσσεται έρευνα, ίδιας μορφής με την προηγούμενη η οποία είναι σχετική με τον επαγγελματικό προσανατολισμό, καταλήγοντας στην ανάλυση των αποτελεσμάτων της.

Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο δίνονται κάποιες προτάσεις αντιμετώπισης της κρίσης και σε ποιες ενέργειες πρέπει να προβεί η Πολιτεία ώστε να μετριαστεί αν όχι να εξαιρεθεί το πρόβλημα κρίση. Επειδή όμως τα σημαντικότερα μέτρα αντιμετώπισης αφορούν τους νέους, διεξάγονται κάποια συμπεράσματα για το πώς πρέπει οι νέοι ν'αντιμετωπίσουν όλη αυτή την κατάσταση ώστε να καταφέρουν να επιβιώσουν μέσα σ' αυτούς τους δύσκολους καιρούς.

Συντομεύσεις

Α.Ε.Ι	=	Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
ΑΕΠ	=	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ALCO	=	Δημοσκοπήσεις, Έρευνες αγοράς στην Ελλάδα
ΑΜΕΑ	=	Άτομα με Αναπηρία
Α.Τ.Ε.Ι.	=	Ανώτατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
Βλ.	=	Βλέπε
ΓΣΕΕ	=	Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος
Δισ.	=	Δισεκατομμύρια
Δ.Ν.Τ.	=	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
Ε.Ε.	=	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΛ.ΣΤΑΤ	=	Ελληνικής Στατιστικής Αρχής
Ε.Μ.Π	=	Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο
Ε.Π.Α.Ψ.Υ	=	Εταιρία Περιφεριακής Ανάπτυξης και Ψυχικής Υγείας
ΗΠΑ	=	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
κ.λπ.	=	Και Λοιπά
ΜΜΕ	=	Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας
ΝΕΟΙ	=	Νέοι Οργανωμένοι Ευρωπαίοι Ικανοί
ΟΑΡΕC	=	Οργανισμού Αραβικών Χωρών - Εξαγωγέων Πετρελαίου Οργανισμού Αραβικών Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών
Παραρτ.	=	Παράρτημα
Φ.Π.Α.	=	Φόρος Προστιθεμένης Αξίας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Ορισμός της κρίσης

Η έννοια της κρίσης, ως πολυδιάστατη, έχει αποδοθεί ποικιλοτρόπως, ακόμη και από απλούς ανθρώπους για να περιγράψουν με μια λέξη ότι αντιμετωπίζουν ένα δύσκολο πρόβλημα, ότι διανύουν μια περίοδο ανωμαλίας και αντικανονικότητας ή βρίσκονται σε κρίσιμη φάση. Στην ελληνική γλώσσα, η λέξη κρίση προέρχεται από το ρήμα κρίνω θέλοντας να χαρακτηρίσει μια μη κανονική κατάσταση. Μια κατάσταση κρίσιμη, δύσκολη, επικίνδυνη. Συγκεκριμένα κρίση είναι μια εκτροπή από την κατάσταση της κανονικότητας και μπορεί να προσλάβει διαβαθμίσεις αντικανονικότητας από μια κατάσταση απλής διαταραχής μέχρι την κατάσταση μη ελεγχόμενων εκρηκτικών γεγονότων και την κατάσταση του χάους και του πανικού. Συνεπώς, μια κρίση εμπεριέχει μια απειλή σχετικά με τους πόρους και τους ανθρώπους, την απώλεια του ελέγχου και ορατές ή αόρατες συνέπειες στους ανθρώπους, τους πόρους και τους οργανισμούς. (Παηγυράκης¹, 2001)

1.2 Συνοπτική ανάλυση της οικονομικής κρίσης

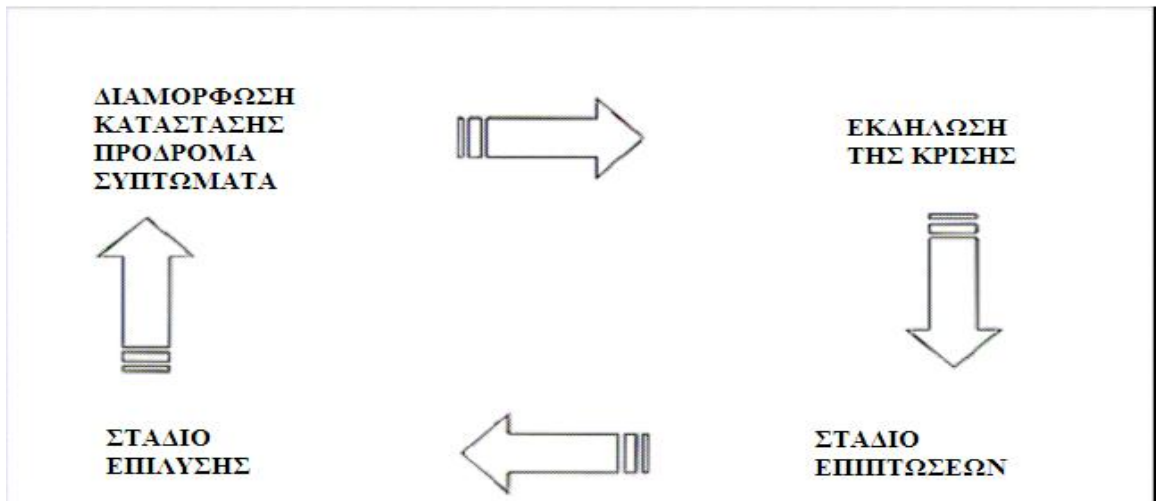
Για να οριστεί η οικονομική κρίση χρησιμοποιούνται συνήθως οι έννοιες από τη θεωρία των οικονομικών διακυμάνσεων. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, οικονομικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι είναι το φαινόμενο των επαναλαμβανόμενων διακυμάνσεων της γενικής οικονομικής δραστηριότητας, που παρατηρούνται για μια περίοδο ετών. Μία κρίση μπορεί να αποτελείται από τέσσερα διαφορετικά και διακριτά στάδια. Ο συνήθης κύκλος ζωής μιας κρίσης ακολουθεί τα παρακάτω στάδια:

---

¹ Πτυχιούχος της ΑΣΟΕΕ και κάτοχος M.Sc. στο Μάρκετινγκ και Ph.D. στη Διαφήμιση από το University College of Wales, Μ. Βρετανία.

1. Στάδιο Διαμόρφωσης της κατάστασης ή Πρόδρομων συμπτωμάτων (Prodromal crisis stage).
2. Στάδιο εκδήλωσης-κορύφωσης της κρίσης (acute crisis stage).
3. Στάδιο των επιπτώσεων (Chronic crisis stage).
4. Στάδιο επίλυσης- ομαλοποίησης (crisis resolution stage).

(Σχήμα 1)

(Σχήμα 2)

Σημείωση: Ο επιθυμητός Κύκλος Ζωής μιας Κρίσης παρουσιάζεται στο σχήμα 2. Κατ'αυτόν, από την εμφάνιση των Προδόμων Συμπτωμάτων, με τις κατάλληλες ενέργειες και τακτικές οδηγούμαστε απ' ευθείας στο στάδιο επίλυσης. (Σφακιανάκης², 1998)

² Επίκουρος Καθηγητής στο Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Πειραιώς

1.3 Μια αναδρομή στις πρόσφατες κρίσεις

Η μεγάλη κρίση του 1929 είναι το κυριότερο σημείο αναφοράς. Η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 1929 ήταν μια κατάσταση διεθνούς οικονομικής ύφεσης που διήρκεσε από ένα μέχρι δέκα χρόνια σε διάφορες χώρες του κόσμου. Επρόκειτο για τη μεγαλύτερη οικονομική ύφεση της σύγχρονης ιστορίας και χρησιμοποιείται τον 21ο αιώνα ως παράδειγμα για το πόσο οδυνηρή μπορεί να είναι μια οικονομική καταστροφή. Η "Μεγάλη Ύφεση", όπως χαρακτηρίστηκε στις ΗΠΑ, σύμφωνα με τους αναλυτές προκλήθηκε μετά από το χρηματιστηριακό κραχ, που ξεκίνησε στις 24 Οκτωβρίου του 1929, την λεγόμενη Μαύρη Πέμπτη. Το τέρμα της κρίσης στις ΗΠΑ ταυτίστηκε με το έναυσμα της πολεμικής οικονομίας του 2ου παγκοσμίου πολέμου, γύρω στο 1939.

Η κρίση είχε καταστροφικές επιπτώσεις τόσο στον ανεπτυγμένο, όσο και στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Επηρεάστηκε το διεθνές εμπόριο, καθώς επίσης και τα προσωπικά εισοδήματα, τα έσοδα από φόρους, οι τιμές και τα κέρδη. Η οικονομία πόλεων ανά τον κόσμο επλήγη, ιδίως εκείνων που εξαρτώνταν άμεσα από τη βαριά βιομηχανία. Οι κατασκευές πάγωσαν, οι αγροτο-κτηνοτροφικές εργασίες υποχώρησαν λόγω πτώσης των τιμών στις σοδειές κατά 40% με 60%. Με τη ζήτηση σε διαρκή υποχώρηση, σε συνδυασμό με την έλλειψη εναλλακτικών εργασιών, περιοχές που εξαρτώνταν από τον πρωτογενή τομέα όπως εκμετάλλευση γης, ορυχείων και ξύλου υπέφεραν ακόμη περισσότερο.

Η μεγάλη κρίση τερματίστηκε σε διαφορετικό χρόνο ανά χώρα. Οι περισσότερες χώρες εφάρμοσαν προγράμματα ανακούφισης και η πολιτική τους ζώη πέρασε αναταραχές, εξωθώντας την ιδεολογία στα άκρα. Σε ορισμένα κράτη, οι απελπισμένοι πολίτες στράφηκαν προς δημαγωγούς εθνικιστές, όπως τον Αδόλφο Χίτλερ, με αποτέλεσμα την έναρξη του 2ου παγκοσμίου πολέμου.

Οι αιτίες της ήταν:

1. η ανισορροπία στην οικονομία των ΗΠΑ (Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής), η οποία προήλθε από:

- α) τη σχετική υπερπαραγωγή πρώτων υλών γεωργικών προϊόντων που είχε ως αποτέλεσμα την πτώση των τιμών και μείωση της αγοραστικής δύναμης των αγροτών και
- β) τις υπεραισιόδοξες βιομηχανικές επενδύσεις σε τομείς όπως η παραγωγή αυτοκινήτων και ηλεκτρικών συσκευών.

2. η ευάλωτη διεθνής οικονομία, λόγω του γεγονότος ότι:

- α) η διεθνής οικονομία ήταν ήδη εξασθενημένη από τον Παγκόσμιο πόλεμο και
- β) ο αμερικανικός προστατευτισμός και η εμμονή στη αποπληρωμή του συνόλου των δανείων που είχαν δοθεί στις ευρωπαϊκές χώρες επιδείνωνε ακόμη περισσότερο το πρόβλημα.

Η αλυσιδωτή κατάρρευση επιχειρήσεων και τραπεζών έφερε την παγκόσμια οικονομική ύφεση. Κατά την κρισιμότερη καμπή αυτής της κρίσης οι άνεργοι έφθασαν τα 30.000.000.

Μία ακόμη από τις σημαντικότερες κρίσεις είναι αυτή του πετρελαίου τη δεκαετία του 1970. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 έκαναν την εμφάνισή τους δύο πετρελαϊκές κρίσεις. Αυτές έφεραν στο προσκήνιο τη συνύπαρξη πληθωρισμού και αυξημένης ανεργίας. Ως επίσημη ημερομηνία έναρξης της πρώτης κρίσης καταγράφεται η 17η Οκτωβρίου του 1973, όταν τα μέλη του ΟΑΡΕC (Οργανισμού Αραβικών Χωρών - Εξαγωγέων Πετρελαίου Οργανισμού Αραβικών Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών) ανακοίνωσαν ότι δεν θα προμήθευαν πλέον με πετρέλαιο τις χώρες που υποστήριζαν το Ισραήλ στη διαμάχη του με τη Συρία και την Αίγυπτο. Σε αυτές τις χώρες συμπεριλαμβάνονταν οι ΗΠΑ, οι σύμμαχοι τους στη Δυτική Ευρώπη και η Ιαπωνία. Παρόλα αυτά, οι στοχευμένες χώρες ανταποκρίθηκαν βρίσκοντας νέες πρωτοβουλίες για να περιορίσουν την εξάρτησή τους από τις παραπάνω χώρες.

Έξι χρόνια μετά, το 1979, ακολούθησε η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση. Έκανε την εμφάνισή της στις ΗΠΑ, στον απόηχο της ιρανικής επανάστασης. Οι χώρες του

OPEC για να αντιμετωπίσουν την κατάσταση, αύξησαν την παραγωγή τους και η συνολική απώλεια έφτασε στο 4%. Ωστόσο, επικράτησε ένας διαδεδομένος πανικός που ανέβασε την τιμή πολύ περισσότερο από όσο θα αναμενόταν. Αυτό ήταν αποτέλεσμα της μειωμένης ζήτησης και της υπερβολικής παραγωγής, οδηγώντας τον OPEC στο να χάσει την ενότητα του. Εξαγωγείς πετρελαίου, όπως το Μεξικό, η Νιγηρία και η Βενεζουέλα επεκτάθηκαν σημαντικά, ενώ οι ΗΠΑ και η Ευρώπη πήραν περισσότερο πετρέλαιο από το Prudhoe Bay και τη Βόρειο Θάλασσα.

Στη συνέχεια, εξετάζοντας τη λεγόμενη “ασιατική” κρίση του 1998-1999, βλέπουμε ότι άγγιξε σε μεγάλο βαθμό το τραπεζικό σύστημα, ωθώντας πολλές ασιατικές τράπεζες στα πρόθυρα χρεοκοπίας. Πρόκειται εδώ για μία τοπική κρίση, γεωγραφικά περιορισμένη, κάτι που τη διαφοροποιεί πολύ από την κρίση του 1929, καθώς και από τη σημερινή.

Μία άλλη κρίση στη δεκαετία του 1990 είναι αυτή της ιαπωνικής οικονομίας, η οποία είχε αντιμετωπιστεί με μερική ή πλήρη εθνικοποίηση τραπεζών. Είχε μεγάλη διάρκεια και οδήγησε σε ύφεση, διότι η αντίδραση των ιαπωνικών αρχών έφτασε με μεγάλη καθυστέρηση. Η καθυστέρηση των παρεμβάσεων κάνει την κρίση αυτή να έχει αναλογίες με αυτήν του 1929. Εντούτοις και αυτή διαφοροποιείται τόσο από τη σημερινή όσο και από αυτήν του 1929 λόγω του τοπικού χαρακτήρα της.

Μία άλλη κρίση είναι αυτή του 2000-2001 με την έκρηξη της “φούσκας” του Internet, που προκάλεσε πτώσεις στις τιμές των μετοχών ανάλογες με εκείνες της κρίσης του 1929. Παρατηρούμε ότι η σημερινή κρίση είναι ακόμη πιο σοβαρή και πλησιέστερη σε αυτήν του 1929, καθώς αγγίζει τον πυρήνα του τραπεζικού συστήματος προκαλώντας πτωχεύσεις τραπεζών. Όντως η σημερινή κρίση δείχνει να έχει ομοιότητες με αυτήν του 1929. Σε μόλις τρεις εβδομάδες τα χρηματιστήρια έχασαν περίπου από 20% έως 25% της αξίας τους. Επίσης η κρίση του 1929 ήταν παγκόσμια, αγγίζοντας όλες τις χρηματοοικονομικές αγορές. Η σημερινή κρίση λόγω της παγκοσμιοποίησης φαίνεται να είναι ακόμη σοβαρότερη από αυτή του 1929. Η παγκοσμιοποίηση εντείνει τη δυναμικότητα μιας χρηματοπιστωτικής κρίσης και επηρεάζει πολύ πιο γρήγορα την παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα. Πέραν όμως της παγκοσμιοποίησης, εάν πρέπει να αποκλείσουμε

μία επανάληψη της κρίσης του 1929, είναι γιατί βρισκόμαστε σε ένα διαφορετικό περιβάλλον από εκείνο της δεκαετίας του 1930.

1.4 Τι διαφοροποιεί τη σημερινή κρίση

Το πρώτο στοιχείο που διαφοροποιεί τη σημερινή κρίση από αυτήν του 1929 είναι η οικονομική πολιτική που εφαρμόστηκε. Από τις αντιδράσεις των νομισματικών και δημοσιονομικών αρχών παγκοσμίως φαίνεται ότι το δίδαγμα της κρίσης του 1929 έγινε απόλυτα κατανοητό από το γεγονός ότι υπάρχει παγκοσμίως συντονισμένη αντίδραση των οικονομικών πολιτικών. Το δεύτερο στοιχείο που υποδηλώνει τη μεγάλη διαφορά μεταξύ των δύο κρίσεων είναι ότι το μέγεθος των κρατών (δημόσιες δαπάνες και φόροι) είναι σήμερα πολύ μεγαλύτερο. Για παράδειγμα, το μέγεθος του αμερικανικού κράτους το 1929 ήταν 10%, ενώ σήμερα υπερβαίνει το 30%. Το τρίτο στοιχείο το οποίο δείχνει τη διαφορά μεταξύ της σημερινής κρίσης και αυτής του 1929, καθώς και το κατά πόσο η σημερινή κρίση μάς επιβαρύνει με επιπλέον έναν κίνδυνο είναι η διεύδυση της χρηματοπιστωτικής δραστηριότητας στη

καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Το ποσοστό των νοικοκυριών που έχει σήμερα πρόσβαση σε πιστώσεις είναι πολύ μεγαλύτερο από αυτό της δεκαετίας του 1930. Σχεδόν κάθε άτομο στις δυτικές κοινωνίες έχει μία πιστωτική κάρτα. Η σύμπλεξη της χρηματοπιστωτικής και της πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας είναι σήμερα πολύ μεγαλύτερη.

Η Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση από το 2007 είναι μια παγκόσμια κατάσταση απειλούμενης οικονομικής ύφεσης στον ευρύτερο χρηματοπιστωτικό και τραπεζικό τομέα με γενεσιουργό χώρα τις ΗΠΑ. Η κρίση αυτή έρχεται 78 χρόνια μετά την τελευταία μεγάλη κρίση του 1929 αλλά και παλαιότερες πετρελαϊκές κρίσεις. Προέκυψε μετά το ξέσπασμα των προβλημάτων στην αγορά στεγαστικών δανείων χαμηλής εξασφάλισης και την αλόγιστη χρήση δομημένων επενδυτικών προϊόντων που εξαρτώνταν άμεσα από τη δυνατότητα αποπληρωμής των δανείων από τα οποία παράγονταν. Πολλοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι είναι

απαραίτητος ένας νέος κρατικός παρεμβατισμός, παράλληλα με την κατάρτιση σχεδίων επίλυσης της κρίσης προτού επεκταθεί στην ευρύτερη οικονομία των κρατών που επλήγησαν.

1.5 Αίτια

Τα αίτια της κρίσης πρέπει να αναζητηθούν αφενός στα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα και τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν, αφετέρου δε, στη διεθνή συγκυρία της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης που τα ανέδειξε με ιδιαίτερα έντονο και οξύ τρόπο. Κυρίαρχο χαρακτηριστικό της οικονομίας είναι η ύπαρξη διαρθρωτικών προβλημάτων πολύ πριν την εμφάνιση της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης, τα οποία διογκώθηκαν τα τελευταία χρόνια.

Και συγκεκριμένα στις 9 Αυγούστου 2007, όταν η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα είχε υποχρεωθεί να παράσχει στις χρηματαγορές ρευστότητα 95 δισ. δολαρίων, οι αγορές έπεφταν προμηνύοντας μαύρες μέρες. Κανείς όμως δεν προέβλεπε ότι αυτό θα κρατήσει πολύ, αφού είχαν πίστη στους σύγχρονους μηχανισμούς αποτροπής και κυρίως αυτών των ΗΠΑ. Η κρίση αν και πρωτοπαρουσιάστηκε στις αγορές των ΗΠΑ σε σύντομο χρονικό διάστημα άρχισε να επηρεάζει όλες τις παγκόσμιες αγορές. Αυτό δείχνει το πόσο στενά συνδεδεμένες είναι οι παγκόσμιες αγορές. Έτσι η κρίση από περιφερειακό πρόβλημα έγινε παγκόσμιο. Αν και οι χώρες που επηρεάστηκαν έλαβαν μέτρα σε σύντομο χρονικό διάστημα, έγινε φανερό ότι όλες οι χώρες πρέπει να ενεργήσουν από κοινού. Πριν από την κρίση επικρατούσε μία θετική ατμόσφαιρα στις αγορές. Οι κτηματομεσιτικές αγορές κέρδιζαν αξία. Οι τιμές πετρελαίου με τις αυξανόμενες προοπτικές ζήτησης είχαν ανοδική πορεία. Οι τράπεζες έβλεπαν υψηλά κέρδη από τις πιστώσεις που σχεδίαζαν να χορηγήσουν στο κτηματομεσιτικό τομέα λόγω της ανοδικής πορείας της αγοράς αυτής. Από τις πιστώσεις μπορούσαν να επωφεληθούν και οι πελάτες με χαμηλό εισόδημα. Όταν αυξήθηκαν οι αξίες των κατοικιών, οι ιδιοκτήτες που απέκτησαν κατοικίες με στεγαστικά δάνεια, δανειοδοτήθηκαν περαιτέρω

υποθηκεύοντας την επιπρόσθετη αξία. Οι τράπεζες χωρίς να περιμένουν την πληρωμή των δάνειων, δείχνοντας την αξία των υποθηκευμένων κατοικιών, προωθούσαν ομόλογα στην αγορά τα οποία τους αποφέρανε νέες πηγές και τα οποία ξανά δανειοδοτούσαν. Οι αγοραστές ομολόγων τα πουλούσαν, στην αγορά, στους επενδυτές ως ομόλογα και μετοχές.

Επομένως οι κυριότερες αιτίες που προκάλεσαν την εμφάνιση και ανάπτυξη της τρέχουσας οικονομικής κρίσης είναι οι εξής:

1. Υπερβολική χρήση Δανειακών Κεφαλαίων (Leverage).
2. Πλημμελής διαβάθμιση πιστοληπτικού κινδύνου (Bond Ratings).
3. Αμοιβές στελεχών στον χρηματοπιστωτικό τομέα (Bonus).
4. Κίνητρα για αλόγιστη χορήγηση στεγαστικών δανείων, ανεξάρτητα από τον πιστοληπτικό κίνδυνο των δανειοληπτών.
5. Στεγαστικά δάνεια για αγορά κατοικίας χωρίς συμμετοχή δανειολήπτη.

1.6 Επιπτώσεις

Οι σημαντικότερες επιπτώσεις που είχε η εμφάνιση της οικονομικής κρίσης των ετών 2008-2009 είναι οι εξής:

- Κρίση ρευστότητας, καθώς μέσω της μη χορήγησης επαγγελματικών και καταναλωτικών δανείων, θα τεθεί πρόβλημα ρευστότητας στην αγορά και την κατανάλωση.
- Δυσκολία παροχής δανείων.
- Αύξηση επιτοκίων, βραχυπρόθεσμα μείωση επενδυτικής δραστηριότητας και περιορισμός καταναλωτικής πίστης.
- Μείωση παραγωγής / μείωση κατανάλωσης / μείωση εθνικού εισοδήματος.
- Μείωση του εμπορικού ισοζυγίου.
- Δραματική πτώση της τιμής του πετρελαίου και, συνεπώς, μείωση του κόστους παραγωγής.

- Πτώση του πληθωρισμού και, συνεπώς, σε επόμενη φάση δημιουργία ζήτησης.
- Πτώση των τιμές των πρώτων υλών και συνεπακόλουθη μείωση του κόστους και του πληθωρισμού. Πτώση στις τιμές των ακινήτων και άρα ευκαιρίες για αγορές.

1.7 Επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία

Κάθε χώρα της Ε.Ε. (Ευρωπαϊκής Ένωσης) βιώνει την οικονομική κρίση με διαφορετικό τρόπο, σε διαφορετική έκταση και ένταση, ανάλογα με τη δομή της οικονομικής της διάρθρωσης. Διαφορετικά βιώνει η Γαλλία και η Γερμανία την κρίση και διαφορετικά οι χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου όπως η Πορτογαλία, η Ισπανία και η Ελλάδα. Έτσι, κάθε χώρα δρα ανάλογα με τις ανάγκες και τα προβλήματά της καθώς και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της. Η προσέγγιση, λοιπόν, ότι η κρίση είναι διεθνής και ότι τα προβλήματα της οικονομίας είναι αποτέλεσμα αυτής, έχει χαρακτηριστεί από πολλούς οικονομολόγους ως αναποτελεσματική, ότι παραπλανά τις ευθύνες των κυρίαρχων δυνάμεων, οδηγεί σε λαθεμένες επιλογές και αδιέξοδα και τελικά δεν βοηθά στην ανασυγκρότηση της οικονομίας, στην άμβλυνση των ανισορροπιών και των κοινωνικών προβλημάτων που αυτή δημιουργεί.

Οι αρνητικές επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας επιβάλλουν να εντοπίσουμε και να κατανοήσουμε τα αίτια που οδηγούν στη σημερινή πραγματικότητα για να ασκηθούν κατάλληλες και αποτελεσματικές πολιτικές για την αντιμετώπισή τους. Η κρίση στην Ελλάδα αναμένεται να έχει μεγαλύτερο βάθος και διάρκεια από ότι σε άλλες χώρες της Ε.Ε. Ακριβώς γιατί η δομή και τα διαρθρωτικά προβλήματα όχι μόνο είναι διαφορετικά, αλλά διατηρούνται και καθημερινά, κάτω από τις συνθήκες της διεθνούς κρίσης, γίνονται μεγαλύτερα και οξύτερα. Οι μακροοικονομικές ανισορροπίες της ελληνικής οικονομίας αποτυπώνονται κυρίως στη συνεχή επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης, στα διατηρούμενα και συνεχώς διογκούμενα Ελλείμματα του Δημοσίου και του Ισοζυγίου Τρεχουσών

Συναλλαγών καθώς και στο ύψος του Δημοσίου Χρέους. Όλα τα παραπάνω έχουν εκτραπεί σε επίπεδα εκτός ελέγχου, γεγονός που καθιστά την οικονομία ακόμη πιο ευάλωτη στους

εξωτερικούς παράγοντες της διεθνούς οικονομικής κρίσης, λειτουργούν ως εμπόδια σταθεροποίησης της χώρας και περιορίζουν τα αποθέματα ανάπτυξης της. Η παραγωγική βάση της Ελληνικής Οικονομίας είναι ισχνή καθώς στηρίχτηκε, σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, σε τομείς όπως ο τουρισμός, η ναυτιλία και η υποδομή, κλάδοι οι οποίοι επλήγησαν πρώτοι και με ιδιαίτερη ένταση από την κρίση. Επιπλέον οι τράπεζες, το πιο ισχυρό τμήμα του ελληνικού κεφαλαίου, λειτούργησαν με πρωτόγνωρους ρυθμούς πιστωτικής επέκτασης, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, με πιο έντονη την επέκταση τους στα Βαλκάνια και τη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Το γεγονός αυτό δείχνει να καθιστά όχι μόνο αυτές αλλά και άλλες μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις ιδιαίτερα εκτεθειμένες στην διεθνή κρίση όσον αφορά κυρίως την απόκτηση υψηλών κινδύνων, καθώς η κρίση αυτή πλήττει ιδιαίτερα τις χώρες αυτές.

Η καθοδική πορεία ξεκίνησε το 2009, όταν σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat το ποσοστό της ανεργίας αυξήθηκε κατακόρυφα μέσα σε έναν χρόνο από 7,9 σε 10,2 τοις εκατό λόγω της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης. Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία, τον Νοέμβριο του 2010 το ποσοστό είχε ήδη φτάσει στο 13,5 τοις εκατό, τον Απρίλιο του 2011 έφτασε στο 16,2 τοις εκατό ενώ τον Μάρτιο του 2012 εκτοξεύθηκε στο 22%. Η ΓΣΕΕ (Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος) φοβάται πως αν δε ληφθούν άμεσα μέτρα, η πραγματική ανεργία θα εκτοξευτεί στο 26% στο τέλος του 2012. Ειδικότερα, οι άνεργοι ανήλθαν σε 1.109.658 άτομα, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 307.775 άτομα σε σχέση με τον Απρίλιο του 2011 (αύξηση 38,4%) και κατά 27.493 άτομα σε σχέση με το Μάρτιο του 2012 (αύξηση 2,5%) -κάτι που αντιστοιχεί στο ποσοστό ανεργίας του 1960 όταν εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν- ενώ προβλέπεται πτώση της αγοραστικής δύναμης στο επίπεδο του 1984. Ενώ δραματική είναι η αύξηση της ανεργίας στους νέους, καθώς περισσότεροι από τους μισούς νέους έως 24 ετών είναι άνεργοι. Συγκεκριμένα, το ποσοστό της ανεργίας σε αυτήν την ηλικιακή ομάδα ανήλθε στο 51,5%, από 43,5% τον Απρίλιο του 2011. Στις ηλικίες 25-34 ετών το ποσοστό της ανεργίας ανήλθε στο 29,8% από 22,9%, στις ηλικίες 35-44 ετών αυξήθηκε στο 19,4% από 13,2%, στις ηλικίες 45-54 ετών αυξήθηκε στο

17,2% από 11%, ενώ περίπου διπλασιάστηκε στις ηλικίες 55-64 (13,8% από 7,4%).

	Απρίλιος του 2012	Απρίλιος του 2011
Άνεργοι έως 24 χρονών	51,5%	43,5%
25-34	29,8%	22,9%
35-44	19,4%	13,2%
45-54	17,2%	11,0%
55-64	13,8%	7,4%

Οι Έλληνες αντέδρασαν αρχικά στην κρίση με έναν τρόπο που είναι χαρακτηριστικός για τη συγκεκριμένη χώρα, έσφιξαν το ζωνάρι, ήρθαν πιο κοντά, και τα παιδιά που είχαν ανοίξει τα φτερά τους επέστρεψαν στο πατρικό σπίτι. Στους περισσότερους είναι πλέον σαφές ότι δεν υπάρχει οικονομική προοπτική. Όσοι επέστρεψαν στην πατρίδα μετά τις σπουδές τους στο εξωτερικό και τώρα χάνουν τη δουλειά τους, βρίσκονται πολύ κοντά στην απόφαση να εγκαταλείψουν και πάλι τη χώρα. Πόσο μάλλον όταν επιχειρήσεις από χώρες όπως η Γερμανία δεν κρύβουν το γεγονός ότι ενδιαφέρονται πολύ για προσωπικό υψηλής εξειδίκευσης από το εξωτερικό, το οποίο θα καλύψει τις ανάγκες τους για εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό.

Μοιραία όλα αυτά θυμίζουν την κατάσταση στην Ιρλανδία, όπου η οικονομική άνθηση στους αναδυόμενους κλάδους της πληροφορικής και των υπηρεσιών όχι μόνο κράτησε τους ανθρώπους στη χώρα αλλά έκανε και πολλούς Ιρλανδούς της διασποράς να επιστρέψουν στην πατρίδα. Σήμερα εν μέσω κρίσης πολλοί υποψήφιοι μετανάστες φτιάχνουν ξανά τη βαλίτσα τους. Στην Ελλάδα εξαπλώνεται όλο και περισσότερο η ανασφάλεια μαζί με τα καθημερινά τραγικά νέα και τις συζητήσεις για περαιτέρω μέτρα λιτότητας για την εξυγίανση του προϋπολογισμού.

Η κρίση στη χώρα μας αποτυπώνεται ενδεικτικά σε παράγοντες όπως :

Ο δείκτης οικονομικής δραστηριότητας με συνεχή και επιταχυνόμενη επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης του ΑΕΠ (Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν). Από 5,6% το 2003 μετατράπηκε σε 4,9% το 2004, 4,5% το 2006, 4% το 2007, 2,9% το 2008 ενώ έκτοτε η ελληνική οικονομία καταγράφει αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης όπου αντί της μεγιστοποίησής του, επιλέχθηκε η στασιμότητα και οι μη διαρθρωτικές αλλαγές. Βέβαια οι προβλέψεις των οικονομολόγων του Δ.Ν.Τ. (Διεθνές Νομισματικό Ταμείο). αφήνουν να διαφανεί ανάκαμψη, με ρυθμό ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας σε θετικό ρυθμό ανάπτυξης 2% με 2,3% για το 2014 και 2015 γεγονός που επιδρά θετικά, ως εξωτερικός παράγοντας.

Η αύξηση των τιμών και της ακρίβειας, η οποία έχει οδηγήσει ακόμη περισσότερα νοικοκυριά κάτω από τα όρια της φτώχειας. Ο πληθωρισμός για τα φτωχά νοικοκυριά είναι μεγαλύτερος από τα επίσημα στοιχεία, ενώ η πραγματική αμοιβή των εργαζομένων αυξήθηκε κατά μέσο όρο 2% την περίοδο 2005 – 2008 με αποτέλεσμα το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα να περιοριστεί ακόμη περισσότερο. Η υπερχρέωση των νοικοκυριών και ιδιαίτερα των ασθενέστερων εισοδηματικών ομάδων επιδεινώνεται. Τα χρέη των νοικοκυριών ως ποσοστό του ΑΕΠ έχουν διπλασιαστεί από 34,7% στο τέλος του 2005 σε 45,3% στο τέλος του 2007 και συνέχισαν να αυξάνονται με ταχύτατους ρυθμούς.

Η συνεχής και άνιση φορολογική επιβάρυνση των εισοδημάτων των εργαζομένων καθώς και των συνταξιούχων είναι το βασικό χαρακτηριστικό του φορολογικού συστήματος, το οποίο παραμένει γραφειοκρατικό και αναποτελεσματικό. Επιπλέον η σχέση άμεσων και έμμεσων φόρων χειροτερεύει από χρόνο σε χρόνο. Τα ελλείμματα, το δημόσιο χρέος, η άνιση κατανομή των φορολογικών βαρών και του παραγόμενου πλούτου, καθώς και τα άλλα διαρθρωτικά προβλήματα της χώρας δεν είναι μονοσήμαντα. Αποτελούν τα αίτια της κρίσης ως αποτέλεσμα των χρόνιων διαρθρωτικών αδυναμιών και των πολιτικών που εφαρμόστηκαν, τα οποία και την αναπαράγουν. Έτσι, βασικό χαρακτηριστικό της κρίσης είναι η ανατροφοδότησή της, η οποία δημιουργεί νέα προβλήματα και ανισότητες, σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο.

Η κρίση, λοιπόν, παράχθηκε από το ίδιο το σύστημα, είναι το αποκορύφωμα της τριακονταετούς κυριαρχίας, σε παγκόσμιο επίπεδο, μιας οικονομικής θεώρησης και πολιτικής που βασίζεται στις πλήρως απελευθερωμένες και αυτορρυθμιζόμενες αγορές με τη σταδιακή απομάκρυνση του κοινωνικού κράτους και των πολιτών από τις οικονομικές λειτουργίες. Βασισμένη στη λογική ότι η κυβερνητική δραστηριότητα πρέπει να περιοριστεί και να αντικατασταθεί από τις δυνάμεις της αγοράς οι οποίες και ξέρουν να αυτορρυθμίζονται ώστε να δημιουργείται το καλύτερο αποτέλεσμα. Διότι όταν οι δυνάμεις της αγοράς λειτουργούν ανεξέλεγκτα, χωρίς αποτελεσματική ρύθμιση και εποπτεία δίνεται η δυνατότητα μεγαλύτερης ανάπτυξης των μεγάλων συμφερόντων, δημιουργώντας ανισότητες με αποτέλεσμα αντί να διασπείρουν τους κινδύνους αυτές τους αυξάνουν. Επίσης ο κρατικός παρεμβατισμός στην προσπάθεια του να ανακόψει την ανατροφοδότηση της κρίσης και την όξυνση των διαρθρωτικών ανισοροπιών με παραγωγικές δημόσιες δαπάνες, μπορεί πρόσκαιρα να οδηγήσει σε αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος. Η ύπαρξη ελλειμμάτων σε περιόδους κρίσεων με μειωμένη συνολική ζήτηση δεν είναι κατά ανάγκη λανθασμένη αλλά επιβάλλεται για την σταθερότητα και την ανάκαμψη της οικονομίας.

Στην Ελλάδα, η χρηματοπιστωτική κρίση έφερε στην επιφάνεια χρόνιες παθογένειες του ελληνικού συστήματος που αγγίζουν τόσο το δημόσιο όσο και τον ιδιωτικό τομέα. Η συμμετοχή της Ελλάδας στην ευρωζώνη και ο σχετικά εσωστρεφής χαρακτήρας της ελληνικής οικονομίας έχουν μειώσει μέχρι τώρα τις συνέπειες της κρίσης, που έγιναν εντονότερες μέχρι σήμερα. Οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζει το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα σχετίζονται κυρίως με την ποιότητα των δανείων που έχουν χορηγηθεί.

Η ελληνική οικονομία είναι μέρος της ευρωπαϊκής και της παγκόσμιας οικονομίας και ταυτόχρονα είναι ελλειμματική. Η κυβέρνηση δανείζεται κάθε χρόνο δεκάδες δισεκατομμύρια ευρώ για να καλύψει τις ανάγκες του Δημοσίου αλλά και τους τόκους του εξωτερικού μας χρέους. Σε μια περίοδο όπου οι πιστώσεις έχουν σταματήσει, είναι δύσκολο να βρούμε δανεικά. Στο μεταξύ οι ελληνικές τράπεζες επίσης δεν βρίσκουν εύκολα δανεικά από το διεθνές σύστημα και έτσι κόβουν τα δάνεια και δημιουργούν προβλήματα σε όλες τις επιχειρήσεις και τους ιδιώτες δανειολήπτες. Το υψηλό δημόσιο χρέος και το έλλειμμα των

συναλλαγών μας με το εξωτερικό είναι δύο από τα πολλά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας. Γενικότερα έχουμε πρόβλημα εσόδων. Η ελληνική οικονομία στηρίζεται κατά 50% στο Δημόσιο (που έχει έλλειμμα και χρέος) και σε τέσσερις βασικούς κλάδους: στις τράπεζες (που έχουν πρόβλημα), στη ναυτιλία (που έχει καταρρεύσει παγκοσμίως), στην οικοδομή (που έχει παγώσει) και στον τουρισμό (που αναμένεται ότι θα μειωθεί σημαντικά). Όλοι οι άλλοι κλάδοι στηρίζονται σε αυτούς τους τέσσερις και στο Δημόσιο και κανένας αυτή τη στιγμή δεν παράγει έσοδα. Ταυτόχρονα, η φοροδιαφυγή, η διαφθορά και η γραφειοκρατία έχουν καταδικάσει τον δημόσιο τομέα, που δυσκολεύεται να βοηθήσει σε περιόδους κρίσεως.

Το κλείσιμο επιχειρήσεων, η μείωση της κατανάλωσης, η αύξηση της ανεργίας είναι τα άμεσα επακόλουθα της οικονομικής κρίσης για τα ελληνικά νοικοκυριά. Με εξαίρεση τους δημοσίους υπαλλήλους, οι υπόλοιποι δεν μπορούμε να θεωρούμε δεδομένη την επιβίωση της εταιρείας στην οποία δουλεύουμε ούτε τη δική μας παραμονή στην εργασία μας. Ακόμη και οι ελεύθεροι επαγγελματίες κινδυνεύουν από τη μείωση της κατανάλωσης, ενώ τα επιτόκια των δανείων αυξάνονται για όλους, δυσκολεύοντας την κατάσταση.

Συνοπτικά μπορούμε να πούμε ότι οι βασικότερες επιπτώσεις της τρέχουσας οικονομικής κρίσης στην ελληνική οικονομία μπορούν να συνοψισθούν ως εξής:

- Περιορισμός καταναλωτικής πίστης που οδηγεί σε μείωση της κατανάλωσης.
- Μείωση εξαγωγών.
- Αύξηση της ανεργίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Οικονομική κρίση στην νέα γενιά

Σε καιρούς οικονομικής κρίσης, η Ελλάδα αγωνίζεται να βγει νικήτρια από το οικονομικό αδιέξοδο στο οποία βρίσκεται και να διαψεύσει τις φήμες που μιλούν για ενδεχόμενη πτώχευση. Κάνοντας μια αναδρομή στο παρελθόν, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι η Ελλάδα είναι μια χώρα η οποία έχει βρεθεί κατά καιρούς σε πληθώρα καταστάσεων οικονομικής κρίσης όπως καταστροφές και πολέμους. Μια οικονομική κρίση όπως είναι λογικό έχει πάρα πολλές συνέπειες σε αρκετούς τομείς και ιδιαίτερα στον οικονομικό.

Στις αναπτυγμένες δημοκρατίες, ιδίως σε εκείνες που επλήγησαν περισσότερο από την κρίση τα τελευταία τέσσερα χρόνια, όπως η χώρα μας, τα ανθρωπιστικά προβλήματα είναι εξίσου σημαντικά. Οι κοινωνικές ανισότητες αυξάνονται με επιταχυνόμενους ρυθμούς, εξαιτίας της πρωτοφανούς ανεργίας, ενώ εκατομμύρια ενήλικες και παιδιά αντιμετωπίζουν το φάσμα του κοινωνικού αποκλεισμού. Τα φαινόμενα του ρατσισμού και της ξеноφοβίας εντείνονται.

Όλοι μας παρατηρούμε στα ΜΜΕ (Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας), διάφορους οικονομολόγους να αναφέρονται δικαιολογημένα στα οικονομικά προβλήματα της χώρας μας. Αναλύουν την υπάρχουσα κατάσταση και προσπαθούν να βρουν τρόπους για την αποφυγή μιας πλήρους οικονομικής αποτυχίας της χώρας. Ωστόσο, κανείς δεν αναφέρεται στις κοινωνικές επιπτώσεις που έχει η κρίση στους Έλληνες και ιδιαίτερα στο σημαντικότερο κομμάτι αυτών, τους νέους.

Σε ποσοστό το 33,1% των νέων θεωρεί ότι έχουν επηρεαστεί από την οικονομική κρίση στην Ελλάδα και έχουν αλλάξει αρκετά τον τρόπο διάθεσης των χρημάτων τους. Σχεδόν το 30% από τους συμμετέχοντες δηλώνουν ότι έχει μειωθεί σημαντικά το χαρτζιλίκι ή ο μισθός τους, με αποτέλεσμα να μειώνονται σε μεγάλο βαθμό της τάξεως του 24% και οι έξοδοί τους.

Αυτό προκύπτει από την έρευνα της οργάνωσης ΝΕΟΙ (Νέοι Οργανωμένοι Ευρωπαίοι Ικανοί) σχετικά με την επίδραση της κρίσης στους νέους, η οποία συντάχθηκε με την επιστημονική επίβλεψη της επίκουρης καθηγήτριας Εφαρμοσμένης Στατιστικής και Εκπαιδευτικής Έρευνας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας κυρίας Ελένης Τσακνίδου³. Στην έρευνα συμμετείχαν 1.570 νέοι και νέες ηλικίας 22 - 30 ετών, από το πολεοδομικό συγκρότημα της Θεσσαλονίκης. Οι περισσότεροι από αυτούς εργάζονται κυρίως στον ιδιωτικό τομέα, με μηνιαίο εισόδημα από 600 ευρώ έως 1200 ευρώ.

Με βάση την έρευνα, το φαινόμενο που παρατηρείται στους νέους τους τελευταίους μήνες, είναι να έχουν περιορίσει σημαντικά τα έξοδά τους καθώς και τις εξόδους τους. Όταν βγαίνουν έξω για να διασκεδάσουν, αρκούνται σε ένα ή δύο ποτά. Ειδικότερα, σε ποσοστό 26%, οι νέοι δήλωσαν ότι σε μεγάλο βαθμό ελάττωσαν τον προϋπολογισμό μιας εξόδου τους. Επίσης, οι προσωπικές αγορές δεν έμειναν αλώβητες από την οικονομική κρίση. Το 62% των νέων δήλωσαν ότι διαθέτουν πλέον λιγότερα χρήματα για τις προσωπικές τους αγορές. Παράλληλα, η κρίση χτύπησε και τις καλοκαιρινές τους διακοπές ως προς τη διάρκεια, τον τόπο, και τη διάθεση των χρημάτων σε ποσοστό 52%.

Οι νέοι έχουν αρχίσει να ιεραρχούν τις άμεσες ανάγκες τους ανάλογα με το εισόδημά τους και να διαθέτουν τα χρήματά τους σύμφωνα με αυτές καθώς και να αποταμιεύουν ένα ποσό (ποσοστό 53,5%).

Ο τομέας ευρέσεως εργασίας σήμερα σε σχέση με δέκα χρόνια πριν στην Ελλάδα για τους νέους έχει πληγεί πολύ δηλώνει το 87%, αλλά συμφωνούν ότι είναι εξίσου το ίδιο δύσκολο κάποιος να βρει μια θέση εργασίας σε οποιαδήποτε ηλικία με την σημερινή κατάσταση που επικρατεί. Οι νέοι που εργάζονται σε άλλες χώρες του εξωτερικού είναι σε πιο προνομιούχα θέση σε σχέση με τους νέους της Ελλάδας,

---

³ Αναπληρώτρια Καθηγήτρια με γνωστικό Αντικείμενο: Εφαρμοσμένη Στατιστική και Εκπαιδευτική Έρευνα

δηλώνει το 46%, ενώ ένα μεγάλο ποσοστό 38% θεωρεί ότι η κατάσταση στην αγορά εύρεσης εργασίας για τους νέους είναι το ίδιο με άλλες χώρες.

Κατά προτίμηση οι νέοι επιλέγουν για την ενημέρωσή τους αναφορικά με την οικονομική κρίση το διαδίκτυο με 25%, τους φίλους με 17%, την οικογένειά τους 15%, κοινωνικούς φορείς και οργανώσεις 8%, και 1% τα παραδοσιακά ΜΜΕ.

Η κυρία Τσακιρίδου σχολιάζει: «Οι νέοι δηλώνουν ότι έχουν επηρεαστεί αρκετά από την οικονομική κρίση και έχουν αλλάξει τον τρόπο διάθεσης και διαχείρισης των χρημάτων τους. Ο μόνος τομέας που ακόμη δεν έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση είναι οι εβδομαδιαίες τους έξοδοι. Ωστόσο, έχουν μειώσει το ποσό που διαθέτουν για τις προσωπικές τους αγορές και για τις διακοπές τους και έχουν αρχίσει να μπαίνουν στη διαδικασία ιεράρχησης των αναγκών τους, προκειμένου να εξοικονομούν χρήματα. Επιπλέον, οι νέοι θεωρούν ότι η οικονομική κρίση έχει αυξήσει σημαντικά την ανεργία με αποτέλεσμα να δυσκολεύονται στην εύρεση εργασίας, ενώ τα έσοδά τους έχουν μειωθεί σημαντικά.

Η οικονομική κρίση φαίνεται να τους απασχολεί ιδιαίτερα, μια και δηλώνουν ότι φροντίζουν να ενημερώνονται σχετικά, τόσο από τα ΜΜΕ και το διαδίκτυο όσο και από άλλους φορείς και αποτελεί ένα από τα κυρίαρχα θέματα συζήτησης στις παρέες τους. Οι νέοι θεωρούν ότι βρίσκονται σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τους νέους άλλων χωρών και φαίνονται ιδιαίτερα προβληματισμένοι για τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης στη χώρα μας».

Η δικηγόρος και πρόεδρος της οργάνωσης ΝΕΟΙ κυρία Άννα Ευθυμίου υπογραμμίζει: «Οι νέοι είναι τα θύματα της ανεργίας αλλά και της κρίσης γενικότερα. Αυτό αποτυπώνεται και στη χώρα μας, όπου η κρίση στην ελληνική οικονομία πλήττει ιδιαίτερα τη νεολαία. Αυτοί που υποφέρουν περισσότερο από την οικονομική κρίση είναι οι νέοι άνθρωποι, ηλικίας 15- 29 ετών. Η ανεργία στους νέους αγγίζει το 25% για το 2010, κάτι που σημαίνει ότι το μέλλον είναι παντελώς αβέβαιο και απαισιόδοξο. Το ίδιο απογοητευτικό φαινόμενο επικρατεί και στους μισθούς. Η εργασιακή, λοιπόν, ανασφάλεια σε συνδυασμό με την ακρίβεια έχουν ως συνέπεια να κρατούν όλο και περισσότερους νέους στο πατρικό τους σπίτι. Κι ενώ για κάποιους το επόμενο βήμα της ανεξαρτησίας φαντάζει

μακρινό όνειρο, κάποιοι άλλοι το τόλμησαν αλλά τα ακριβά ενοίκια, οι λογαριασμοί και οι χαμηλοί μισθοί τους ανάγκασαν να το ξανασκεφτούν και να γυρίσουν στη σιγουριά της οικογενειακής εστίας. Επίσης, βλέπουμε την πατρίδα μας να χάνει το πιο πολύτιμο και παραγωγικό της κομμάτι τους νέους της, οι οποίοι ως άριστα εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό θα προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε άλλες χώρες και θα διαπρέπουν εκεί».

2.2 Ανεργία, κύρια επίπτωση της οικονομικής κρίσης

Σ'έναν κόσμο που όσο πάει γίνεται από πολλές πλευρές ολοένα πιο δύσκολος και σχεδόν αβίωτος, με προβλήματα μεγάλα και σοβαρά και ενίοτε ανυπέρβλητα να ταλανίζουν το σύγχρονο άνθρωπο, ιδίως το νέο που τώρα ξανοίγεται στη ζωή, η επαγγελματική αποκατάσταση αποτελεί μια βασική σταθερά για κάθε άνθρωπο, προκειμένου, πατώντας πάνω σ'αυτή και εξασφαλίζοντας κάποια βασικά πράγματα για τη ζωή του, να μπορέσει να παλέψει με επιτυχία και τελικά να ανταπεξέλθει στο ρόλο του στη ζωή. Η σταθερά όμως αυτή τελικά καταντά ασταθής και φοβερό άγχος για τον καθένα, ιδίως τους νέους ανθρώπους, που ψάχνουν τους λόγους που οδηγήθηκαν στην ανεργία, ζουν τις συνέπειες, που είναι κάποτε τραγικές και προσδοκούν εναγωνίως βελτίωση της κατάστασης.

Φτιάχνοντας το παζλ των κοινωνικών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης , εύκολα μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι η ανεργία αποτελεί τον τομέα που πλήττεται περισσότερο από τέτοιες καταστάσεις. Η ζωή και η προσωπικότητα του σύγχρονου ανθρώπου βασίζονται πάνω στην εργασία και στην οικονομική του κατάσταση. Η εργασία βοηθά κατά πολύ στη συγκρότηση της ταυτότητας του καθώς και της γενικότερης εικόνας του. Με αφετηρία τα προβλήματα στην εργασία, ξεδιπλώνεται όλο το κουβάρι των κοινωνικών επιπτώσεων που έχει η οικονομική κρίση στους ανθρώπους. Χιλιάδες νέοι άνθρωποι με πτυχία και μη , βλέπουν ότι δεν μπορούν να έχουν μια αξιοπρεπή ζωή. Οι περισσότεροι πτυχιούχοι

δεν έχουν πλέον το δικαίωμα να δουν τους κόπους τόσων χρόνων (σπουδές) να ευοδώνονται τόσο σε επαγγελματικό όσο και πνευματικό επίπεδο.

Σαν ορισμός, ανεργία είναι η αδυναμία εξεύρεσης εργασίας αμειβόμενης και ανάλογης με τα προσόντα, τις ικανότητες και τις κλίσεις του ατόμου. Με τον όρο ανεργία υπονοείται η ακούσια αργία των ατόμων, που προσφέρουν την εργασία τους έναντι ημερομισθίου/μισθίου ή οποιοδήποτε άλλου τρόπου αμοιβής, εξαιτίας της ελλείψεως επαγγελματικής/ειδικής εργασίας. Ο όρος ανεργία υποδηλώνει την έλλειψη ή την περιορισμένη προσφορά εργασίας με άμεση συνέπεια να μην βρίσκουν δουλειά ανάλογη των προσόντων τους άτομα ικανά να προσφέρουν.

Τα κύρια αίτια της ανεργίας:

- Μεγάλες οικονομικές-κοινωνικές ανισότητες, εξ'αντανακλάσεως και στην αγορά εργασίας
- Οικονομική κρίση
- Επικράτηση μονοπωλίων-ολιγοπωλίων _ κλείσιμο μικρών επιχειρήσεων
- Πολιτικές και οικονομικές σκοπιμότητες
- Προσπάθειες δημιουργίας άνομου/υπέρογκου κέρδους
- Δημιουργία πλασματικά προβληματικών επιχειρήσεων
- Διατήρηση ανεργίας ως μέσο πίεσης προς τους εργαζόμενους για χαμηλές απολαβές
- Ανυπαρξία οικονομικού σχεδίου πολιτικού
- Έλλειψη επενδύσεων, δημιουργίας βιομηχανικών μονάδων
- Έλλειψη κρατικής κοινωνικής ευαισθησίας
- Μαζική στροφή νέων σε ελάχιστα επαγγέλματα
- Κορεσμός θέσεων εργασίας, πολυθεσία
- Γυναικεία χειραφέτηση _ αλλαγή αντιλήψεων για τη ζωή _ εισαγωγή γυναικών στην παραγωγική διαδικασία
- Αυτοματοποίηση παραγωγής, εκτεταμένη χρήση τεχνολογίας- μηχανής
- Υψηλή εξειδίκευση-κακή παρεχόμενη παιδεία/ εκπαίδευση
- Αναλφαβητισμός
- Έλλειψη διαρκούς επιμόρφωσης/ ενημέρωσης στις εξελίξεις
- Αναξιοκρατία
- Παντελής έλλειψη επαγγελματικού προσανατολισμού

- Λανθασμένη συντηρούμενη νοοτροπία, υποτιμητική για πολλά επαγγέλματα, ιδίως χειρονακτικά
- Αστυφιλία: ανεργία και στην ύπαιθρο και στις πόλεις
- Εποχικότητα διαφόρων επαγγελμάτων
- Ξένο-φθηνότερο εργατικό δυναμικό, ρατσισμός
- Αδυναμία εκμετάλλευσης πλουτοπαραγωγικών πηγών
- Έλλειψη σωστής εργασιακής νομοθεσίας (απολύσεις, ατυχήματα...)

Η πρώτη συνέπεια της απώλειας της εργασίας είναι προφανώς η στέρηση μια σταθερής πηγής εισοδημάτων απαραίτητων για την επιβίωση. Όμως, η παρατεταμένη κατάσταση ανεργίας έχει και άλλες δραματικές επιπτώσεις στην κοινωνική και ατομική ζωή των ανέργων, επιπτώσεις που, σε αρκετές περιπτώσεις, είναι πολύ πιο επώδυνες και καταστροφικές από την έλλειψη χρημάτων.

Α)ατομικές επιπτώσεις

- πρόβλημα επιβίωσης, ικανοποίηση βασικών αναγκών: τροφής, ενδυμασίας, κατοικίας κ.τ.λ.
- έλλειψη ικανοποίησης της έμφυτης τάσης για δημιουργία.
- αισθήματα μειονεξίας.
- άγχος-ανασφάλεια-φόβος
- έλλειψη ανάπτυξης, ολοκλήρωσης της προσωπικότητας.
- εγκατάλειψη της όποιας προσπάθειας για μόρφωση, δημιουργία κ.τ.λ. υπό την προοπτική του αδυσώπητου φάσματος της ανεργίας
- κλονισμός της εμπιστοσύνης του πολίτη στην πολιτεία/κράτος/πρόνοια
- ανελέητος ανταγωνισμός, ατομικισμός, ιδιοτέλεια κ.α.
- διαρκείς φόβος εργαζομένου μήπως απολυθεί => υποταγή του σε επιλογές, απειλές, εκμετάλλευση... εργοδότη.

Β)κοινωνικές επιπτώσεις

- άνιση κατανομή πλούτου
- ανισότητες (ανέργου-εργαζομένου) - κοινωνικό χάσμα
- αντικοινωνικά φαινόμενα => τρόποι εκτόνωσης: βία, εγκληματικότητα, ναρκωτικά, αλκοολισμός, αυτοκτονίες κ.τ.λ.
- ταραχές-εξεγέρσεις-απεργίες
- έλλειψη συνεργασίας, πνεύματος συλλογικότητας
- δημιουργία περιθωριακών ομάδων
- άνθηση παραοικονομίας
- αστυφιλία/μετανάστευση
- κρίση θεσμού οικογένειας Θ υπογεννητικότητα
- παρακάλυψη της ευδοκίμησης του συνόλου
- ανισόρροπη ανάπτυξη/πρόοδος κοινωνίας

Η χώρα μας βιώνει μία από τις δυσκολότερες περιόδους της σύγχρονης ιστορίας της. Τα τελευταία χρόνια, οι σταθερές του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος, αρχής γενομένης από την Αμερική, έχουν κλυδωνιστεί ανεπανόρθωτα. Η κρίση πέρασε τα «παγωμένα» νερά του Ατλαντικού και έκανε την εμφάνισή της, βάλλοντας το ευαίσθητο οικονομικό σύστημα της Ισλανδίας και στη συνέχεια πέρασε, με εξαιρετική ταχύτητα, στο τραπεζικό σύστημα της Ιρλανδίας. Τέλος, έφτασε και στα εδάφη μας, δημιουργώντας ασφυκτικές συνθήκες, τόσο για τους επαγγελματίες, όσο και για τους εργαζομένους – δημόσιου και ιδιωτικού τομέα.

Τα τελευταία στοιχεία αναφορικά με την ανεργία είναι τρομακτικά. Στο 21,9% ανήλθε το ποσοστό ανεργίας το Μάρτιο του 2012, έναντι 15,7% το Μάρτιο του 2011 και 21,4% το Φεβρουάριο του 2012, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ (Ελληνικής Στατιστικής Αρχής).

Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία του ΟΑΕΔ ο αριθμός των ανέργων πλησιάζει το ένα εκατομμύριο.

®Στα 770.368 οι εγγεγραμμένοι και 185.672 όσοι δεν αναζητούν εργασία όπου από τα 770.369 άτομα, τα 335.721 είναι άνδρες (43,58%) και τα 434.648 γυναίκες

(56,42%). Ο αριθμός αυτός παρουσιάζει αύξηση κατά 1,13% σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα.

® Στην ηλικιακή ομάδα από 30-54 ετών αναλογεί το 63,16% των εγγεγραμμένων ανέργων, στην ηλικιακή ομάδα κάτω των 30 στο 27,12% και στη ηλικιακή ομάδα άνω των 55 ετών το 9,2%.

® Στο εκπαιδευτικό επίπεδο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αναλογεί το 46,85% των εγγεγραμμένων ανέργων, στο εκπαιδευτικό επίπεδο υποχρεωτικής εκπαίδευσης (έως 3^η Γυμνασίου) το 36,66%, στο εκπαιδευτικό επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης το 15,32% και στο εκπαιδευτικό επίπεδο χωρίς εκπαίδευση το 1,16%.

Λίστα ανέργων:

Νέοι που δεν πήγαν καθόλου δημοτικό	1.532
Νέοι που φοίτησαν τις πρώτες τάξεις του δημοτικού	1.027
Νέοι με απολυτήριο δημοτικού	26.877
Νέοι που έχουν βγάλει μόνο το Γυμνάσιο	38.090
Νέοι με απολυτήριο Λυκείου	133.211
Νέοι με πτυχίο ανώτερης τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης	53.974
Νέοι με πτυχίο ανώτατων σχολών	27.087
Νέοι με διδακτορικό	713

® Ο αριθμός των επιδοτούμενων ανέργων ανέρχεται σε 283.027 άτομα και εμφανίζεται αυξημένος κατά 13.792 άτομα ή 5,12% σε σχέση με τον Ιανουάριο.

® Από το σύνολο των επιδοτούμενων ανέργων, το 56,92% είναι κοινοί

επιδοτούμενοι, το 27,98% είναι εποχικοί τουριστικών επαγγελματιών επιδοτούμενοι, το 10,30% είναι εποχικοί λοιποί επιδοτούμενοι (αγροτικά), το 4,17% είναι επιδοτούμενοι σε οικοδομικό- τεχνικά επαγγέλματα, το 0,34% είναι λοιποί επιδοτούμενοι και το 0,30% είναι επαγγελματικοί επιδοτούμενοι.

®Τα 308.313 άτομα (40,02%) είναι εγγεγραμμένα στο μητρώο του ΟΑΕΔ για το χρονικό διάστημα ίσο ή και μεγαλύτερο των 12 μηνών και 462.056 (59,98%) για μικρότερο.

®Οι αναγγελίες προσλήψεων ανήλθαν σε 40.194, μειωμένες κατά 8,35% σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα (43.856) και κατά 12,5% σε σχέση με το Φεβρουάριο του 2011 (45.702).

®Οι απολύσεις (καταγγελίες συμβάσεων αορίστου χρόνου) έφθασαν στις 21.783 (μειωμένες κατά 23,74% σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα και αυξημένες κατά 1,43% σε σχέση με το Φεβρουάριο του 2011), οι λήξεις συμβάσεων ορισμένου χρόνου τις 14.684 (μειωμένες κατά 31,71% σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα και κατά 15,13% σε σχέση με το Φεβρουάριο του 2011) και οι οικιοθελείς αποχωρήσεις τις 16.751

(-17,59% σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα και -4,70% σε σχέση με το Φεβρουάριο του 2011).

®Το σύνολο των καταγγελιών συμβάσεων αορίστου χρόνου και των λήξεων συμβάσεων ορισμένου χρόνου ανέρχεται σε 36.467, το 40,27% του οποίου οφείλεται σε αποχωρήσεις από την αγορά εργασίας λόγω λήξεων συμβάσεων ορισμένου χρόνου. Το μέγεθος αυτό είναι μειωμένο κατά 27,17% από τον Ιανουάριο (50.068) και μειωμένο κατά 5,96% σε σχέση με το Φεβρουάριο του 2011 (38.777).

®Από τις παραπάνω ροές της μισθωτής απασχόλησης προκύπτει μείωση της μισθωτής απασχόλησης κατά 13.024 θέσεις εργασίας, έναντι 26.538 τον Ιανουάριο του 2012 και 10.652 τον Φεβρουάριο του 2011.

(Εφημερίδα Το Βήμα 19/3/2012)

το γεγονός αυτό, μολονότι υποβαθμίζεται η και παραβλέπεται συστηματικά από τις αρμόδιες αρχές, εντούτοις επιβεβαιώνεται από πλήθος ειδικών ερευνών. «Οι πρώτες μελέτες για τις κοινωνικές και ψυχολογικές συνέπειες της ανεργίας πραγματοποιήθηκαν κατά τον Μεσοπόλεμο και είχαν επικεντρωθεί αποκλειστικά

στην απειλή της φτώχειας και ειδικότερα στις πιο ακραίες επιπτώσεις φτώχειας. ελάχιστη σημασία είχε δοθεί τότε στο ρόλο της εργασίας στη διαμόρφωση της προσωπικής ταυτότητας» ,υποστηρίζει ο Duncan Gallie⁴

Από τις έρευνες του Gallie σε χώρες της Ε.Ε. προκύπτει ότι όχι μόνο η κοινωνικό-οικονομικές αλλά και ψυχολογικές πτυχές της μακροχρόνιας ανεργίας καθορίζουν την αδυναμία επανένταξης πολλών ατόμων στην παραγωγή.

Οι πρώτες σοβαρές μελέτες των ψυχολογικών επιπτώσεων της ανεργίας πραγματοποιήθηκαν το 1938 από τους Philip Eisenberg και Paul F. Lazarsfeld, οι οποίοι αναλύοντας τις αντιδράσεις των ανέργων, αναγνώρισαν τρία τυπικά στάδια ή φάσεις.

-Το πρώτο στάδιο χαρακτηρίζεται από απόρριψη και τη συστηματική άρνηση της νέας κατάστασης: το άτομο αρνείται να αποδεχθεί ότι έχασε την εργασία του και ελπίζει ότι με κάποιο τρόπο θα επαναπροσληφθεί ή θα βρει άλλη καλύτερη εργασία.

-Ακολουθεί το στάδιο της απαισιοδοξίας και της ανησυχίας: ύστερα από αρκετές αποτυχημένες προσπάθειες εύρεσης εργασίας αρχίζει να συνειδητοποιεί τη δεινή κατάστασή του.

-Τότε συνήθως έπειτα από εννιά μήνες ανεργίας, εισέρχεται στο στάδιο της απελπισίας και της κατάθλιψης: δεν βλέπει καμία διέξοδο ή προοπτική λύσης στο πρόβλημά του.

Εξάλλου, μετέπειτα έρευνες κοινωνικών ψυχολόγων έδειξαν ότι κάθε άνθρωπος τείνει να δημιουργεί μια εικόνα του εαυτού του ανάλογα με τους κοινωνικούς ρόλους που έχει αποδεχθεί και στη βάση αυτών των ρόλων διαμορφώνει τη σιγουριά που απαιτείται για τη "σωστή" κοινωνική ένταξή του. Επομένως, η απώλεια εργασίας επηρεάζει αρνητικά και τις δύο αυτές συμπληρωματικές διαστάσεις της ζωής μας:

-τόσο τον "πραγματικό" κοινωνικό μας ρόλο

-όσο και την "υποκειμενική" αυτοεκτίμησή μας.

Και ίσως γι'αυτό οι περισσότεροι ειδικοί επιμένουν ότι το πιο ουσιαστικό

---

⁴ καθηγητής κοινωνιολογίας στην Οξφόρδη και διεθνώς αναγνωρισμένη αυθεντία στην μελέτη των επιπτώσεων της ανεργίας στις δυτικές κοινωνίες.

σύμπτωμα της απώλειας εργασίας δεν είναι τόσο η έλλειψη χρημάτων όσο η απώλεια της αυτοεκτίμησης και του αυτοσεβασμού. Αυτή η διαβρωτική αίσθηση μιας "άχρηστης" και "επισφαλούς" ζωής στο περιθώριο της κοινωνίας οδηγεί τους ανέργους σε πράξεις, όπως το να περιφέρονται καθημερινά στο χώρο που εργάζονταν μέχρι πρόσφατα ή να συνεχίζουν να υπογράφουν στο βιβλίο παρουσιών της κλειστής εταιρίας (αυτό κάνουν καθημερινά οι άνεργοι των κλειστών Ναυπηγείων Σκαρμαμαγκά). Αυτή η κατάσταση οδηγεί, κατά κανόνα, σε ενοχικά και αυτοευνουχιστικά αισθήματα που όχι μόνο καταστρέφουν κάθε προσπάθεια εξόδου από την "προσωπική" κρίση αλλά και εμποδίζουν την αναζήτηση εργασίας, ιδίως σε χαλεπούς οικονομικά καιρούς. Η αδράνεια και η ακινησία αποτελούν τα τυπικά γνωρίσματα μιας εσφαλμένης και ενοχικής "εσωτερίκευσης" του προβλήματος της ανεργίας ως προσωπικού προβλήματος των ανέργων που σχετίζεται, υποτίθεται, σε κάποιες υποκειμενικές ελλείψεις ή αδυναμίες και όχι όπως συμβαίνει στην πραγματικότητα, με τα αντικειμενικά οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα που επιβάλουν τη βαρβαρότητα της ανεργίας. Χαρακτηριστική είναι η αντίδραση των "γιάπηδων" που απροσδόκητα χάνουν την περίοπτη μέχρι χτες κοινωνική τους θέση. Μάνατζερ, διευθυντικά στελέχη επιχειρήσεων και επιτυχημένοι ελεύθεροι επαγγελματίες αρνούνται συστηματικά να αποδεχθούν το γεγονός ότι, παρά τις μέχρι τότε φιλότιμες προσπάθειές τους, βρέθηκαν οι ίδιοι στη θέση των θυμάτων του συστήματος που με τόση ενεργητικότητα και πάθος είχαν υπηρετήσει. Όλα τα στατιστικά στοιχεία επιβεβαιώνουν το γεγονός ότι η ανεργία στις υψηλές κοινωνικές τάξεις δεν γίνεται σχεδόν ποτέ αποδεκτή και τα άτομα αυτά αρνούνται ακόμα και να φανταστούν την δυνατότητα να αλλάξουν εργασιακό καθεστώς ή να αναζητήσουν μια άλλη, κοινωνικά "υποδεέστερη" εργασία. Αντί να αντιδράσουν ενεργητικά, πέφτουν σε κατάθλιψη και όχι σπάνια οδηγούνται στην αυτοκτονία.

Σε ένα εργασιακό περιβάλλον που μεταβάλλεται κι εξελίσσεται συνεχώς, η περίοδος της βαθιάς ύφεσης που διανύουμε αποτελεί ίσως το σημαντικότερο εμπόδιο για την εύρεση εργασίας. Οι απαιτήσεις αυξάνονται, οι κίνδυνοι μεγαλώνουν και οι προβλέψεις κάθε άλλο παρά ευοίωνες είναι. Η αγορά εργασίας σε παγκόσμιο επίπεδο παρουσιάζει αυτήν την περίοδο σημάδια κάμψης όσον αφορά τη ζήτηση.

Με βάση τα εμπειρικά δεδομένα μια τελευταίας εμπειρικής έρευνας στη Γαλλία, η μεγάλη πλειοψηφία της εργαζόμενης νεολαίας ταλαντεύεται ανάμεσα στην προσωρινή απασχόληση και τον επαγγελματικό νομαδισμό. Η είσοδος στην αγορά εργασίας είναι μια επίπονη και αβέβαιη διαδικασία, γεμάτη εμπόδια, που προϋποθέτει μια εντατική προσωπική κινητοποίηση δεξιοτήτων και δικτύων. Οι νέοι γνωρίζουν ότι για να «πετύχουν» χρειάζεται να μετατραπούν σε «επιχειρηματίες» της ίδιας τους της προαγωγής.

Η μόνη λύση για αυτούς τους ανθρώπους είναι η μετανάστευση η οποία αποτελεί απόρροια του φαινόμενου της ανεργίας καθώς και μία ακόμα μακροπρόθεσμη κοινωνική συνέπεια της οικονομικής κρίσης. Οι νέοι άνθρωποι θα επιδιώξουν την πραγμάτωση των στόχων τους και των ονείρων τους σε άλλες χώρες του εξωτερικού εφόσον η γενέτειρα χώρα τους δεν μπορεί να γίνει αρωγός σε μια τέτοια διαδικασία.

Από το να βάλουν πτυχία και μεταπτυχιακά στην κορνίζα όλο και περισσότεροι νέοι βάζουν πλώρη για τις εργασιακές ευκαιρίες του εξωτερικού. Εκτιμάται πως περισσότεροι από 150 χιλιάδες επιστήμονες διαπρέπουν εκτός της Ελλάδας και την ίδια ώρα αμέτρητοι είναι οι απόφοιτοι και τελειόφοιτοι που ετοιμάζουν το έδαφος για μετανάστευση.

Το ενδιαφέρον των νέων υποψηφίων που αναζητούν εργασία στο εξωτερικό στρέφεται κυρίως σε χώρες της Ε.Ε. και συγκεκριμένα τις γερμανόφωνες, αλλά και στις αγγλόφωνες χώρες εκτός ΕΕ, όπως Αυστραλία, Αμερική και Καναδάς.

Σύμφωνα με την Eurostat, η ανεργία των νέων στην Ελλάδα αγγίζει το 36,1%, που αντιστοιχεί σε απόλυτα μεγέθη σε 700.000 νέους. Εκτιμάται πως 300.000 περίπου νέοι Έλληνες επιστήμονες έχουν προβεί σε όλες τις απαραίτητες ενέργειες προκειμένου να εγκαταλείψουν την χώρα, επιδιώκοντας μία μόνιμη εργασία στο εξωτερικό.

«Στην νεότερη ιστορία της Ελλάδας, υπήρξαν αρκετοί περίοδοι κατά τις οποίες οι Έλληνες αναζήτησαν μαζικά μια καλύτερη τύχη στο εξωτερικό. Αυτές ήταν κυρίως μεταξύ 1900-1920, 1930, 1950-1960. Τα χρόνια εκείνα, μετανάστευαν νέοι, κυρίως ανειδίκευτοι εργάτες με λίγες ή καθόλου γραμματικές γνώσεις.

Την τελευταία δεκαετία, γινόμαστε μάρτυρες μιας νέας ροής μετανάστευσης. Με τη διαφορά, ότι οι σημερινοί μετανάστες είναι κάτοχοι πτυχίων και μεταπτυχιακών σπουδών και γνώστες ξένων γλωσσών. Αιτία, ως φαίνεται, είναι ο κορεσμός διαφόρων επαγγελμάτων, αλλά και η οικονομική κρίση που αρχίζει να μαστίζει την Ελλάδα. Πολλοί φοιτητές που σπούδασαν στο εξωτερικό, επιλέγουν να παραμείνουν εκεί καθώς διαισθάνονται ότι στην πατρίδα γη υπάρχει ανασφάλεια και αβεβαιότητα για το αύριο.

Εκτιμάται ότι τα τελευταία χρόνια έχουν αναχωρήσει για σταδιοδρομία στο εξωτερικό περίπου 3.500 γιατροί όλων των ειδικοτήτων. Μόνο στην Αγγλία, έχουν εγκατασταθεί 500 Έλληνες οδοντίατροι.

Τα τελευταία τρία χρόνια, όλο και περισσότεροι καθηγητές μέσης εκπαίδευσης και δάσκαλοι εμφανίζονται στα γραφεία του υπουργείου Παιδείας, για να συμπληρώσουν αιτήσεις μετάθεσης σε σχολεία του εξωτερικού, κυρίως χωρών όπως η Κύπρος, Γερμανία και Σουηδία.

Επίσης διαφαίνεται ότι στη γενικότερη τάση φυγής θα υπάρξει και έξοδος πολιτικών μηχανικών στο εξωτερικό. Πώς να απορροφηθούν 100.000 εγγεγραμμένοι ενεργοί μηχανικοί σε μία οικονομία και έναν κλάδο οικοδομής σε βαθιά κρίση;

Δυστυχώς η αυξανόμενη ανεργία σε όλους τους κλάδους, ο φόβος της κρίσης, οι χαμηλές αμοιβές και οι ελαστικές μορφές εργασίας που επικρατούν στη χώρα μας αναγκάζουν όλο και περισσότερους Έλληνες να ξενιτευτούν.

Αυτή η νέα τάση μετανάστευσης νέων πτυχιούχων και επιστημόνων, θα προσλάβει μορφή κύματος εάν στον ορίζοντα δεν εμφανισθούν έγκαιρα σημάδια ανάκαμψης.

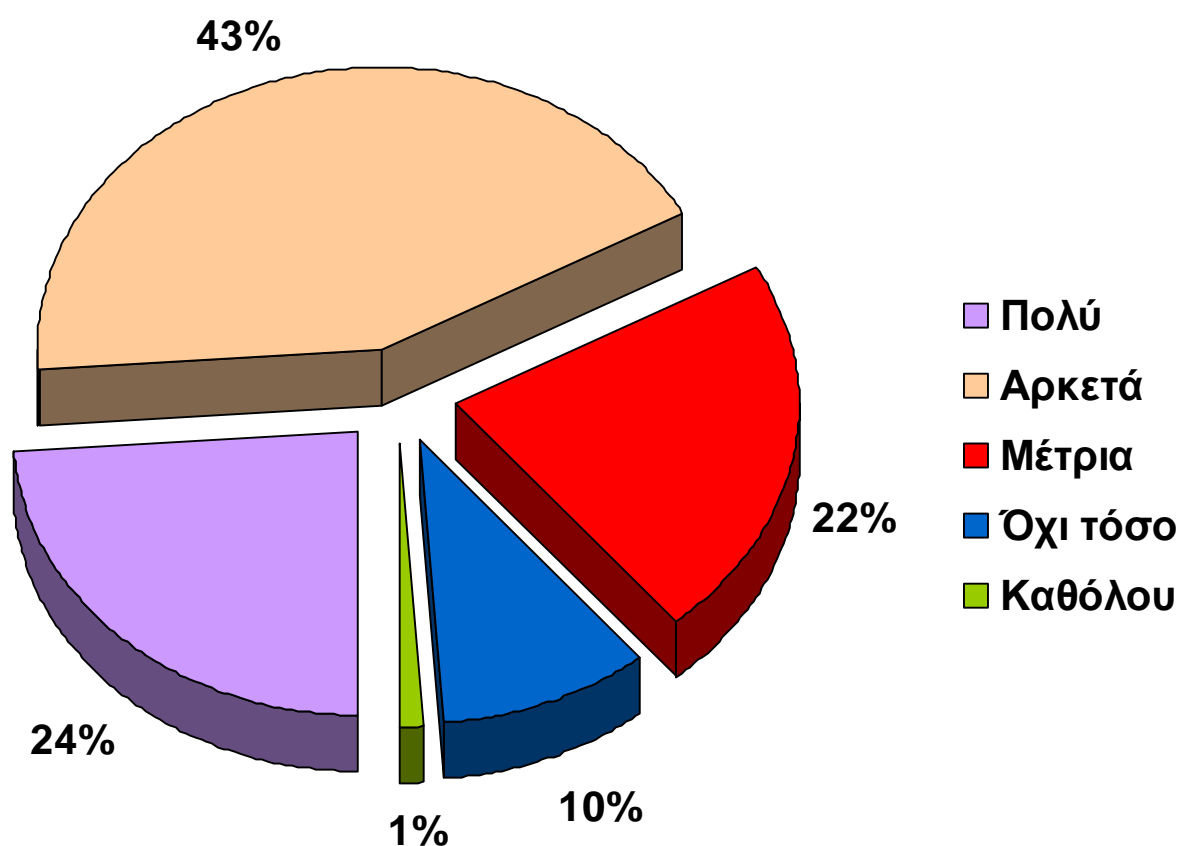
Όλο και περισσότεροι νέοι επιστήμονες όλων των κλάδων βλέπουν την παραμονή στη χώρα σαν δρόμο που οδηγεί σε αδιέξοδο. Η τάση αυτή, όπως φαίνεται θα ενταθεί τα επόμενα χρόνια, αφού οι περικοπές συνεχίζονται και η ανεργία ανεβαίνει.

Είναι λυπηρό, αλλά στην ανατολή του 21ου αιώνα, τα “μυαλά” της Ελλάδας φεύγουν προς αναζήτηση καλύτερης τύχης στο εξωτερικό.»

Γράφει ο Ηλίας Κουγιεμήτρος⁵

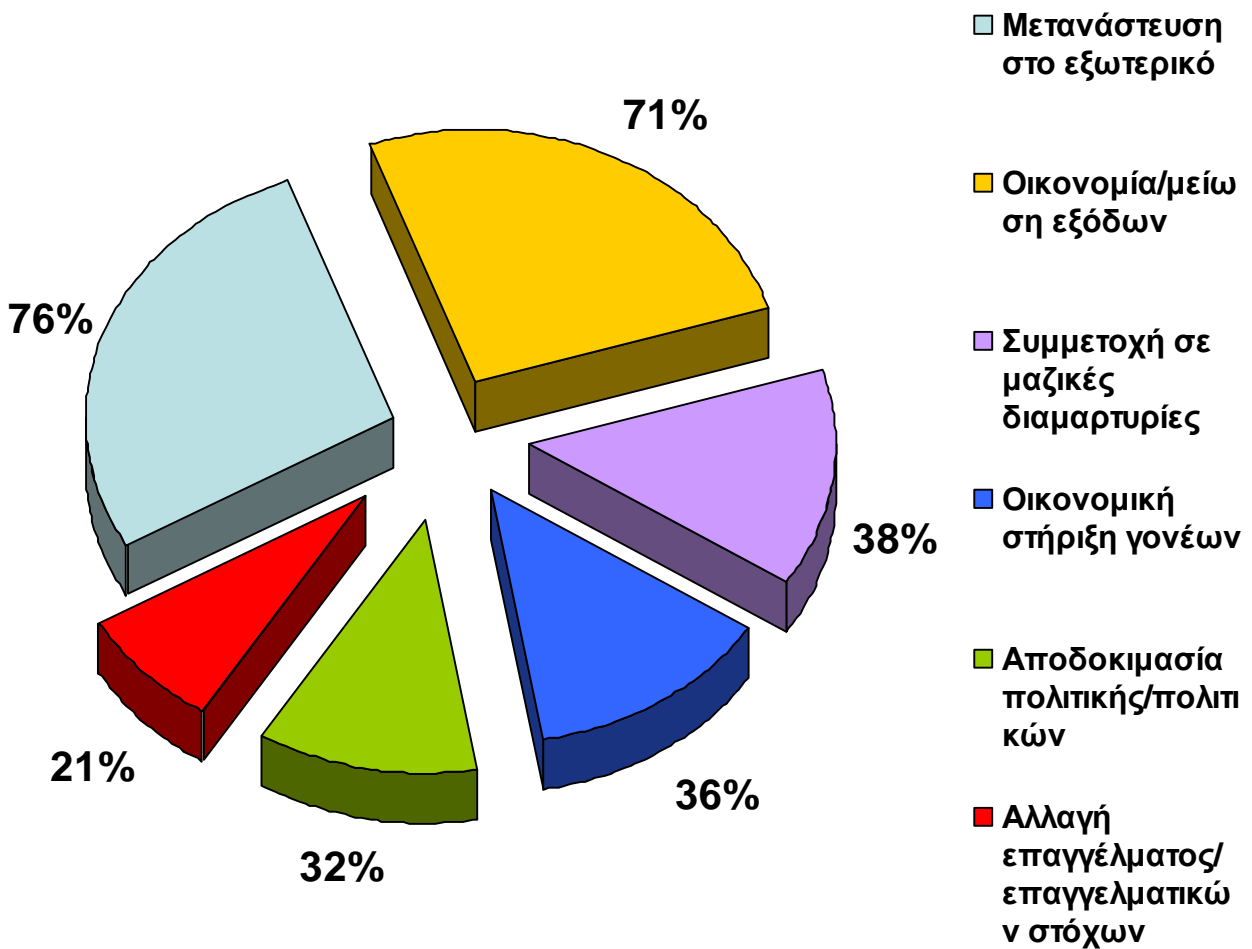
Έρευνα που διεξήχθηκε στην Αττική με προσωπικές ατομικές συνεντεύξεις μέσω προσχεδιασμένου ερωτηματολογίου, σε 444 νέους ηλικίας 18-24 χρονών, τυχαίου δείγματος έδειξε ότι:

Σχεδόν 7 στους 10 νέους ηλικίας 18-24 δηλώνουν επηρεασμένοι από την κρίση στην ζωή και την καθημερινότητά τους

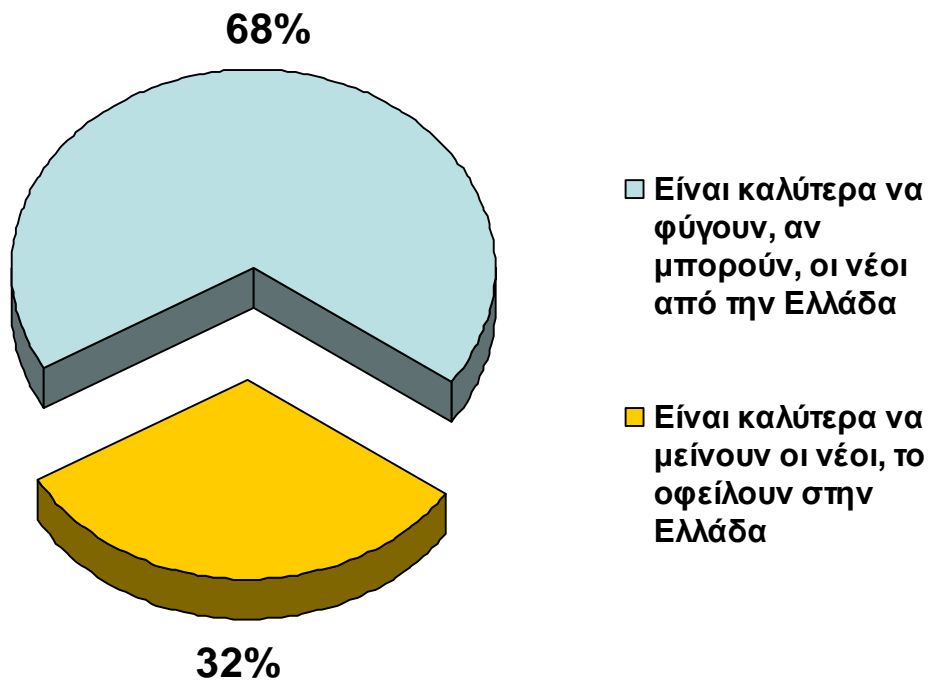

⁵ Ο κ. Ηλίας Κουγιεμήτρος γεννήθηκε στο Μόντρεαλ του Καναδά από γονείς μεταναστών. Ασκεί το επάγγελμα του οδοντιάτρου στην Αθήνα. Είναι έφορος δημοσίων σχέσεων και πολιτιστικών στο Αρκαδικό Χωριό. Το Αρκαδικό Χωριό είναι ένας πρότυπος οικισμός που δημιουργήθηκε από επαναπατριζόμενους απόδημους Αρκάδες και βρίσκεται στην Κυνουρία, Αρκαδίας.

- Και αφού τα πράγματα είναι δύσκολα, 76% πιστεύουν ότι η μετανάστευση αποτελεί ιδανική λύση για την αντιμετώπιση των συνεπειών της οικονομικής κρίσης.

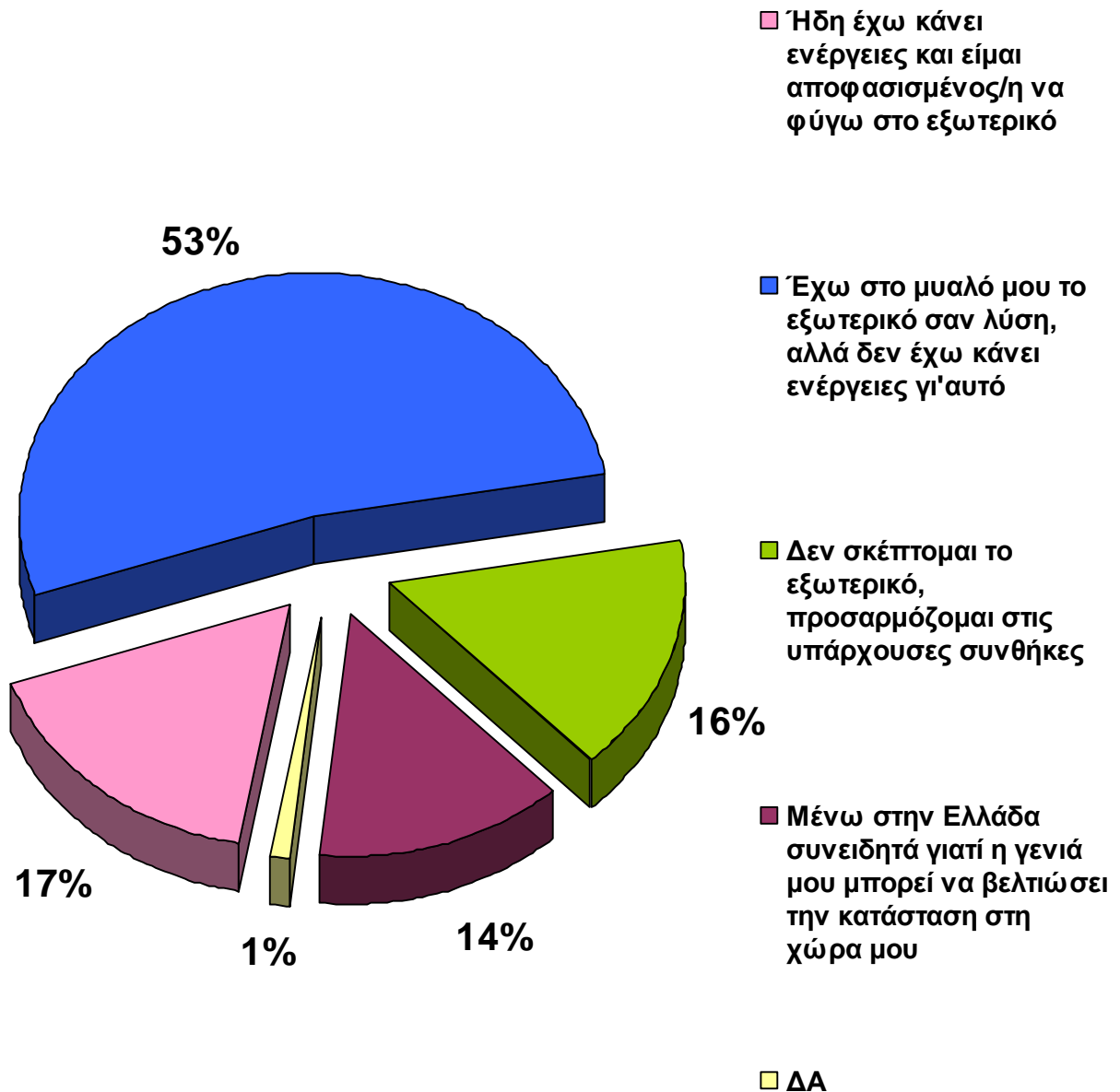

- Εξάλλου φαίνονται απογοητευμένοι από την Ελλάδα μιας και 7 στους 10 δηλώνουν ότι είναι καλύτερα να φύγουν οι νέοι από την Ελλάδα αν μπορούν και δεν πιστεύουν ότι μένοντας μπορούν να διαμορφώσουν μια καλύτερη Ελληνική κοινωνία.

- Προς το παρόν φαίνεται να υπάρχει απόσταση μεταξύ πράξης και σκέψης: η πλειοψηφία (53%) δηλώνει ότι το εξωτερικό υπάρχει ως λύση στο πίσω μέρος του μυαλού, χωρίς να έχουν προβεί σε ενέργειες προς αυτή την κατεύθυνση.
- Ωστόσο ένα σημαντικό 17% είναι αποφασισμένο να φύγει στο εξωτερικό και έχει ήδη κάνει ενέργειες, γιατί δεν βρίσκει επαγγελματικές ευκαιρίες στην Ελλάδα

- Τα καλά νέα για το ενεργό ανθρώπινο δυναμικό της Ελλάδας είναι ότι 16% των νέων θέλουν να προσαρμοστούν στις υπάρχουσες συνθήκες της χώρας, ενώ 14% δηλώνει ότι μένει συνειδητά στην Ελλάδα , ανήκοντας σε αυτούς που πιστεύουν ότι αυτή η γενιά μπορεί να βελτιώσει την κατάσταση.

Αυτό έδειξαν τα αποτελέσματα έρευνας της Focus Bari⁶, με θέμα «Η οικονομική κρίση μέσα από τα μάτια των 20χρονων», η οποία διεξήχθη στο πλαίσιο εργασίας εξαμήνου στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

⁶ Αθηναϊκό Κέντρο Ερευνών

2.3 Άλλες Συνέπειες της οικονομικής κρίσης σε κοινωνικό επίπεδο

Η εγκληματικότητα είναι ένα άλλο κομμάτι της κοινωνικής ζωής το οποίο επηρεάζεται εξαιτίας της οικονομικής ύφεσης. Οι άνθρωποι για να ζήσουν θα προβούν σε εγκληματικές πράξεις για να καταφέρουν να εξασφαλίσουν τα προς το ζην. Τέτοιες πράξεις μπορεί να είναι κλοπές καθώς και ανθρωποκτονίες. Όταν συμβαίνουν τέτοια γεγονότα σε μια κοινωνία, καταρρέει το σύστημα αξιών και το σύστημα κοινωνικού ελέγχου αδυνατεί να ελέγξει την όλη κατάσταση. Πλέον, αρχίζουμε να μιλάμε για μια ζοφερή και χαοτική κοινωνική πραγματικότητα.

Λόγω της οικονομικής κρίσης, αυξάνεται και η θνησιμότητα. Η οικονομική κρίση οδηγεί σε μία σημαντική αύξηση του ποσοστού των αυτοκτονιών, η οποία σχετίζεται πάντα με την αύξηση της ανεργίας. Όμως και τα γενικότερα ποσοστά θνησιμότητας του πληθυσμού, φαίνεται να επηρεάζονται από τις οικονομικές δυσκολίες τις οποίες βιώνει μια χώρα. Σύμφωνα με έρευνες που έγιναν στην Ευρώπη, η οικονομική ύφεση επηρεάζει τα ποσοστά θνησιμότητας και παρατηρήθηκε ότι για κάθε αύξηση 1% στην ανεργία υπάρχει αύξηση 0,8 % στις αυτοκτονίες.

Ως υγεία, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας ορίζεται όχι μόνο η απουσία νόσου αλλά και η κατάσταση της ψυχοκοινωνικής ευεξίας. Έτσι λοιπόν γίνεται αντιληπτό ότι η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της θα επηρεάσουν τη σωματική, ψυχική και κοινωνική υγεία.

Σύμφωνα με τον Στέλιο Στυλιανίδη «Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε από την Εταιρία Περιφεριακής Ανάπτυξης και Ψυχικής Υγείας (ΕΠΑΨΥ) σε δείγμα 900 ατόμων (άνω των 18 ετών) από τη Χαλκίδα, την Ερέτρια, την Αμάρυνθο, την Λάμψακο, την Αρτάκη και τα Ψαχνά, περιοχές που έχουν πληγεί ανεπανόρθωτα από τη βίαιη αποβιομηχάνιση τα τελευταία χρόνια παρατηρείται κλονισμός στην ψυχική τους υγεία και είναι έντονη η ανάγκη ψυχιατρικής υποστήριξης στον πληθυσμό. Από τον γενικό πληθυσμό βρέθηκε ότι ένα ποσοστό 29% πάσχει από

τουλάχιστον μια ψυχική διαταραχή. Υψηλά ποσοστά κατάθλιψης βρέθηκαν σε γυναίκες, ηλικιωμένους (άνω των 75) , ανέργους (26% των ανέργων βρέθηκε να πάσχει από κατάθλιψη) και εργάτες, διαζευγμένους και χήρους. Το ποσοστό των διαταραχών συναισθήματος είναι 16,8% και των αγχωδών διαταραχών 17%. Ψυχωτικά συμπτώματα βρέθηκαν σε ποσοστό 2,22%. Το αυτοκτονικό ρίσκο βρέθηκε σε ποσοστό 7% και στους ανέργους το ποσοστό αυτό αγγίζει το 20%. Το ποσοστο των αγχωδών διαταραχών είναι μεγαλύτερο σε νέους 18-39 ετών, υπαλλήλους, ανέργους, φοιτητές, νοικοκυρές. Άλλωστε, φαίνεται όπως η αυτοκτονικότητα και η αϋπνία εμφανίζονται επίσης πολύ συχνά σε ανέργους καθώς το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού θεωρεί το άγχος και την κατάχρηση αλκοόλ ως φυσιολογικές καταστάσεις.

Επομένως κατάθλιψη, αγχωτικές διαταραχές ακόμα και πρόωρο θάνατο, μπορούν να προκαλέσουν η ανεργία και η μείωση του εισοδήματος σύμφωνα και με έρευνες Καναδών επιστημόνων. Ανησυχητικά είναι τα αποτελέσματα δύο ερευνών που πραγματοποίησαν δύο Πανεπιστήμια του Καναδά καταδεικνύοντας την μεγάλη συνάρτηση ανάμεσα στην οικονομική και κοινωνική κατάσταση ενός ατόμου με την ψυχική του υγεία.

Σύμφωνα με την πρώτη μελέτη, που πραγματοποίησαν ερευνητές του Τμήματος Ψυχιατρικής του πανεπιστημίου Μανιτόμπα, σε δείγμα 35.000 ενηλίκων σε διάστημα τριών ετών, φαίνεται ότι όσοι έχουν χαμηλό εισόδημα (ιδίως αν είναι κάτω από περίπου 15.000 ευρώ το χρόνο) εμφανίζουν σε μεγαλύτερο ποσοστό ψυχολογικά προβλήματα, συγκριτικά με όσους βγάζουν τουλάχιστον 52.000 ευρώ ετησίως. Επίσης η μελέτη έδειξε ότι αυξάνονται τα ποσοστά αυτοκτονιών σε όσους ανήκουν στη χαμηλότερη εισοδηματική κατηγορία και πως όσοι βλέπουν το εισόδημά τους να συρρικνώνεται έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να εμφανίσουν κατάθλιψη, αγχωτικές διαταραχές ή να κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών. Ωστόσο η μελέτη δεν αποκλείει σε μερικές περιπτώσεις, η σχέση να είναι αντίστροφη, δηλαδή άτομα με προϋπάρχοντα ψυχικά προβλήματα να βγάζουν λιγότερα χρήματα.

Αίσθηση προκαλούν και τα αποτελέσματα της δεύτερης μελέτης, που πραγματοποίησαν ερευνητές του πανεπιστημίου ΜακΓκιλ η οποία καταλήγει στο

συμπέρασμα ότι η ανεργία αυξάνει τον κίνδυνο πρόωρου θανάτου κατά 63% και κυρίως στον ανδρικό πληθυσμό. Επανεξετάζοντας μια σειρά ερευνών, που αφορούσαν περίπου 20 εκατ. ανθρώπους σε 15 χώρες, τα τελευταία 40 χρόνια κατέληξαν στο ότι η σχέση ανάμεσα στην απώλεια της θέσης εργασίας-ανεργίας και τον αυξημένο κίνδυνο για πρόωρο θάνατο είναι η ίδια σε όλες τις χώρες. Σύμφωνα με τη μελέτη αυτή οι άνδρες εμφανίζονται πιο ευάλωτοι σε σχέση με τις γυναίκες καθώς η πρόωρη θνησιμότητα λόγω ανεργίας έχει πιθανότητες 78% στους άνδρες και 37% στο γυναικείο πληθυσμό. Ιδιαίτερα υψηλός είναι ο κίνδυνος για όσους μένουν άνεργοι πριν τα 50 τους.

Επομένως η συμπεριφορά των ανθρώπων είναι ένα άλλο εξίσου σημαντικό κομμάτι το οποίο πλήττεται από την οικονομική κρίση. Στην ιδέα της οικονομικής κρίσης, οι νέοι νιώθουν άγχος, ανασφάλεια και φόβο για το τι μέλει γενέσθαι. Στη συνέχεια, νιώθουν θυμό για αυτούς που έφεραν τη χώρα σε μια τέτοια κατάσταση. Η οικονομική κρίση προκαλεί προβλήματα στις διαπροσωπικές σχέσεις των ανθρώπων όπως κοινωνικό αποκλεισμό, με αποτέλεσμα να αποξενώνονται, πράγμα που δημιουργεί επιθετικότητα, οι νέοι γίνονται πιο επιθετικοί και βίαιοι, δυσλειτουργικό χειρισμό δύσκολων καταστάσεων όπως το άγχος, αρνητικές σκέψεις. Επίσης σε σοβαρές καταστάσεις μπορεί να προκληθεί κατάθλιψη καθώς και διάφορα σωματικά προβλήματα (αϋπνίες, σωματική ένταση). Το οικονομικό χρέος είναι ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας που προδιαθέτει σε κατάθλιψη. Τέλος, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οι κακοί οικονομικοί δείκτες είναι ανάλογοι με την κακή υγεία, γι' αυτό η φτώχεια θεωρείται διεθνώς η πρώτη αιτία θανάτου.

2.4 Έρευνα για την επίδραση της οικονομικής κρίσης στη ζωή των νέων

Ταυτότητα της έρευνας:

Βασικός σκοπός της έρευνας είναι να παρακολουθήσει τις επιδράσεις της οικονομικής κρίσης στη ζωή των νέων και να εξετάσει τις επιπτώσεις στις καταναλωτικές τους συνήθειες και στις αξίες τους.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε 500 νέους, ηλικίας 20-29 ετών.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε ήταν αυτή των προσωπικών συνεντεύξεων μέσω δομημένου ερωτηματολογίου και της τηλεφωνικής συνέντευξης.

Το δείγμα της έρευνας, περιλαμβάνει γυναίκες και άνδρες από τους νομούς Αχαΐας, Αττικής, Κορίνθου και Θεσσαλονίκης,.

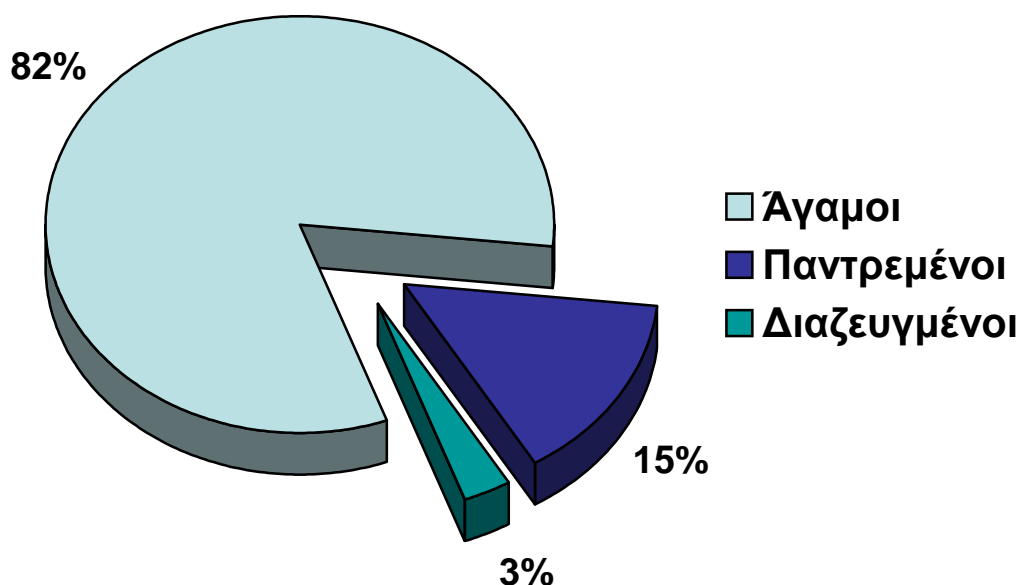
Κύρια Ευρήματα:

1. Σε ότι αφορά την Οικογενειακή τους κατάσταση

Άγαμοι : 82%

Παντρεμένοι: 15%

Διαζευγμένοι: 3%

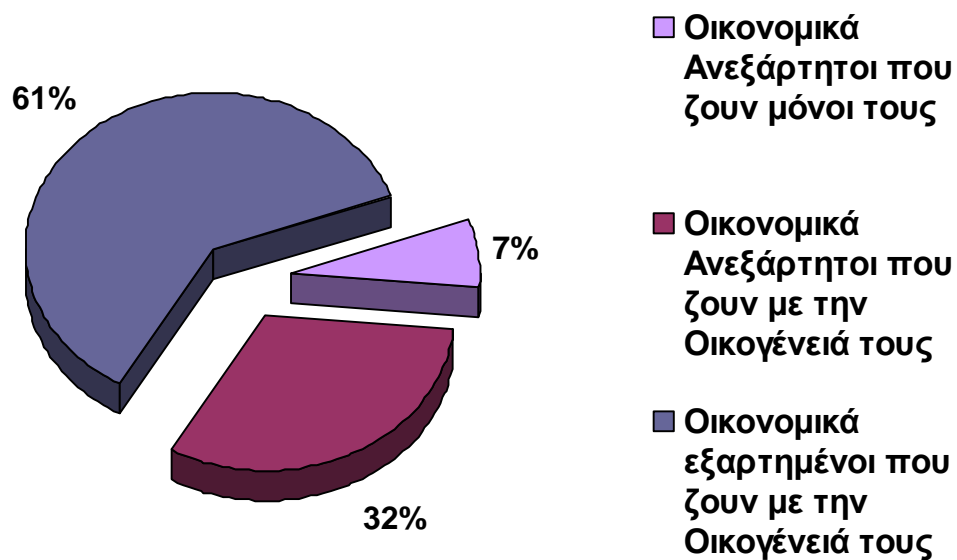

2. Σε ότι αφορά την οικονομική τους ανεξαρτησία (Άγαμοι)

Οικονομικά Ανεξάρτητοι που ζουν μόνοι τους: 7%

Οικονομικά Ανεξάρτητοι που ζουν με την Οικογένειά τους: 32%

Οικονομικά εξαρτημένοι που ζουν με την Οικογένειά τους: 61%

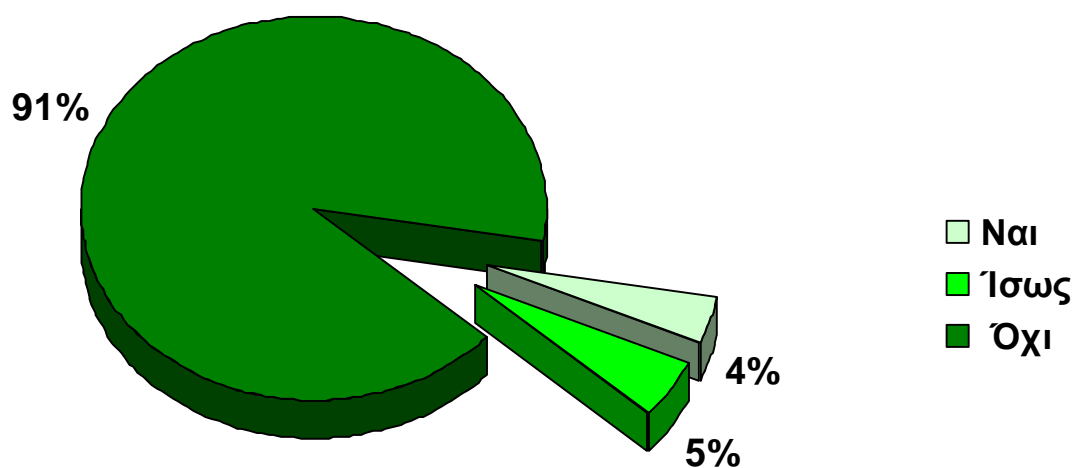

3. Πρόθεση Γάμου το επόμενο έτος (Άγαμοι)

Ναι: 4%

Ίσως: 5%

Όχι: 91%

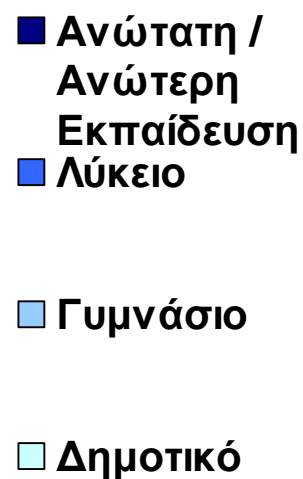
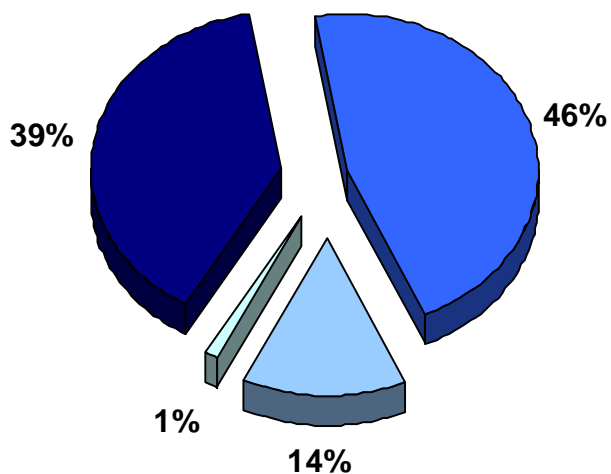
4.Μορφωτικό Επίπεδο

Ανώτατη / Ανώτερη Εκπαίδευση: 39%

Λύκειο: 46%

Γυμνάσιο: 14%

Δημοτικό:1%

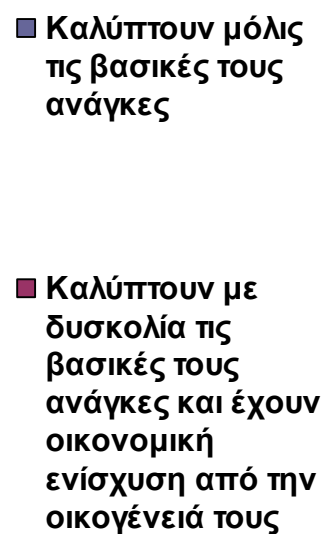
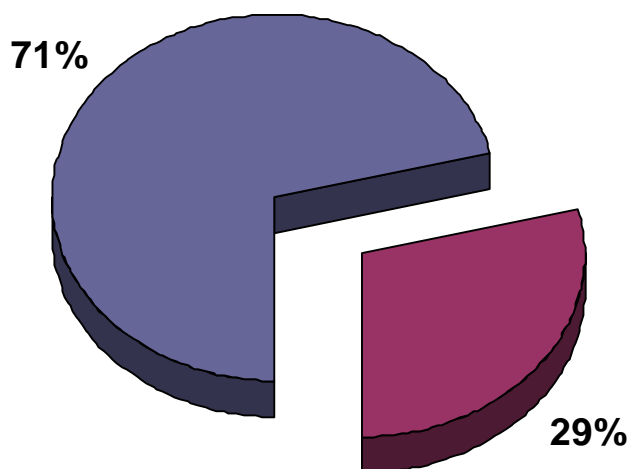

5. Εισόδημα (Άγαμοι που ζουν μόνοι τους)

Καλύπτουν μόλις τις βασικές τους ανάγκες: 71%

Καλύπτουν με δυσκολία τις βασικές τους ανάγκες και έχουν

οικονομική ενίσχυση από την οικογένειά τους: 29%

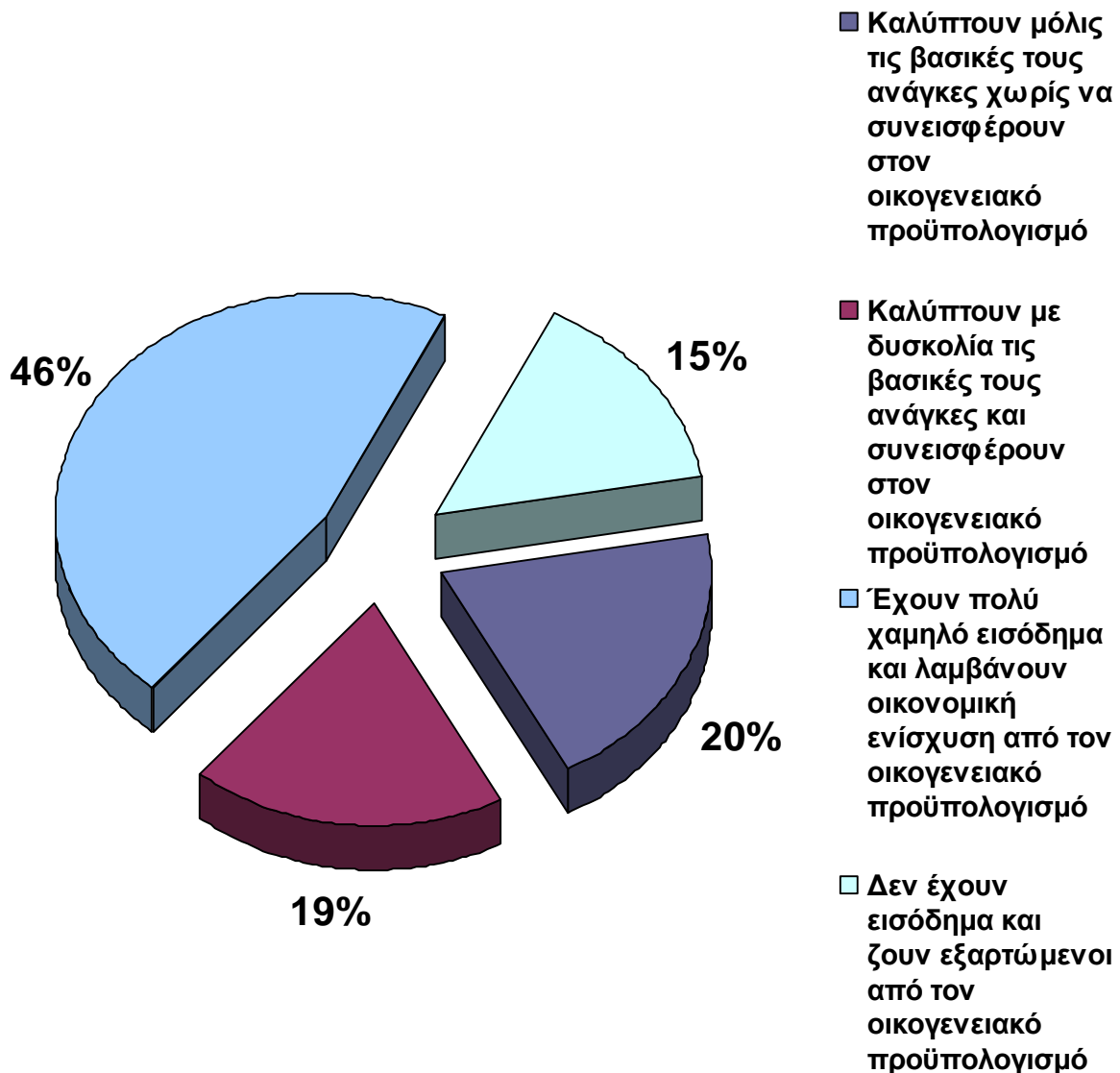
6. Εισόδημα (Άγαμοι που ζουν με την οικογένειά τους)

Καλύπτουν μόλις τις βασικές τους ανάγκες χωρίς να συνεισφέρουν στον οικογενειακό προϋπολογισμό: 20%

Καλύπτουν με δυσκολία τις βασικές τους ανάγκες και συνεισφέρουν στον οικογενειακό προϋπολογισμό: 19%

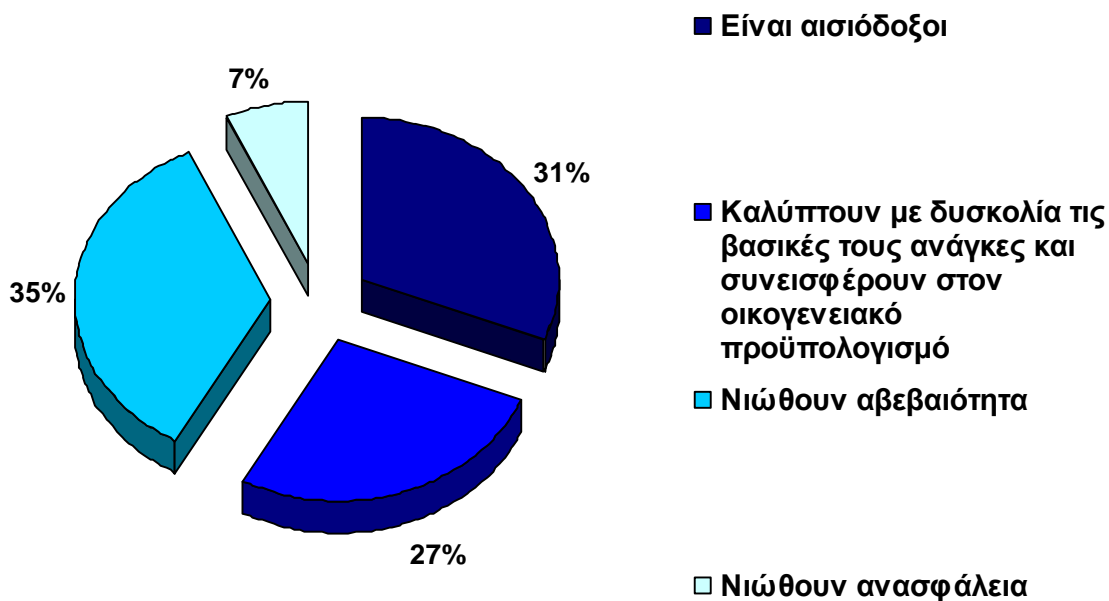
Έχουν πολύ χαμηλό εισόδημα και λαμβάνουν οικονομική ενίσχυση από τον οικογενειακό προϋπολογισμό: 46%

Δεν έχουν εισόδημα και ζουν εξαρτώμενοι από τον οικογενειακό προϋπολογισμό: 15%

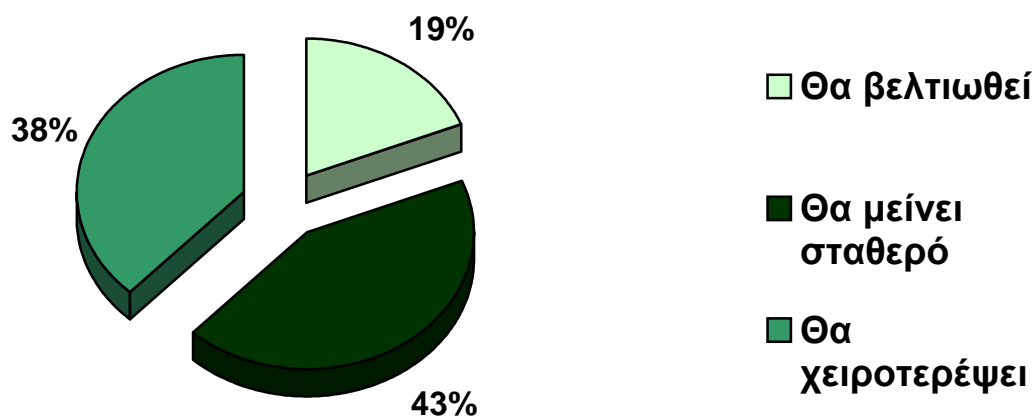
7. Πως βλέπουν να διαμορφώνεται το μέλλον τους τα δύο επόμενα χρόνια:

- Είναι αισιόδοξοι: 31%
- Είναι απαισιόδοξοι: 27%
- Νιώθουν αβεβαιότητα: 35%
- Νιώθουν ανασφάλεια: 7%

8. Οι εκτιμήσεις τους για το βιοτικό τους επίπεδο τον επόμενο χρόνο:

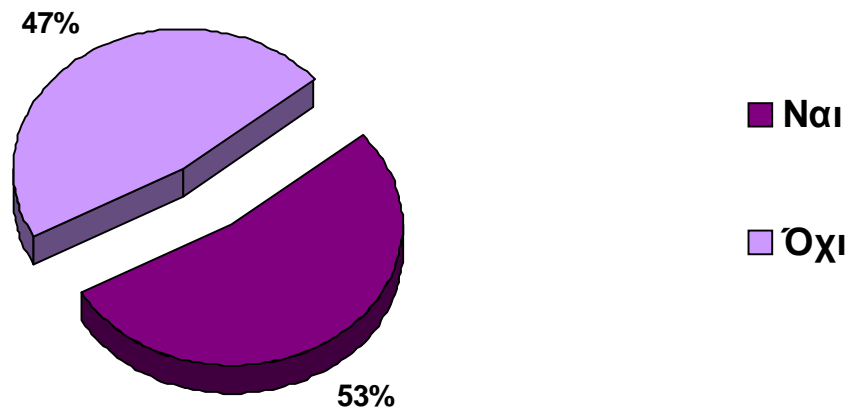
- Θα βελτιωθεί: 19%
- Θα μείνει σταθερό: 43%
- Θα χειροτερέψει: 38%

9. Φοβάστε για το μέλλον σας λόγω της οικονομικής κρίσης:

Ναι: 53%

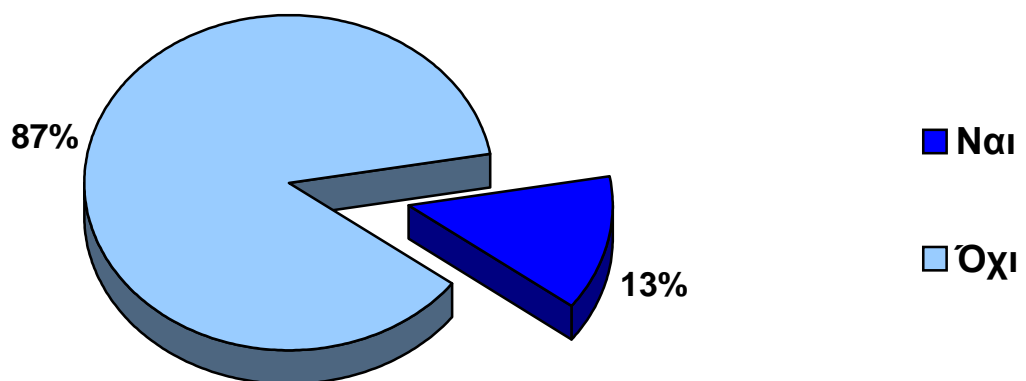
Όχι: 47%

10. Είναι αρκετό το εισόδημά σας για να αποκτήσετε τα αγαθά που επιθυμείτε:

Ναι: 13%

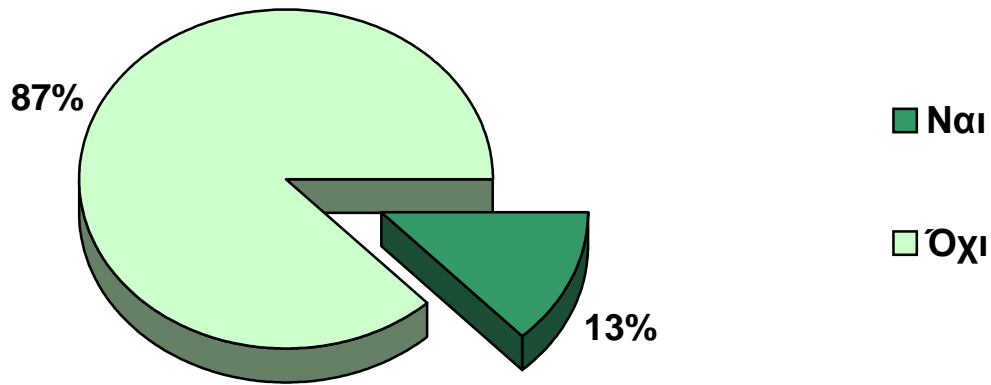
Όχι: 87%

11. Θεωρείται ακριβά τα αγαθά που καλύπτουν βασικές καταναλωτικές σας ανάγκες:

Ναι: 89%

Όχι: 11%

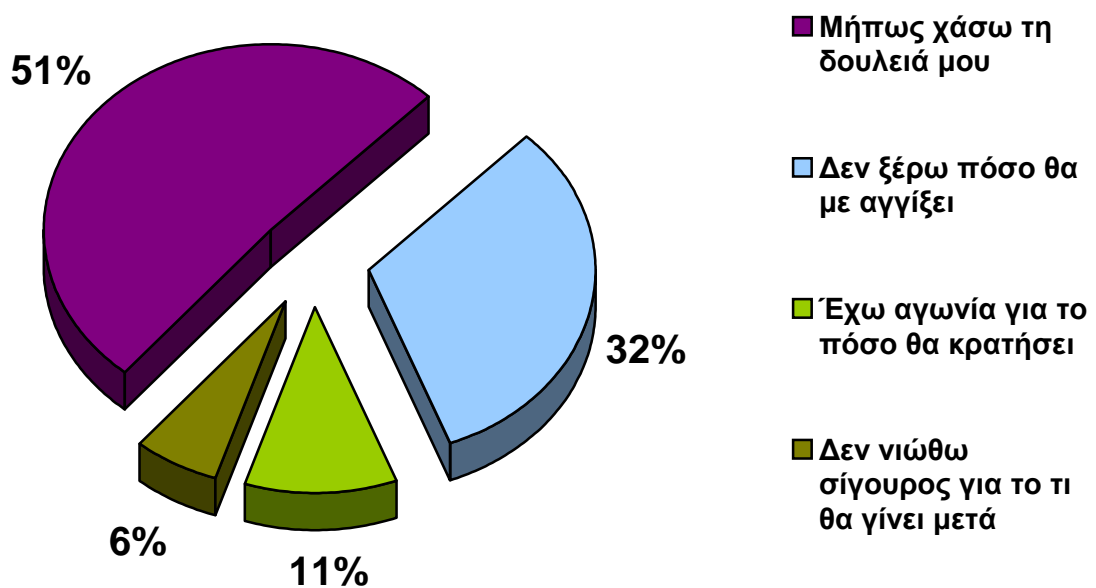
12. Τι σας απασχολεί σε σχέση με την οικονομική κρίση:

Μήπως χάσω τη δουλειά μου: 51%

Δεν ξέρω πόσο θα με αγγίξει: 32%

Έχω αγωνία για το πόσο θα κρατήσει: 11%

Δεν νιώθω σίγουρος για το τι θα γίνει μετά: 6%

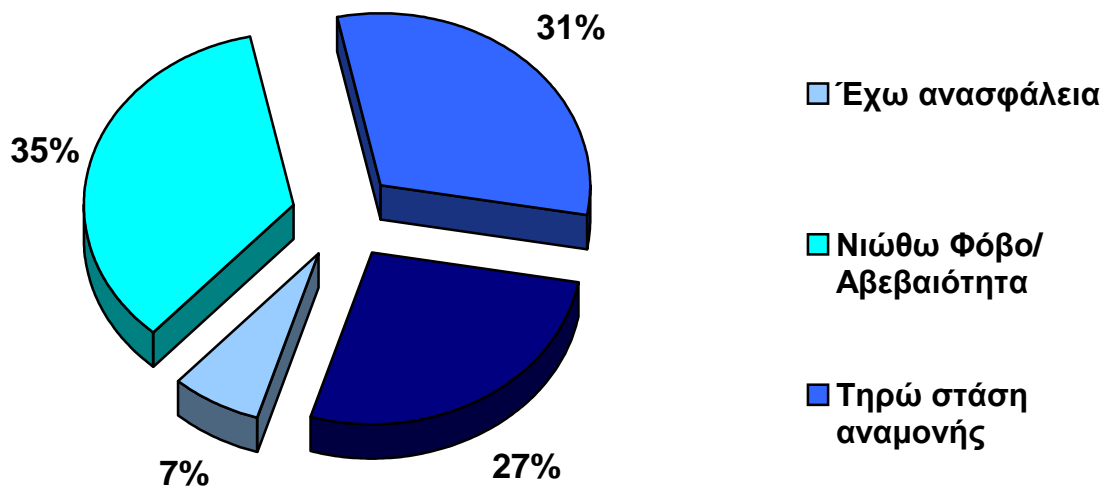
13. Ποια από τα παρακάτω αισθήματα σας χαρακτηρίζουν σε σχέση με την οικονομική κρίση:

Έχω αγωνία: 27%

Έχω ανασφάλεια: 7%

Νιώθω Φόβο / Αβεβαιότητα: 35%

Τηρώ στάση αναμονής: 31%

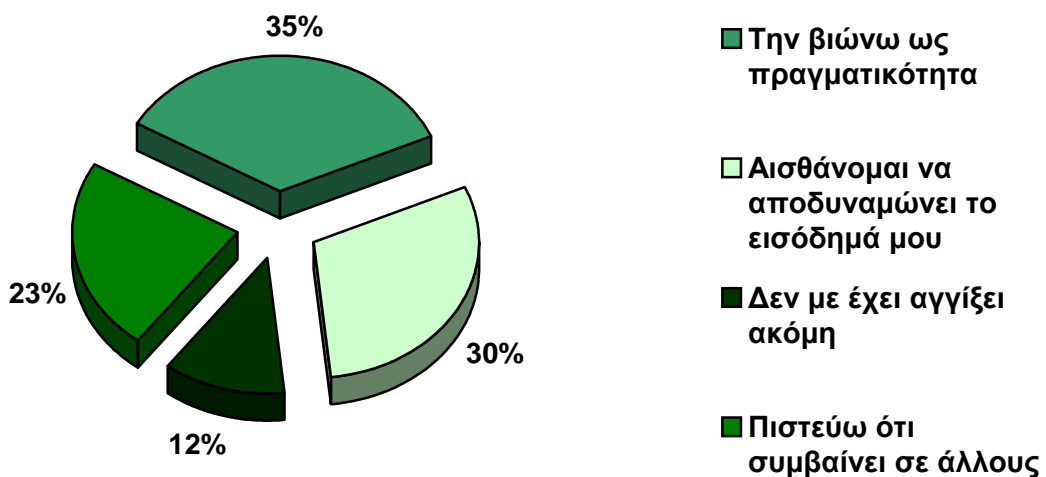
14. Πόσο σας έχει αγγίξει η οικονομική κρίση;

Την βιώνω ως πραγματικότητα: 35%

Αισθάνομαι να αποδυναμώνει το εισόδημά μου: 30%

Δεν με έχει αγγίξει ακόμη: 12%

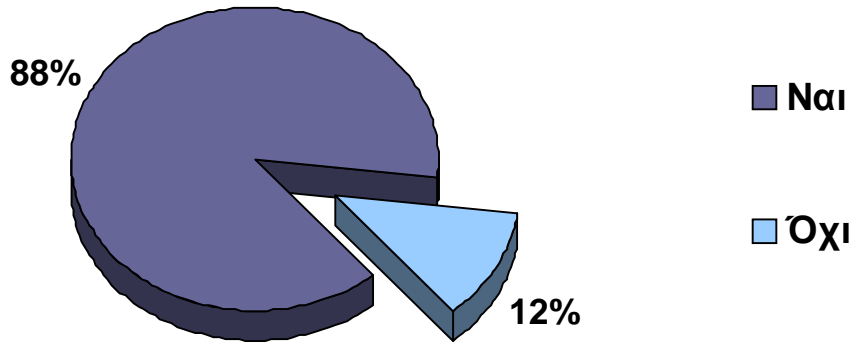
Πιστεύω ότι συμβαίνει σε άλλους: 23%

15. Έχετε περικόψει κάποιες δαπάνες σας;

Ναι: 88%

Όχι: 12%

16. Σε σχέση με την κρίση πως εκτιμάτε ότι έχει επηρεάσει την καταναλωτική σας συμπεριφορά:

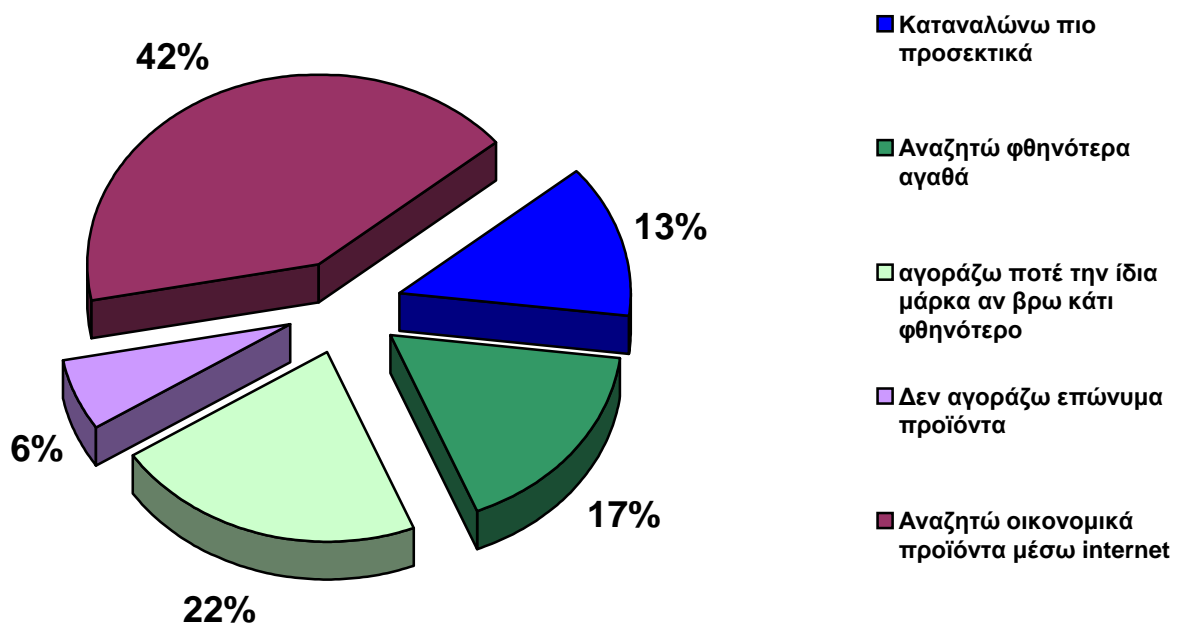
Καταναλώνω πιο προσεκτικά: 13%

Αναζητώ φθηνότερα αγαθά: 17%

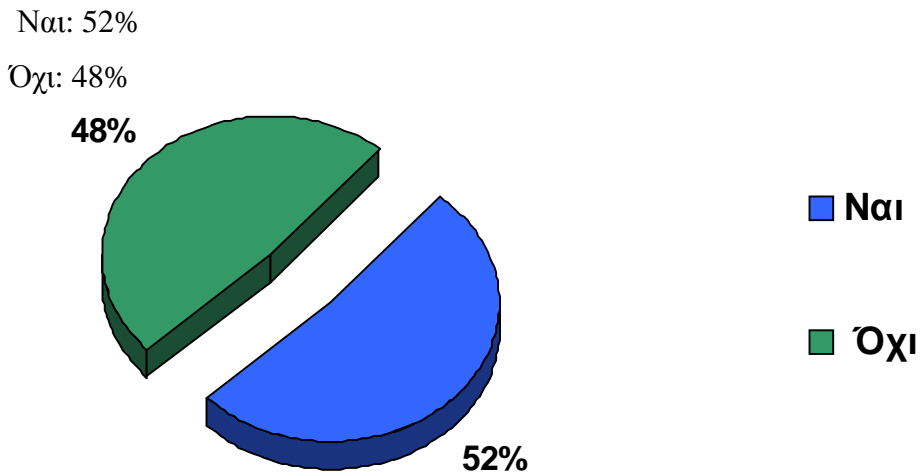
Δεν αγοράζω ποτέ την ίδια μάρκα αν βρω κάτι φθηνότερο: 22%

Δεν αγοράζω επώνυμα προϊόντα: 6%

Αναζητώ οικονομικά προϊόντα μέσω internet: 42%

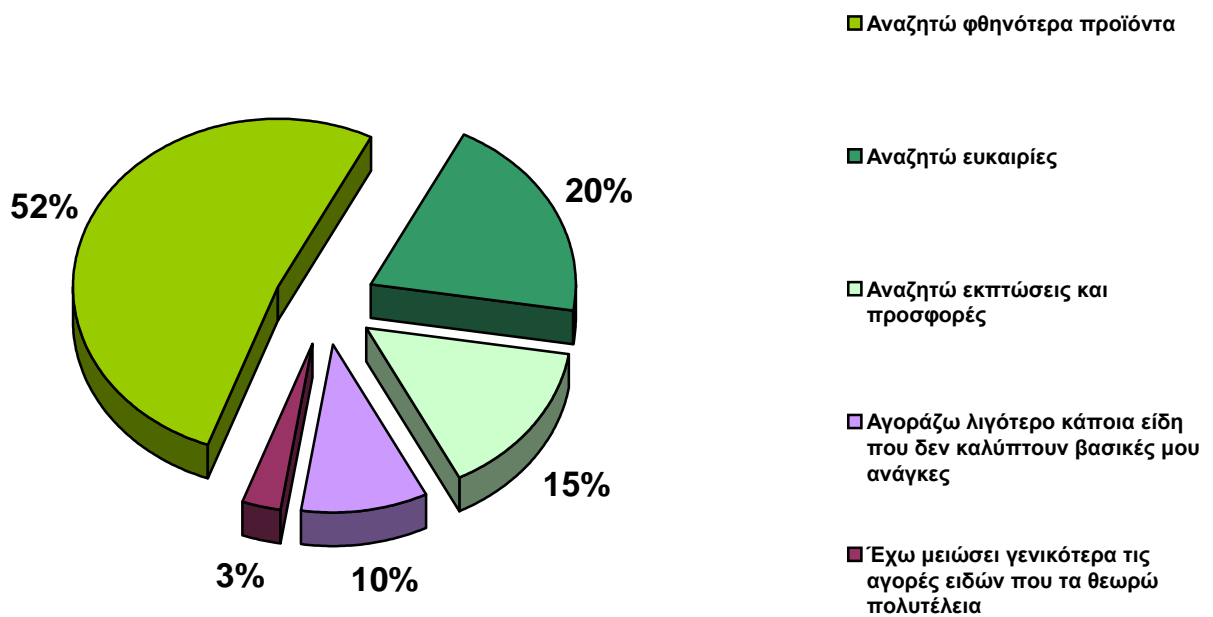

17. Έχετε μειώσει τις ποσότητες των αγαθών που αγοράζετε:

18. Σε ότι αφορά τις καταναλωτικές σας συνήθειες ποια από τα παρακάτω σας χαρακτηρίζει:

- Αναζητώ φθηνότερα προϊόντα: 52%
- Αναζητώ ευκαιρίες: 20%
- Αναζητώ εκπτώσεις και προσφορές: 15%
- Αγοράζω λιγότερο κάποια είδη που δεν καλύπτουν βασικές μου ανάγκες: 10%
- Έχω μειώσει γενικότερα τις αγορές ειδών που τα θεωρώ πολυτέλεια: 3%

Επίσης μαρτυρίες κάποιων από τους νέους που διεξήχθη η έρευνα:

Δήμητρα

23 ετών, Φοιτήτρια Αρχιτεκτονικής

Τα πράγματα έχουν δυσκολέψει από αρκετά έως πάρα πολύ. Θα πρέπει να το σκεφτώ καλά αν θέλω να βγω για ένα ποτό την εβδομάδα, κι αν το κάνω, θα στερηθώ φαγητό, καφέ, σινεμά, καθώς έχουν όλα ακριβύνει τόσο πολύ, που δεν τα βγάζουμε πέρα. Είναι σαν πίσω από κάθε πράξη να υπάρχουν σκέψεις για τα λεφτά. Ακόμη και στα σούπερ-μάρκετ ψάχνουμε πάντα για τα φθηνότερα προϊόντα.

Μεγάλη απογοήτευση νιώθω και για τις σπουδές, καθώς όχι μόνο η σχολή μου παρέμεινε κλειστή για τρεις μήνες λόγω διαμαρτυρίας των καθηγητών, με αποτέλεσμα να χαθεί η εξεταστική, αλλά και δεν μπορώ να βρω απασχόληση στον τομέα μου με κανένα τρόπο. Οι οικοδομές έχουν μπλοκαριστεί, το ίδιο και τα όνειρά μου για μια "αρχιτεκτονική". Ακόμη και αν βρεθεί κάποιο γραφείο να με δεχτεί, θα είναι αμισθί και χωρίς ένσημα και λοιπές παροχές.

Έχω κουραστεί με τον τρόπο σκέψης όλων των ανθρώπων, εσωτερικού και εξωτερικού... Οι μεν Έλληνες αγανακτούν και τα βάζουν με όλους και με όλα, οι δε υπόλοιπες χώρες μας αντιμετωπίζουν λες και είμαστε τεμπέληδες και άχρηστοι, ξεχνώντας πόσο σημαντικό ρόλο έπαιξαν "μεγάλες Δυνάμεις" στην κρίση και πώς έμμεσα βοήθησαν να οδηγηθούμε σ' αυτό το σημείο. Βαρέθηκα τις προκαταλήψεις και κουράστηκα κυρίως από τους ανθρώπους και τη νοοτροπία τους!

Ελένη

26 ετών, Καθηγήτρια Γερμανικών

Η κρίση έχει να κάνει άμεσα με τον καθένα. Εγώ παραδείγματος χάριν εργάζομαι ως καθηγήτρια Γερμανικών σε ένα φροντιστήριο και κάνω και ιδιαίτερα. Εάν θα συνεχίσω να διδάσκω τόσες ώρες, δεν το γνωρίζω. Εξαρτάται από τους γονείς, αν

θα έχουν χρήματα να πληρώνουν τα μαθήματα. Αυτό σημαίνει για μένα ανασφάλεια. Δεν μπορείς πια να προγραμματίσεις μακροπρόθεσμα.

Ράνια

28 ετών, Απόφοιτος Ελληνικής Φιλολογίας

Η οικονομική κρίση αποτελεί μια ζοφερή πραγματικότητα για εμένα και τη γενιά μου. Έχω περιορίσει αρκετές δαπάνες και προσπαθώ να καλύπτω με τα ήδη υπάρχοντα τις ανάγκες μου. Τα μελλοντικά μου σχέδια αναφορικά με τον κλάδο μου, έχουν αρχίσει να ολισθαίνουν καθώς οι ευκαιρίες διορισμού στο δημόσιο τομέα φαντάζουν ουτοπικές ή μάλλον ανύπαρκτες. Ακολουθώ και ο τρόπος σκέψης μου έχει διαμορφωθεί υπό νέες συνθήκες και έχει υποπέσει σε πραγματιστικό επίπεδο. Κοντεύοντας τα 28 έτη και περνώντας σε μια άλλη φάση της ζωής μου ευελπιστώ τα πράγματα να αλλάξουν γιατί αλλιώς η λύση είναι μονόδρομος - με πολλά ερωτηματικά φυσικά: το εξωτερικό.

Γιώργος

27 ετών, Σερβιτόρος

Η κρίση επηρεάζει σε πολύ μεγάλο βαθμό την καθημερινότητα μου, καθώς τα πάντα, από το φαγητό μέχρι την διασκέδαση, ακριβαίνουν και ο μισθός παραμένει σταθερός, αν δεν μειωθεί. Τα μελλοντικά μου σχέδια έχουν επηρεαστεί πάρα πολύ. Ενώ έχω πάρει πτυχίο πληροφορικής εδώ και δυο χρόνια δεν έχω εργαστεί ακόμα πάνω στο αντικείμενο των σπουδών μου και βάσει της τωρινής κατάστασης δεν νομίζω να εργαστώ και ποτέ γιατί οι επιχειρήσεις κλείνουν ή μια μετά την άλλη και όσες δεν κλείνουν μειώνουν τον αριθμό των εργαζομένων τους. Όσο αφορά τον τρόπο σκέψης μου για την πολιτική έχει αλλάξει πάρα πολύ καθώς θεωρώ πως δεν υπάρχει πλέον στα κόμματα συγκεκριμένη ιδεολογία και κατά συνέπεια δεν υπάρχει πολιτική γραμμή για την λύση των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων που μαστίζουν στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια.

Χρήστος

25 ετών

Η οικονομική κρίση αποτελεί τα τελευταία τρία χρόνια τροχοπέδι για τη ζωή μας καθώς βιώνουμε την έσχατη ένδεια των τελευταίων δεκαετιών τόσο σε επαγγελματικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Η καθημερινή ζωή της πλειοψηφίας των Ελλήνων βάλλεται και καταστρατηγείται με αβυσσαλέο τρόπο. Περικοπές στο χαρτζιλίκι συνιστούν την πρώτη βαθμιαία και σταδιακή απώλεια. Δεν έχουμε την δυνατότητα να διασκεδάσουμε όπως πριν και αναγκαζόμαστε στο να περιοριζόμαστε σε κάτι απλό και πεζό όπως ένας καφές στη γειτονιά μας. Αναφορικά με τα μελλοντικά μου σχέδια αρχίζουν να φθίνουν στην Ελλάδα υπό αυτές τις συνθήκες καθώς δουλειές δεν υπάρχουν εύκολα ακόμα και για τους καλούς. Ο τρόπος σκέψης μου έχει αλλάξει άρδην αλλά δεν παύω να ονειρεύομαι καθώς πιστεύω ότι όλοι έχουμε δικαίωμα στο όνειρο. Η είσοδος λοιπόν στα όνειρα είναι ελεύθερη, η έξοδος όμως είναι επίπονη.

Αλεξάνδρα

28 ετών, Β' Λογιστή

Η κρίση επηρεάζει τη καθημερινή μου ζωή από το κλίμα αβεβαιότητας, και ανασφάλειας που υπάρχει. Έχω περιορίσει σε ένα βαθμό τα έξοδα μου, κυρίως σε ότι αφορά έξοδα για την αγορά ρούχων και υποδημάτων. Τα έχω περιορίσει στα απολύτως απαραίτητα.

Όσο αφορά τα μελλοντικά μου σχέδια δεν έχουν επηρεαστεί άλλα τα έχει καθυστερήσει και τα έχω αναβάλει για ένα διάστημα. Στο τρόπο που σκέφτομαι έχουν αλλάξει πολλά πράγματα, κυρίως σε ότι αφορά στο θέμα τις δουλειάς. Προς το παρόν δεν προμηνύεται τίποτα από τις δουλειές μας αλλά κανείς δεν ξέρει τι θα γίνει αύριο με όλα αυτά που ακούμε και φοβόμαστε.

2.5 Αποτελέσματα έρευνας

Συμπεράσματα της παρούσας έρευνας ήταν τα εξής:

- Το 82% των νέων ηλικίας 20-29 είναι άγαμοι, το 15% παντρεμένοι και το 3% έχει πάρει ήδη το πρώτο διαζύγιο.
- Το 61% των νέων είναι οικονομικά εξαρτημένοι από την οικογένειά τους και ζουν με αυτή, το 32% είναι οικονομικά ανεξάρτητοι και ζουν με την οικογένειά τους και μόλις ένα 7% είναι οικονομικά ανεξάρτητοι και ζουν μόνοι τους.
- Όσοι είναι άγαμοι δηλώνουν πως δεν σκέφτονται το γάμο σε ποσοστό 91%, ίσως 5% και μόλις ένα 4% εκδηλώνει πρόθεση γάμου για το επόμενο έτος.
- Σε ότι αφορά το μορφωτικό επίπεδο των ερωτηθέντων 39% δηλώνουν απόφοιτου ανώτατης και ανώτερης εκπαίδευσης, 46% απόφοιτοι Λυκείου, 14% είναι απόφοιτου Γυμνασίου και 1% απόφοιτοι Δημοτικού.
- Οι οικονομικά ανεξάρτητοι που ζουν μόνοι τους δηλώνουν σε ποσοστό 71% ότι μόλις καλύπτουν τις βασικές τους ανάγκες και ένα 29% αναφέρει ότι λαμβάνει οικονομική ενίσχυση από την οικογένειά τους.
- Οι νέοι που ζουν με την οικογένειά τους σε ποσοστό 46% δηλώνουν πως έχουν χαμηλό εισόδημα και λαμβάνουν ενίσχυση από τον οικογενειακό προϋπολογισμό, 20% ότι καλύπτουν μόλις τις βασικές τους ανάγκες χωρίς να συνεισφέρουν στον οικογενειακό προϋπολογισμό, 19% που διαθέτει εισόδημα καλύπτει με δυσκολία τις βασικές του ανάγκες για να συνεισφέρει στον οικονομικό προϋπολογισμό και ένα 15% δεν έχει δικό του εισόδημα και ζει από τον οικογενειακό προϋπολογισμό.

- Το 35% των νέων νιώθει αβεβαιότητα για το άμεσο μέλλον, το 31% είναι αισιόδοξο για το μέλλον, το 27% απαισιόδοξο ενώ ένα 7% νιώθει ανασφάλεια.
- Το 43% των νέων εκτιμά ότι το βιοτικό τους επίπεδο θα παραμείνει όπως είναι, ένα ποσοστό 38% ότι θα γίνει χειρότερο και τέλος ένα ποσοστό 19% εκτιμά ότι θα βελτιωθεί.
- Η πλειοψηφία των νέων σε ποσοστό 53% είναι φοβισμένοι για το μέλλον τους λόγω της οικονομικής κρίσης.
- Το 87% δηλώνει ανικανοποίητο από το εισόδημα που έχει εφόσον αυτό δεν είναι αρκετό για να αποκτήσει όλα τα αγαθά που επιθυμεί.
- Το 89% θεωρεί ακριβά τα αγαθά που καλύπτουν τις βασικές καταναλωτικές του ανάγκες.
- Οι νέοι σε ποσοστό 51% φοβούνται μήπως χάσουν τη δουλειά τους λόγω οικονομικής κρίσης, 32% δεν γνωρίζει κατά πόσο θα τους αγγίξει η οικονομική κρίση, 11% εκφράζει αγωνία για τη διάρκεια του φαινομένου της οικονομικής κρίσης και ένα 6% δηλώνει μια τάση ανησυχίας για το τι θα γίνει μετά την κρίση.
- Το 35% των νέων νιώθει φόβο / ανασφάλεια απέναντι στην κρίση, 31% τηρεί στάση αναμονής και δείχνει πιο ψύχραιμο, 27% εκφράζει αγωνία για την εξέλιξη του φαινομένου και ένα 7% δηλώνει ανασφαλείς.
- Για το 35% των νέων η κρίση τους έχει χτυπήσει την πόρτα και είναι ήδη γι'αυτούς μια πραγματικότητα, το 30% αισθάνεται να αποδυναμώνεται το εισόδημά του, ένα 23% των νέων αντιλαμβάνεται την κρίση ως κάτι που συμβαίνει σε άλλους κι ένα 12% ότι δεν τους έχει ακόμα πλήξει.
- Σε ποσοστό 88% έχουν περιορίσει τις καταναλωτικές τους δαπάνες.

- Το 42% των νέων δηλώνει πως αναζητεί οικονομικότερα αγαθά μέσω internet, 22% ότι αλλάζει μάρκα αν βρει κάποιο άλλο αγαθό της ίδιας κατηγορίας φθηνότερο, 17% αναζητά συστηματικά φθηνότερα αγαθά, 13% καταναλώνει πιο προσεκτικά κι ένα 6% έχει στραφεί στην αγορά μη επώνυμων αγαθών.
- Το 52% των νέων δηλώνει πως έχει μειώσει τις ποσότητες και τον όγκο των αγαθών που αγοράζει.
- Σε ότι αφορά τις καταναλωτικές τους συνήθειες λόγω κρίσης 52% αναζητά φθηνότερα αγαθά, 20% αναζητά συστηματικά ευκαιρίες, 15% αναζητά εκπτώσεις και προσφορές, 10% δηλώνει πως αγοράζει λιγότερο κάποια είδη που δεν καλύπτουν βασικές καταναλωτικές του ανάγκες, ενώ ένα 3% δηλώνει πως έχει μειώσει ήδη αγορές σε είδη πολυτελείας.

Τα αποτελέσματα της έρευνας μιλούν από μόνα τους, για τον έντονο βαθμό απαισιοδοξίας, που κυριαρχεί στους νέους ανθρώπους και την πεποίθησή τους ότι η κατάσταση της ζωής τους και το βιοτικό του επίπεδο θα χειροτερέψει. Μια αντίληψη που δυστυχώς έχει μεγάλη επίπτωση στις ζωές τους και σαφέστατα και στη δημογραφία της χώρας μας. Ο φόβος, η ανασφάλεια και η αβεβαιότητα, φαίνεται να βασανίζουν τους νέους, που δεν έχουν περιθώρια να ονειρευτούν αλλά και να νιώσουν ασφάλεια για το μέλλον τους, όπως θα έπρεπε άλλωστε.

Και αυτό, φαίνεται να είναι ένα μέλλον μιας γενιάς που φοβάται να παραδεχτεί τα λάθη που διέπραξε και που οδήγησαν στην κρίση, μιας γενιάς που κατ' αυτόν τον τρόπο κλείνει τα μάτια στο πρόβλημα και ανακυκλώνει την κρίση, μιας γενιάς που δεν επιλύει δίκαια το πρόβλημα, και που κυρίως δείχνει να μην μπορεί να γίνει «σοφότερη» στη διαχείριση κρίσεων που σίγουρα θα εμφανιστούν στο μέλλον.

Το σίγουρο είναι ότι θα πρέπει να είναι αναμενόμενη, μια μεγάλη μεταβολή στις αξίες των νέων ανθρώπων, που θα προσπαθήσουν να αποκτήσουν ξανά τον έλεγχο στη ζωή τους. Μια μεταβολή που σίγουρα θα διαμορφώσει ένα διαφορετικό περιβάλλον, άλλες προτεραιότητες και σίγουρα θα επιδράσει στην καταναλωτική συμπεριφορά τους και τις συνήθειες, κατά τη διάρκεια αλλά και μετά την κρίση.

Προς το παρόν, φαίνεται ότι η κρίση για την οποία μέχρι τώρα περισσότερο άκουγαν, παρά βίωναν, αρχίζει να γίνεται αντιληπτή από τους νέους, να τους δημιουργεί φόβο, ανασφάλεια, αγωνία, και να τους οδηγεί μέσα σ' αυτό το κλίμα σε επαναπροσδιορισμό και επανεξέταση των καταναλωτικών τους συνηθειών, προκειμένου να διαχειριστούν πιο αποτελεσματικά τους πόρους που διαθέτουν και να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα. Από τα αποτελέσματα της έρευνας φαίνεται ότι μετά την κρίση, οι νέοι θα είναι πιο συνειδητοποιημένοι παρότι ως λαός γενικότερα.

Τέλος το αίσθημα αβεβαιότητας σχετικά με την εύρεση εργασίας, είναι φανερό. Από τις βασικότερες λύσεις στην εύρεση εργασίας είναι η εκπαίδευση και η εξειδίκευση. Ένα σύνολο προσόντων και δεξιοτήτων που θα ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του παρόντος και θα αντιμετωπίζουν επιτυχώς τις προκλήσεις του μέλλοντος. Ο δρόμος της καινοτομίας και της ανάπτυξης βρίσκεται μπροστά μας. Δεν είναι κοινοτοπία να πούμε πως η κρίση δημιουργεί ευκαιρίες. Χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα μέσα η κρίση μπορεί να αποτελέσει το εισιτήριο για την έναρξη μιας ανοδικής πορείας σε οικονομικό και αναπτυξιακό επίπεδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 Οι σπουδές εν καιρώ κρίσης

Η οικονομική κρίση που ξέσπασε το 2008 σε παγκόσμιο επίπεδο προκάλεσε τεράστια κοινωνικά προβλήματα, τόσο στις αναπτυσσόμενες όσο και στις αναπτυγμένες κοινωνίες. Η ανεργία, η φτώχεια και η εξαθλίωση μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού έχει τεράστιες συνέπειες κυρίως για τους νέους, για την υγεία, τη διατροφή, τη στέγη και την εκπαίδευσή τους. Εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, το δικαίωμα στην εκπαίδευση πλήττεται σήμερα όλο και περισσότερο με ανυπολόγιστες συνέπειες.

Ο κάθε νέος άνθρωπος με το ξεκίνημα της ενήλικης ζωής του έχει τις δικές του φιλοδοξίες, τα δικά του πλάνα, τα δικά του όνειρα για το μέλλον. Ο κάθε νέος άνθρωπος δίνει όλη του την ενέργεια για να εκπληρώσει αυτές τους τις επιθυμίες. Ένα μεγάλο ποσοστό νέων ανθρώπων θυσιάζει τον χρόνο του, τα λεφτά τα δικά του ή της οικογένειάς του για να σπουδάσει, για να πάρει αυτό το πολύτιμο χαρτί που θα ανοίξει τις πόρτες της καριέρας του και θα θέσει γερά θεμέλια για να γίνουν τα όνειρα του πραγματικότητα. Με το ξεκίνημα της καριέρας του ο κάθε άνθρωπος γίνεται παραγωγικός και βρίσκει περεταίρω πόρους μέσα από τους οποίους ευελπιστεί να κτίσει καλύτερες συνθήκες ζωής, να δημιουργήσει οικογένεια, και να ετοιμαστεί να κάνει το επόμενο βήμα στη ζωή του σύμφωνα με τις δικές του προσδοκίες.

Όμως στις μέρες μας η εκπαίδευση επιχειρείται να μετατραπεί από δημόσιο και καθολικό κοινωνικό δικαίωμα σε ατομικό και αυστηρά ταξικό προσδιορισμένο προνόμιο των λίγων και των εχόντων, ενώ η βασική αποστολή του κράτους να παρέχει δημόσια και ουσιωδώς δωρεάν παιδεία σχετικοποιείται και αποδυναμώνεται.

Αναφορικά με τη χώρα μας είναι σαφές ότι η φτώχεια, η ανεργία, η αυξανόμενη

αποστέρηση εισοδημάτων θα οξύνουν με ραγδαίους ρυθμούς τις κοινωνικές ανισότητες στην εκπαίδευση, αφού η πρόσβαση στα εκπαιδευτικά αγαθά θα γίνεται όλο και πιο δύσκολη για τους μη έχοντες. Οι επιδοτήσεις της Ελλάδας στην εκπαίδευση δεν την τοποθετούν σε ζηλευτή θέση στην Ε.Ε. οι δημόσιες δαπάνες για την Παιδεία αφορούν το 3,5% του ΑΕΠ, την στιγμή που ο μέσος ευρωπαϊκός όρος είναι 5%. Για κάθε Έλληνα φοιτητή η χώρα μας δαπανά το 40% του μέσου όρου της Ε.Ε. Έτσι, μέχρι και σήμερα ένα μεγάλο ποσοστό δαπανών για την εκπαίδευση (πάνω από 4,5 δισ.) καταβαλλόταν ετησίως από τους ιδιωτικούς οικογενειακούς προϋπολογισμούς για αγορά αγαθών και υπηρεσιών, με αποτέλεσμα υπό τις σημερινές συνθήκες, να μην μπορεί να συμβάλει στη «μερική κάλυψη» του έτσι κι αλλιώς υπαρκτού ελλείμματος της δημόσιας εκπαίδευσης.

Οι neets* στην ηλικιακή ομάδα 15-24

	2004	2005	2006	2007	2008
Ε.Ε-27	12,8	12,6	11,6	10,9	10,8
ΒΕΛΓΙΟ	15,4	13	11,2	11,2	10,1
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	26,4	25,1	22,2	19,1	17,4
ΤΣΕΧΙΑ	13,7	13,3	9,2	6,9	6,7
ΔΑΝΙΑ	5,1	4,3	3,6	4,3	4,2
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	10,1	10,7	9,5	8,8	8,3
ΕΣΘΟΝΙΑ	12,1	10,2	8,8	8,9	9,1
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	11,9	10,9	10,1	10,7	13,6
ΕΛΛΑΔΑ	16,8	16,1	12,2	11,5	11,7
ΙΣΠΑΝΙΑ	12,5	13	12	12,2	14,4
ΓΑΛΛΙΑ	10,5	10,8	10,9	10,3	10,3
ΙΤΑΛΙΑ	16,6	17	16,8	16,2	16,6
ΚΥΠΡΟΣ	9,4	19,5	10,7	9	9,7
ΛΕΤΟΝΙΑ	10,9	10	11,1	11,8	11,4
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	10,9	8,6	8,2	7	8,9
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	6,3	5,5	6,7	5,7	6,2
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	12,7	12,9	12,4	11,3	11,5
ΜΑΛΤΑ	13,1	11,9	10,3	11,7	10,4
ΚΑΤΩ ΧΩΡΕΣ	5,3	5,3	4	3,5	3,4
ΑΥΣΤΡΙΑ	8,6	8,3	7,5	7	7,1
ΠΟΛΩΝΙΑ	15	13,9	12,6	10,6	9,0
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	11,1	11,2	10,6	11,2	10,3
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	19,8	16,8	14,8	13,3	11,6
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	7,5	8,9	8,5	6,7	6,5
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	17,9	15,8	14,4	12,5	11,1
ΦΙΛΑΝΔΙΑ	9,1	7,8	7,7	7	8,0
ΣΟΥΗΔΙΑ	7,6	10,5	9,3	7,5	7,8
ΒΡΕΤΑΝΙΑ	11,9	11,9	11,9	11,9	12,1

*Νέοι αποκλεισμένοι από την εργασία, την εκπαίδευση και την επιμόρφωση
 Πηγή: EU Labour Force Survey, annual averages, provisional data & SGIB 2010 στο Ν. Παπαδάκης, «Νέες μορφές κοινωνικής ευπάθειας και προκλήσεις για την κοινωνική πολιτική: οι neets», Policy Briefs, Φεβ. 2011, www.istame.gr

Ο λόγος είναι ότι η ήδη μέχρι σήμερα πανάκριβη «δωρεάν παιδεία» θα καταστεί ακόμα πιο ακριβή και απρόσιτη, με συνέπεια στο άμεσο μέλλον να δούμε ένταση φαινομένων τα οποία σχετίζονται με την εγκατάλειψη των σπουδών ή με την αύξηση της νεανικής παραβατικότητας κ.λπ. Αυτό θα προκαλέσει ανεπανόρθωτες επιπτώσεις σε περιοχές του κέντρου και της περιφέρειας οι οποίες θα υποστούν εκπαιδευτική και πολιτισμική καθίζηση.

Σε έρευνα που διεξήχθη από 12 έως 16 Μαΐου σε δείγμα 500 ατόμων τα αποτελέσματα έδειξαν:

- Το φόβο ότι η οικονομική κρίση θα τους εμποδίσει να πραγματοποιήσουν επιπλέον σπουδές, εκφράζει το 58% των φοιτητών σύμφωνα με έρευνα της ALCO (Δημοσκοπήσεις, Έρευνες αγοράς στην Ελλάδα) για λογαριασμό του Athenian College⁷.
- Το 52% δήλωσε ότι αναγκάστηκε να εργαστεί κατά τη διάρκεια των σπουδών του, ενώ το 32% ανησυχεί ότι ίσως χρειαστεί να διακόψει τις σπουδές του λόγω οικονομικής κρίσης.
- Όσον αφορά στους εργαζόμενους νέους ηλικίας 18-30 ετών, το 68% φοβάται ότι θα χάσει τη δουλειά του, το 16% παρακολουθεί κάποιο πρόγραμμα εκπαίδευσης και κατάρτισης ενώ το 49% δεν μπορεί να παρακολουθήσει κάτι αντίστοιχο λόγω οικονομικών προβλημάτων.

Οι συνθήκες με τον τρόπο που διαμορφώνονται δημιουργούν την πραγματικότητα μιας κοινωνίας η οποία ωθεί με βίαιο τρόπο τους νέους της στο κοινωνικό περιθώριο. Ακόμα και σ' αυτές τις πρωτόγνωρα εξοντωτικές για τους εργαζόμενους συνθήκες, δεν υπάρχει άλλη επιλογή από το να διεκδικήσουμε την επαναθεμελίωση της δημόσιας εκπαίδευσης ως μοχλού ανάπτυξης, ανάταξης της ελληνικής κοινωνίας. Η στρατηγική όμως ενός τέτοιου εγχειρήματος προϋποθέτει

---

⁷ Κέντρο Μεταλλουργικής Εκπαίδευσης (ΚΕ.Μ.Ε) -Κολλέγιο Ανθρωπιστικών, Κοινωνικών Επιστημών και Επιστημών Υγείας

έναν εντελώς διαφορετικό πολιτικό προσανατολισμό, ένα ορθολογικά ριζοσπαστικό σχέδιο που να ανταποκρίνεται με σθένος απέναντι στην εγκαθίδρυση του επερχόμενου νέου εργασιακού μεσαίωνα στην εκπαίδευση και την κοινωνία.

3.2 Πως επηρεάζεται ο επαγγελματικός προσανατολισμός

Στη κρίση αυτή που ζούμε ένα μεγάλο ποσοστό νέων ανθρώπων βλέπουν τα όνειρα τους να μπαίνουν προσωρινά στο συρτάρι. Στη κρίση αυτή που ζούμε πολλοί νέοι βλέπουν την καριέρα τους να τελειώνει πριν καν αρχίσει λόγω του ότι πολλοί νέοι δεν είναι σε θέση να βρουν δουλειά στον τομέα τους, και ένα μεγάλο ποσοστό είναι άνεργοι. Αυτή η οικονομική κρίση έχει καταστροφικές επιπτώσεις στη κοινωνική ζωή ενός νέου.

Αλλά είναι πολλοί νέοι που απασχολούνται σε δουλειές μόνο και μόνο για να τα βγάλουν ένα μεροκάματο και να ανταπεξέλθουν στα καθημερινά έξοδα. Η κρίση όμως δεν τους αφήνει ανεπηρέαστους, καθώς ένας μεγάλος αριθμός νέων δεν απασχολούνται στο αντικείμενο που ειδικευτήκαν κατά τη διάρκεια των σπουδών τους. Έρευνες δείχνουν ότι 6 στους 10 ανθρώπους δεν είναι ικανοποιημένοι με τη δουλειά τους λόγω έλλειψης επαγγελματικών προοπτικών στους τομείς ειδίκευσής τους. Κατά συνέπεια η τρομερή ανεργία που πλήττει τους πτυχιούχους και η έντονη επιθυμία τους για οικονομική ανεξαρτησία τους αναγκάζει να βρουν μια οποιαδήποτε δουλειά. Δυστυχώς όμως πολλοί είναι αυτοί που βρίσκουν επαγγέλματα πολύ χαμηλότερα έως και απαξιωτικά σε σύγκριση με το μορφωτικό τους επίπεδο. Στις περιπτώσεις αυτές υπάρχει σοβαρό πρόβλημα καθώς οι νέοι διακατέχονται από το συναίσθημα έλλειψης ικανοποίησης και ενδιαφέροντος.

Αποκαλυπτικές για την ανεργία που πλήττει τους πτυχιούχους, είναι και οι έρευνες των Γραφείων Διασύνδεσης των Πανεπιστημίων. Έτσι, μόνο το 17,7% των απόφοιτων Φιλολογίας απασχολείται σε σχετική με το αντικείμενο του πτυχίου του εργασία, ενώ το 42,9% αυτών των αποφοίτων είναι άνεργοι. Παράλληλα, έρευνα

του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης έδειξε ότι από το 60,3% των πτυχιούχων του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας που εργάζονται, το 42,3% απασχολείται με τομείς άσχετο με τις σπουδές του. Άνεργοι είναι και το 42,9% των αποφοίτων του Τμήματος Ιστορίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης όπου σε σχετική έρευνα για την επαγγελματική σταδιοδρομία των αποφοίτων από το Γραφείο Διασύνδεσης τονίζεται ότι μόνο το 17,7% απασχολείται σε σχετική με το αντικείμενο του πτυχίου του εργασία.

Σε έρευνα που διεξάχθηκε σχετικά με το κατά πόσο επηρεάστηκαν τα επαγγέλματα σε περίοδο κρίσης, οι τραγικές επιπτώσεις της στην απασχόληση είναι εμφανείς, με την αλματώδη διόγκωση της ανεργίας. Αυτό αφορά όλες τις ηλικίες και πρώτα απ' όλα τους νέους, αλλά και ώριμους πολίτες και όλες τις επαγγελματικές κατηγορίες και ειδικότερα σε κλάδους που έχουν πληγεί περισσότερο όπως οι κατασκευές. Αρχιτέκτονες, πολιτικοί μηχανικοί, τοπογράφοι, γραφίστες, διακοσμητές, ειδικότητες που πριν από την κρίση είχαν μεγάλη ζήτηση, αλλά και ηλεκτρολόγοι, υδραυλικοί, αλουμινάδες, κτίστες, μένουν σήμερα χωρίς δουλειά. Απόφοιτοι Πανεπιστημίων όλων των κατευθύνσεων και ειδικότερα των θεωρητικών σπουδών, ζητούν απασχόληση ως πωλητές ή σερβιτόροι και βρίσκουν κλειστές πόρτες. Πολλοί αναζητούν διεξόδους στο εξωτερικό την ίδια ώρα που η χώρα κατακλύζεται μαζικά από μη αφομοιώσιμους παράνομους μετανάστες, αλλοιώνοντας έτσι την εργασιακή και εθνολογική σύνθεση της χώρας. Στη σημερινή πραγματικότητα, διαφαίνεται η ανάγκη στροφής σε επαγγέλματα της θάλασσας, των σύγχρονων και εναλλακτικών καλλιέργειών, στις μεταφορές, σε υπηρεσίες πληροφορικής, τηλεπικοινωνιών, του διαδικτύου, της τηλεργασίας.

-Χωρίς δουλειά είναι ένας στους πέντε πτυχιούχους κοινωνιολόγους, ενώ το 70% όσων εργάζονται δήλωσαν ότι το επάγγελμά τους έχει ελάχιστη ή καμία σχέση με τις σπουδές τους, σύμφωνα με έρευνα του Γραφείου Διασύνδεσης του Παντείου Πανεπιστημίου για την απασχόληση των πτυχιούχων του.

-Για περισσότερο από δύο χρόνια μένουν άνεργοι ή υποαπασχολούμενοι το 30% των νέων αποφοίτων των Φυσικών και Μαθηματικών Τμημάτων, ενώ το 15% συνεχίζει τις μεταπτυχιακές σπουδές, πιθανόν για να αποφύγει τον εφιάλητη της ανεργίας.

- Από τους μέχρι σήμερα πτυχιούχους νηπιαγωγούς είναι πλέον σίγουρο είναι πλέον σίγουρο ότι 9.500 δεν θα μπορέσουν να εξασκήσουν επαγγελματικά στο μέλλον ό,τι σπούδασαν.
- Περίπου σε 3.000 εκτιμώνται οι άνεργοι πτυχιούχοι Θεολογίας, ενώ άλλοι τόσοι υποαπασχολούνται ή ετεροαπασχολούνται.
- Πάνω από 12.000 υπολογίζονται άνεργοι ή υποαπασχολούμενοι-ετεροαπασχολούμενοι πτυχιούχοι γυμναστές.

Σε όλα τα επαγγέλματα, αν και με πολλές διαφοροποιήσεις, υπάρχουν δυσχέρειες απορρόφησης κατά την τρέχουσα περίοδο. Ο ευρύτερος κλάδος των οικονομικών επαγγελμάτων, παρουσιάζει σήμερα σοβαρά προβλήματα απορροφητικότητας, αλλά ύστερα από τα επόμενα 3-5 χρόνια, υπάρχουν ελπίδες βελτίωσης. Οι φοροτεχνικοί και οι λογιστές εμφανίζουν ικανοποιητική απορροφητικότητα, ενώ οι καλοί και έμπειροι πωλητές βρίσκουν επαγγελματικές διεξόδους, αν και με μεγαλύτερη δυσκολία από παλαιότερα και το ίδιο ισχύει για τα στελέχη δημοσίων σχέσεων. Πτωτική είναι η κατάσταση για τους ασφαλιστές και τους τραπεζικούς υπαλλήλους. Τα επαγγέλματα της πληροφορικής, των τηλεπικοινωνιών, του διαδικτύου, εμφανίζουν θετικές προοπτικές, αλλά με βραχυπρόθεσμη κάμψη. Οι μεταφορές παρουσιάζουν ικανοποιητική εικόνα, αν και πτωτική είναι η απορροφητικότητα των πιλότων και ιπτάμενων φροντιστών. Από τα λίγα επαγγέλματα που εμφανίζουν ανοδικές επαγγελματικές προοπτικές σήμερα είναι οι εμποροπλοίαρχοι οι μηχανικοί και τα στελέχη του εμπορικού ναυτικού. Θετικός είναι ο ορίζοντας για γεωπόνους και γενικότερα για όσους ασχοληθούν σοβαρά με σύγχρονες εναλλακτικές καλλιέργειες, την κτηνοτροφία και την παραγωγή οικολογικών προϊόντων.

Στη σημερινή πραγματικότητα, υπάρχει ανάγκη επιστροφής στη γη και στη θάλασσα, σε σύγχρονες εναλλακτικές καλλιέργειες, στην κτηνοτροφία, σε ιχθυοκαλλιέργειες και οστρακοκαλλιέργειες για την παραγωγή ανταγωνιστικών προϊόντων με διεθνή ζήτηση. Η αποαστικοποίηση του πληθυσμού σήμερα που έχουν σμικρυνθεί οι αποστάσεις, σε συνδυασμό με τη δυνατότητα εργασίας από απόσταση μέσω της τηλεργασίας, προβάλλει ως λύση για μια καλύτερη επαγγελματική και προσωπική ζωή.

Οι μηχανολόγοι, σε αντίθεση με τους πολιτικούς μηχανικούς, τους αρχιτέκτονες, τους τοπογράφους, διατηρούν τις θετικές τους προοπτικές. Το ίδιο και οι ναυπηγοί, εφόσον συνδυάζουν και γνώσεις μηχανολογίας. Μικρή βελτίωση εμφανίζει η απορροφητικότητα των χημικών-μηχανικών, των μηχανικών ενέργειας, των τεχνολόγων φυσικού αερίου, η οποία στο μέλλον αναμένεται να ενισχυθεί. Τα περισσότερα πρακτικά επαγγέλματα μεσαίας και χαμηλής εκπαίδευσης στις κατασκευές, τη μηχανολογία, παρουσιάζουν σοβαρή προσωρινή στασιμότητα, αν και μακροπρόθεσμες προοπτικές τους θεωρούνται καλύτερες. Θετική εξαίρεση αποτελούν οι ξυλουργοί, επιπλοποιοί, οι διανομείς εμπορευμάτων και έτοιμου φαγητού. Στον τουρισμό και επισιτισμό, παραμένει η θετική εικόνα για εξειδικευμένα στελέχη και πάντοτε ανοδική για τους μάγειρες και τους ζαχαροπλάστες. Λόγω της αύξησης της εγκληματικότητας, οι ιδιωτικοί αστυνομικοί ασφαλείας έχουν αυξημένη ζήτηση. Η οικονομική κρίση και η μαζική έλευση μεταναστών έχει πλήξει ακόμα και επαγγέλματα όπως οι οικιακοί βοηθοί, οι καθαριστές, οι baby-sitters και κατά δεύτερο λόγω οι κομμωτές.

Χειροτερεύει δραματικά η κατάσταση και σε κλάδους τους οποίους στο παρελθόν η αγορά εργασίας και η κοινή γνώμη είχαν «στεφανώσει» με κύρος και γόητρο. Νέοι πτυχιούχοι Νομικής, Ιατρικής, Οδοντιατρικής αντιμετωπίζουν προβλήματα που καταγράφονται ήδη στις στατιστικές της ανεργίας. Σύμφωνα με στοιχεία του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών σε σύνολο 15.834 δικηγόρων οι 1.000 ασκούν επαγγέλματα άσχετα με το δικηγορικό επάγγελμα ενώ 4.873, δηλαδή το 1/3 των Αθηναίων δικηγόρων, δεν κατόρθωσαν να κάνουν ούτε μία παράσταση στα δικαστήρια μέσα στο έτος που έγινε η έρευνα. Καθώς και επίσημα στοιχεία του Ιατρικού Συλλόγου της Αθήνας καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι το 8,5% των γιατρών δεν έχει δραστηριότητα, καταγράφεται δηλαδή στο άνεργο δυναμικό του κλάδου, ενώ το 13% θεωρείται υποαπασχολούμενο. Συνάμα ένας στους τέσσερις Έλληνες οδοντιάτρους είναι άνεργος, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής Οδοντιατρικής Ομοσπονδίας. Αντίστοιχη είναι η κατάσταση στους δημοσιογράφους όπου το 1/4 είναι άνεργοι, τους νηπιαγωγούς και τα επαγγέλματα των καλών τεχνών. Αντίθετα, τα περισσότερα βοηθητικά επαγγέλματα της υγείας όπως οι νοσηλεύτες, οι βοηθοί ακτινολόγοι, οι αισθητικοί, οι φυσιοθεραπευτές, κλπ., συνεχίζουν να εμφανίζουν καλές προοπτικές και το ίδιο ισχύει για τους κοινωνικούς λειτουργούς, τους κοινωνικούς φροντιστές, τους ειδικούς για ΑΜΕΑ

(Άτομα με Αναπηρία). Πτωτική είναι και η απορροφητικότητα των ψυχολόγων, των διατροφολόγων, των διαιτολόγων. Ακόμα πιο αρνητική είναι η κατάσταση για τους χημικούς, τους βιολόγους, τους φαρμακοποιούς, αλλά εδώ υπάρχουν ορισμένοι διεξοδοί σε άλλους τομείς, όπως αυτή των ιατρικών επισκεπτών. Το ισοζύγιο για τους δασκάλους εμφανίζεται μέχρι σήμερα ικανοποιητικό, αν και αναμένεται να αντιστραφεί σταδιακά στα επόμενα πέντε με έξι περίπου χρόνια. Οι μαθηματικοί και οι φυσικοί παρουσιάζουν αρνητική απορροφητικότητα στην εκπαίδευση, αλλά μπορούν να βρουν διεξόδους σε άλλους τομείς. Τα παιδαγωγικά επαγγέλματα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που συνδέονται με θεωρητικές σπουδές, όπως η φιλοσοφία, η φιλολογία, η θεολογία, η ιστορία, η αρχαιολογία, έχουν όπως και παλιότερα, πολύ αρνητικές προοπτικές και το ίδιο ισχύει για τη λαογραφία και την ανθρωπολογία, την κοινωνιολογία, τις διεθνείς σπουδές, τις πολιτικές επιστήμες, την εθνολογία, τη γεωγραφία. Παρόλα αυτά, οι απόφοιτοι όλων των ως άνω θεωρητικών σπουδών, μπορούν πολύ πιο εύκολα απ' ότι οι ομόλογοί τους σε στενές, τεχνοκρατικές και κορεσμένες ειδικότητες (μηχανολόγοι, γιατροί, οδοντίατροι, κ.λπ.), να μεταστραφούν σε άλλα επαγγέλματα όπως αυτά των δημοσίων σχέσεων, του τουρισμού, της διοίκησης επιχειρήσεων, κ.λπ.

επαγγέλματα με το πλέον δυσοίωνο παρόν και μέλλον και επαγγέλματα με ενδιάμεσες προοπτικές:

Επιλογή επαγγελμάτων με θετικές προοπτικές :
Πληροφορικός, Πληροφορικός-Οικονομολόγος,
Πληροφορικός-Μηχανικός, Πληροφορικός-Τηλεπικοινωνιών, Πληροφορικός διαδικτύου, Τηλεπληροφορικός, Πληροφορικός ψηφιακής εικόνας,

<p>Οικονομολόγος, Οικονομολόγος διοίκησης ή πωλήσεων, Φοροτεχνικός, Στέλεχος τουριστικών επιχειρήσεων, Στέλεχος δημοσίων σχέσεων, Πωλητής, Ξεναγός, Εμποροπλοίαρχος, Μηχανικός εμπορικού ναυτικού,</p>
<p>Μηχανολόγος-Μηχανικός, Πολιτικός Μηχανικός, Αρχιτέκτονας-Μηχανικός</p>
<p>Μηχανολόγος διοίκησης, Τεχνολόγος τροφίμων, Ελεγκτής ποιότητας, Τεχνολόγος ενέργειας, Τεχνολόγος μουσικών οργάνων, Τεχνικός φυσικού αερίου</p>
<p>Τεχνολόγος-Ακτινολόγος, Τεχνολόγος ιατρικών εργαστηρίων,</p>
<p>Δάσκαλος, Κοινωνικός Λειτουργός, Ειδικός για ΑΜΕΑ, Νοσηλεύτης, Αισθητικός, Λογοθεραπευτής, Φυσιοθεραπευτής, Ιατρικός επισκέπτης,</p>
<p>Γεωπόνος, Τεχνολόγος- Ζωοτεχνικός, Κτηνίατρος, Ιχθυολόγος,</p>
<p>Ποτοποιός, Οινολόγος, Μάγειρας, Ζαχαροπλάστης,</p>
<p>Κομμωτής, Επιπλοποιός, Ξυλουργός, Ηλεκτρολόγος, Ηλεκτροτεχνίτης, Υδραυλικός, Ψυκτικός, Αλουμινάς, Σοβατζής, Πλακάς, Μαρμαράς,</p>
<p>Ιδιωτικός αστυνομικός ασφαλείας, Κηπουρός, Επαγγελματίας οδηγός,</p>
<p>Χειριστής βαρέων οχημάτων και κλάρκ, Παρκαδόρος,</p>
<p>Διανομέας εμπορευμάτων και έτοιμου φαγητού, Φορτοεκφορτωτής,</p>
<p>Καθαριστής, Οικιακός βοηθός.</p>

Επιλογή επαγγελμάτων με αρνητικές προοπτικές:
Γιατρός, Οδοντίατρος, Φαρμακοποιός, Βιολόγος, Χημικός, Γενετιστής,
Χρηματιστής, Ασφαλιστής, Τραπεζικός υπάλληλος, Πιλότος, Ιπτάμενος φροντιστής, Διαιτολόγος, Αστρονόμος, Σεισμολόγος, Τεχνολόγος, Κλωστοϋφαντουργός,
Γεωλόγος, Μεταλλειολόγος, Αεροναυπηγός,
Δικηγόρος, Δημοσιογράφος,
Ψυχολόγος, Πολιτικός Επιστήμονας, Κοινωνιολόγος, Διεθνολόγος, Φιλολόγος, Θεολόγος, Ιστορικός, Αρχαιολόγος, Γεωγράφος, Λαογράφος, Ανθρωπολόγος,
Μαθηματικός, Φυσικός,
Γυμναστής, Νηπιαγωγός,
Ηθοποιός, Μουσικός, Σκηνοθέτης, Ζωγράφος, Γλύπτης, Θεατρολόγος,
Γραφίστας, Διακοσμητής, Ενδυματολόγος,
Εικονολήπτης, Ηχολήπτης, Παραγωγός ραδιοφώνου, Μακιγιέρ.

Δεν φτάνουν ολ'αυτά και λόγω της οικονομικής κρίσης δεκάδες επαγγέλματα εξαφανίζονται από την αυτοματοποίηση. Δεκάδες επαγγέλματα τελούν υπό εξαφάνιση και έχουν μπει στο στόχαστρο των επιστημόνων της ρομποτικής και της πληροφορικής έτσι ώστε να μειωθεί το κόστος τους. Στο εφεξής, φύλακες, παρκαδόροι, εργάτες ναυπηγείων, υπάλληλοι βενζινάδικων, τεχνίτες αυτοκινητοβιομηχανιών, ακόμη και οι εποχικοί εργάτες της γεωργικής συγκομιδής, ανησυχούν. Τα επαγγέλματά τους έχουν μπει στη μαύρη λίστα της τεχνολογικής εξέλιξης. Η σύγκρουση μεταξύ αυτοματοποιημένων συστημάτων και παραδοσιακών επαγγελμάτων είναι τραγικά άνιση. Αυτό οδηγεί σε μείωση του προσωπικού και σταδιακά στην εξάλειψή του. Αναμένεται να ακολουθήσουν τα επόμενα χρόνια και οι υπάλληλοι των πρατηρίων καυσίμων. Τα τελευταία χρόνια και στην Αθήνα έκαναν την εμφάνισή τους αυτόματα βενζινάδικα τα οποία εξαπλώνονται και στην επαρχία. «Αφού διανύσαμε τη μακρά περίοδο της ημιαυτόματης βιομηχανίας, τώρα οδεύουμε προς την πλήρη αυτοματοποίηση της βιομηχανίας», τονίζει ο κ. Σπύρος Τζαφέστας⁸. Αν και στην Ελλάδα η αυτοματοποίηση της παραγωγής βρίσκεται ακόμη σε εμβρυακό στάδιο, τα πρώτα σκιρτήματα αποτελούν αδιάψευστη μαρτυρία. Όπως σημείωσε ο κ. Τζαφέστας «Προς τα εκεί πηγαίνουμε. Διεθνώς υπάρχει η τάση να καταργηθούν πολλές αντιπαραγωγικές χειρονακτικές δουλειές. Και στη χώρα μας προσπαθούμε να πετύχουμε αυτοματοποιήσεις μεγάλων μονάδων παραγωγής». Το παράδειγμα γνωστής αυτοκινητοβιομηχανίας που είναι εγκατεστημένη στην Ισπανία, είναι χαρακτηριστικό. Ένα από τα πράγματα που περηφανεύονται περισσότερο οι μέτοχοί του είναι ότι σε όλα τα στάδια της παραγωγής δεν επεμβαίνει ανθρώπινο χέρι. Τηρουμένων των αναλογιών παρόμοιες «αυτοματοποιημένες γραμμές παραγωγής» υπάρχουν και στην Ελληνική αυτοκινητοβιομηχανία που βρίσκεται στο Βόλο. Εκεί, οι συγκολλήσεις γίνονται χωρίς τους παραδοσιακούς ηλεκτροσυγκολλητές. Το ίδιο φαινόμενο συναντάται πλέον ευρέως και στα ναυπηγεία Σκαραμαγκά. «Υπάρχει η τάση να εκλείψουν δουλειές ρουτίνας», σημειώνει ο κ. Πάνος Τραχανιάς⁹. Αυτό δε σημαίνει ότι δε θα έχουμε εργατικά χέρια. Η εποχή που όλα θα τα κάνουν όλα οι μηχανές θα αργήσει πολύ να 'ρθει». Όπως επισήμανε ο κ. Τραχανιάς, για την κατασκευή αυτοματοποιημένων

---

⁸ Διευθυντής του εργαστηρίου ρομποτικής του Εθνικού Μετσόβειου Πολυτεχνείου (ΕΜΠ)

⁹ Επίκουρος καθηγητής του Πανεπιστημίου Κρήτης και ερευνητής του Ινστιτούτου Τεχνολογίας και Έρευνας.

μηχανισμών χρειάζονται περισσότερες ανθρωποώρες από αυτές που κερδίθηκαν. Στην πραγματικότητα γίνεται στροφή κάποιων ειδικοτήτων. Ένα κατατοπιστικό παράδειγμα είναι ότι, σε ορισμένα νοσοκομεία των ΗΠΑ αυτή τη περίοδο το φαγητό των ασθενών δεν το μεταφέρει το προσωπικό του νοσοκομείου αλλά τα ρομπότ. Στην περίπτωση αυτή καταργούνται ορισμένες θέσεις του υγειονομικού προσωπικού, αλλά δημιουργούνται νέες θέσεις, όπως αυτές των μηχανών.

Το απαραίτητο είναι όλοι οι νέοι να έχουν μια ικανοποιητική ευρύτητα γνώσεων που θα τους βοηθήσει να γίνουν ολοκληρωμένοι επιστήμονες, επαγγελματίες και άνθρωποι. Στην αρχή των σπουδών σε τριτοβάθμιο επίπεδο, χρειάζεται να εμπεδώνονται οι γενικές γνώσεις σε μια κατεύθυνση, και μετά να ακολουθεί η εξειδίκευση. Στη σύγχρονη εποχή, ένας εργαζόμενος είναι πολύ πιθανό να υποχρεωθεί να αλλάξει ένα ή περισσότερα επαγγέλματα στη διάρκεια της σταδιοδρομίας του. Επιπλέον, υπάρχει σήμερα ένας πολύ μεγάλος αριθμός επαγγελμάτων από τα οποία μπορεί να κάνει τις επιλογές του. Αυτό σημαίνει ότι οφείλει να μη σκέφτεται μονοδιάστατα και να επιμένει στην επιλογή ενός μόνο επαγγέλματος. Στην πραγματικότητα, υπάρχουν πολύ περισσότερα από ένα επαγγέλματα που ταιριάζουν στον καθένα. Αν για κάποιους λόγους, δεν είναι εφικτή η επιλογή του πρώτου σε προτίμηση, οφείλει και μπορεί να προχωρήσει στα επόμενα. Αλλά σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να επιλέξει εκείνα που του είναι κατ' εξοχήν απωθητικά, που δεν ταιριάζουν δηλ. στην προσωπικότητά του. Εκτός από τα παραπάνω, επισημαίνεται ότι, σε όλα τα επαγγέλματα μέσης και κυρίως υψηλής εκπαίδευσης και εργασιακής ιεραρχίας, απαραίτητη είναι η γνώση των ηλεκτρονικών υπολογιστών, της αγγλικής γλώσσας, καθώς και η διαρκής ανανέωση των γενικών και ειδικών γνώσεων και εμπειριών. Και βέβαια δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ολοκληρωμένος άνθρωπος και επιτυχημένος επαγγελματίας είναι εκείνος που έχει πνευματικές ανησυχίες και ευαισθησίες, εμμένει σε υψηλές αξίες και αρχές, αναζητά τη μόρφωση και τη γνώση, ασχολείται με την τέχνη και τη λογοτεχνία, την προστασία του περιβάλλοντος, συμμετέχει σε δράσεις κοινωνικής αλληλεγγύης, αναπτύσσει κριτική και δημιουργική σκέψη, ενεργεί με εντιμότητα, ήθος και διορατικότητα και δραστηριοποιείται θετικά για το δικό του αλλά και για το γενικότερο καλό.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το μεταπτυχιακό δίπλωμα δεν είναι πάντοτε το εισιτήριο για την εύρεση καλύτερων συνθηκών εργασίας. Πολλές φορές, ο χρόνος, ο κόπος, το χρήμα που δαπανάται για την απόκτησή του έχει μικρότερη απόδοση απ' ό τι μια καλή εργασιακή εμπειρία. Πάντως, όταν αποφασιστεί να γίνει χρειάζεται μεγαλύτερη προσοχή στην επιλογή του. Τα κριτήρια των παραγόντων και του χρυσού κανόνα που αναφέρθηκαν πιο πάνω, πρέπει να παίρνονται πιο σοβαρά υπόψη. Επισημαίνεται ότι υπάρχουν πολλά μεταπτυχιακά που εξυπηρετούν ανάγκες ύπαρξης των καθηγητών ή σχολών και όχι των σπουδαστών. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι πολλά μεταπτυχιακά όπως και προπτυχιακά προγράμματα σπουδών στη χώρα μας δημιουργήθηκαν χωρίς κανένα κεντρικό προγραμματισμό που να υπηρετεί τις ανάγκες της σύγχρονης πραγματικότητας. Γι' αυτό και υπάρχει και μια έντονη αναντιστοιχία μεταξύ του εκπαιδευτικού μας συστήματος και της αγοράς εργασίας. Γι' αυτό και έχουμε τη μεγαλύτερη ανεργία πτυχιούχων στην Ευρώπη.

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι η επιστροφή στη γη και στη θάλασσα, η αποαστικοποίηση του πληθυσμού στη σημερινή εποχή που έχουν σμικρυνθεί οι αποστάσεις, προβάλλουν ως λύση. Οι νέοι πρέπει να μάθουν να είναι παραγωγικοί, να παίρνουν πρωτοβουλίες, να μη φοβούνται τη σκληρή δουλειά, να ψάχνουν, να ψάχνονται και να μαθαίνουν σε όλη τη διάρκεια της επαγγελματικής τους διαδρομής, να καταλάβουν ότι η εποχή του βολέματος στο δημόσιο έχει τελειώσει και να χτίσουν ένα καλύτερο μέλλον για τον εαυτό τους και τη χώρα. Οι νέοι πρέπει να έχουν υπομονή και επιμονή, να αρχίζουν από τα χαμηλά για να φτάσουν στα πιο ψηλά, να εξετάσουν την επιστροφή τους στη περιφέρεια, να συνταιριάζουν τις προσωπικές τους δεξιότητες και ταλέντα με επαγγέλματα του μέλλοντος, προσφεύγοντας σε έγκυρες συμβουλές επαγγελματικού προσανατολισμού.

3.3 Έρευνα για τον επαγγελματικό προσανατολισμό των νέων σε περίοδο κρίσης

Αντικειμενικός σκοπός της έρευνας ήταν να σκιαγραφήσει τις επιλογές και τις προτεραιότητες των νέων κάτω από τις επιπτώσεις της Χρηματοπιστωτικής και Οικονομικής Κρίσης αλλά και τις επιδράσεις της στις αξίες τους και τις συμπεριφορές τους.

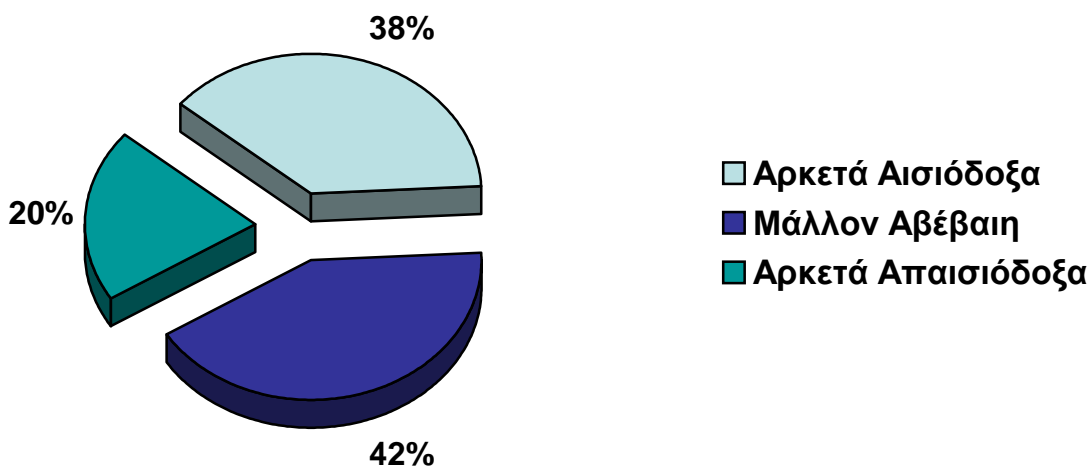
Η έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά τους μήνες Απρίλιο έως Ιούνιο με δείγμα 428 νέους ηλικίας 18-36 ετών, γυναίκες και άνδρες από την Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, την Πάτρα και το Αίγιο, στο σύνολό τους προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές Τ.Ε.Ι. (Ανώτατα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα), Α.Ε.Ι. (Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα) και κολεγίων, εργαζόμενους σε ποσοστό 49,5%.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε ήταν αυτή των προσωπικών συνεντεύξεων μέσω δομημένου ερωτηματολογίου και της τηλεφωνικής συνέντευξης.

Κύρια Ευρήματα:

1. Πως βλέπετε την προσωπική σας κατάσταση για το επόμενο έτος;

- 1.1. Αρκετά Αισιόδοξα: 38%
- 1.2. Μάλλον Αβέβαιη: 42%
- 1.3 Αρκετά Απαισιόδοξα: 20%

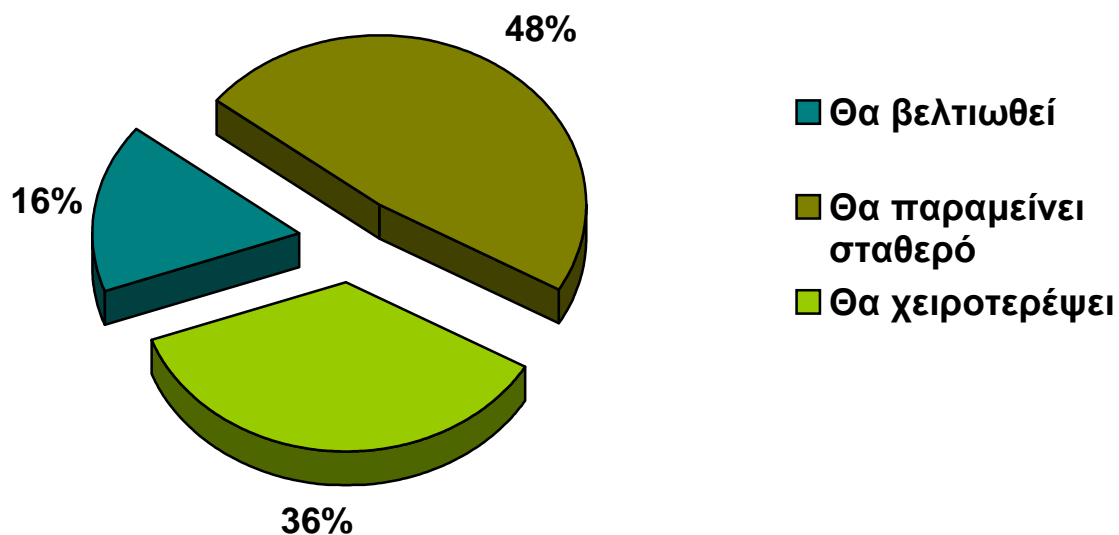

2. Εκτιμάτε ότι κατά το επόμενο έτος το βιοτικό σας επίπεδο:

2.1. Θα βελτιωθεί: 16%

2.2. Θα παραμείνει σταθερό: 48%

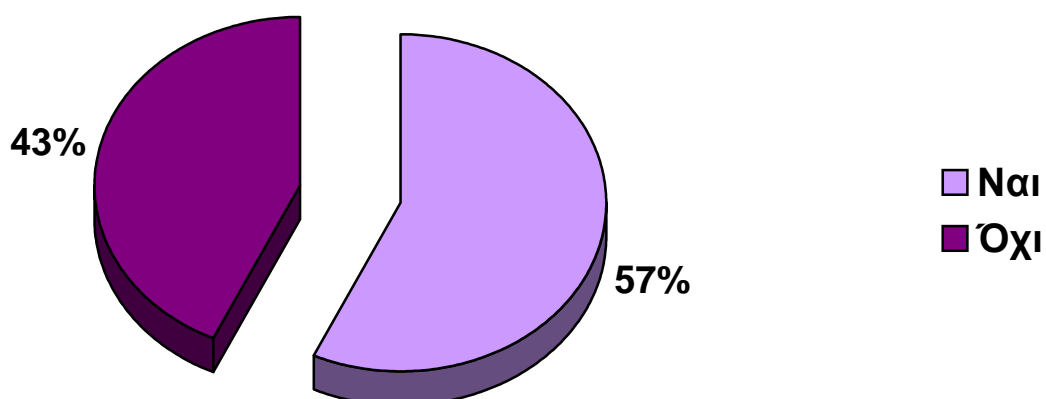
2.3. Θα χειροτερέψει: 36%

3. Εκτιμάτε ότι η εκπαίδευση και η δια βίου μάθηση βοηθούν στο να απολαμβάνετε μεγαλύτερη αναγνώριση και διάκριση από τους γύρω σας;

Ναι: 57%

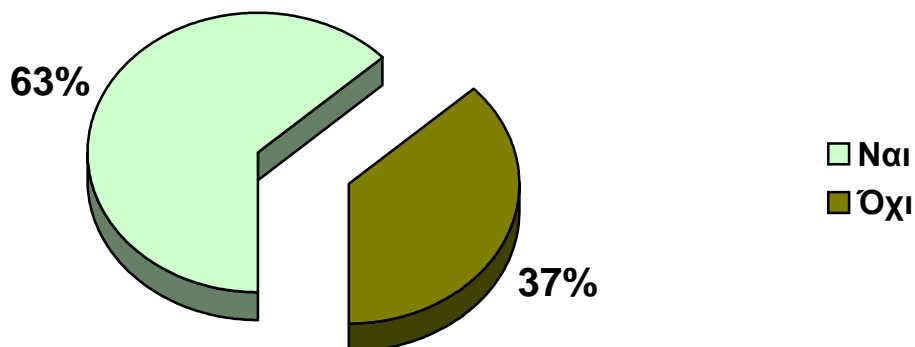
Όχι: 43%

4. Η μεταπτυχιακή εκπαίδευση και η πιστοποίηση προσόντων βοηθούν στο να αισθάνεστε πιο σίγουροι για το μέλλον;

Ναι: 63%

Όχι: 37%

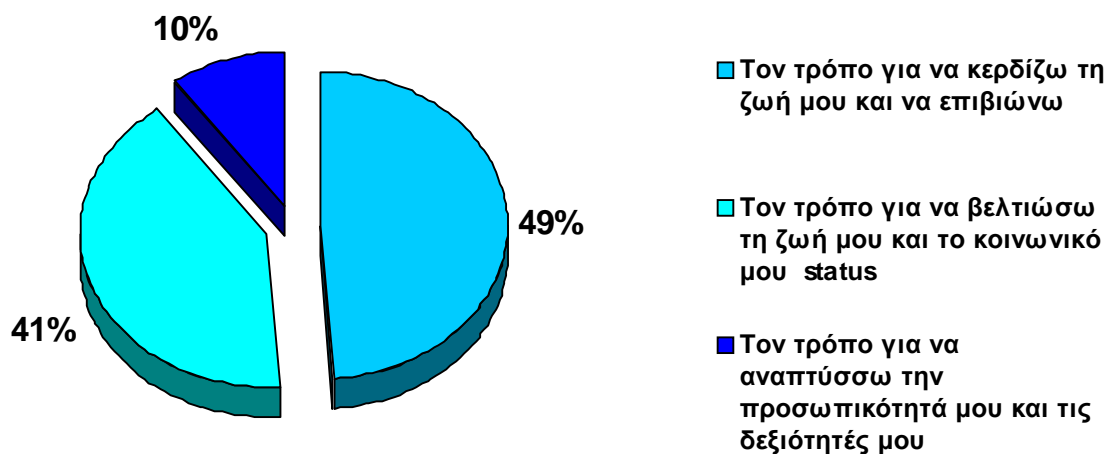
5. Η εργασία για σας αντιπροσωπεύει:

5.1. Τον τρόπο για να κερδίζω τη ζωή μου και να επιβιώνω: 49%

5.2. Τον τρόπο για να βελτιώσω τη ζωή μου και το κοινωνικό μου status: 41%

5.3. Τον τρόπο για να αναπτύσσω την προσωπικότητά μου και τις δεξιότητές μου: 10%

(Απαντήσεις από όσους δήλωσαν εργαζόμενοι)

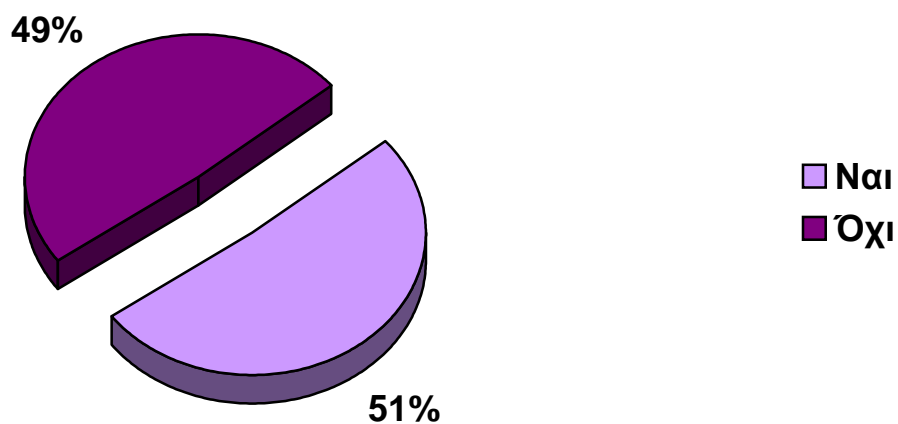

6. Θα θυσιάζατε ελεύθερο χρόνο δεδομένης της συγκυρίας για να ανταποκριθείτε στις αυξημένες απαιτήσεις μιας θέσης εργασίας;

Ναι: 51%

Όχι: 49%

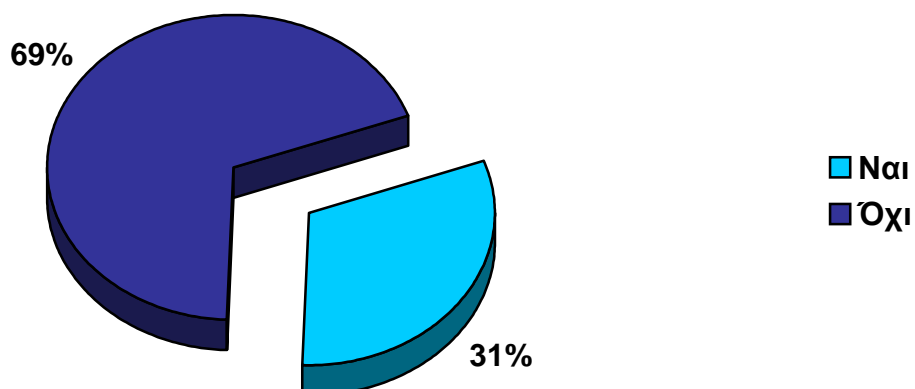
(Απαντήσεις από όσους δήλωσαν εργαζόμενοι)

7. Εάν αντιλαμβανόσασταν μια ευκαιρία, θα ιδρύατε μια δική σας επιχείρηση σήμερα δεδομένης της συγκυρίας;

Ναι: 31%

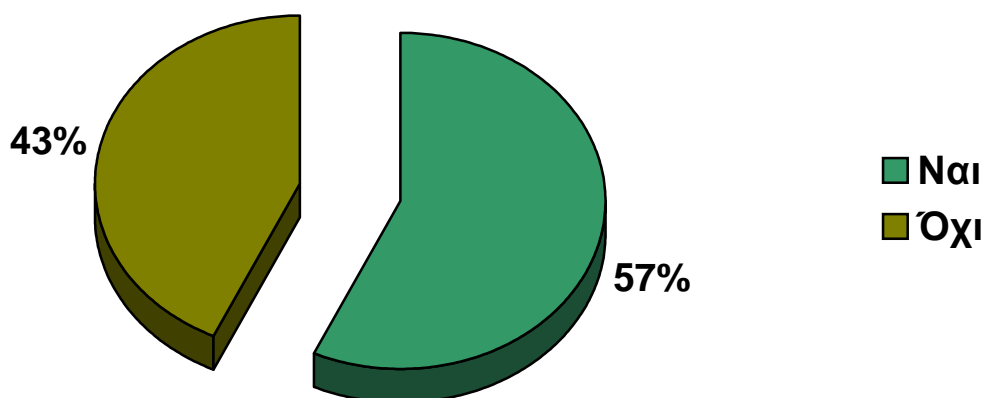
Όχι: 69%

8. Προσβλέπετε σε μια καλύτερη καριέρα στην Ελλάδα με άξονα την περαιτέρω επαγγελματική σας εκπαίδευση σήμερα;

Ναι: 57%

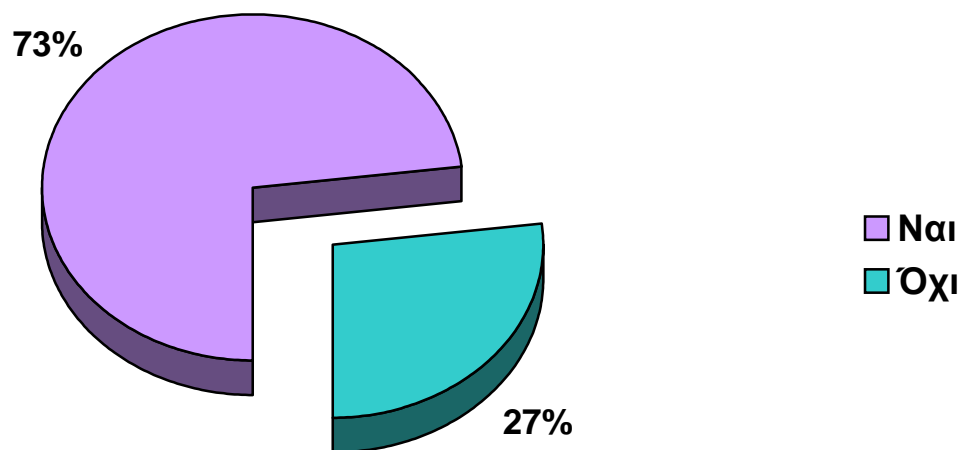
Όχι: 43%

9. Θα αποτελούσε μια από τις επιλογές σας σήμερα η φοίτησή σας σε κάποιο μεταπτυχιακό ή μετεκπαιδευτικό πρόγραμμα;

Ναι: 73%

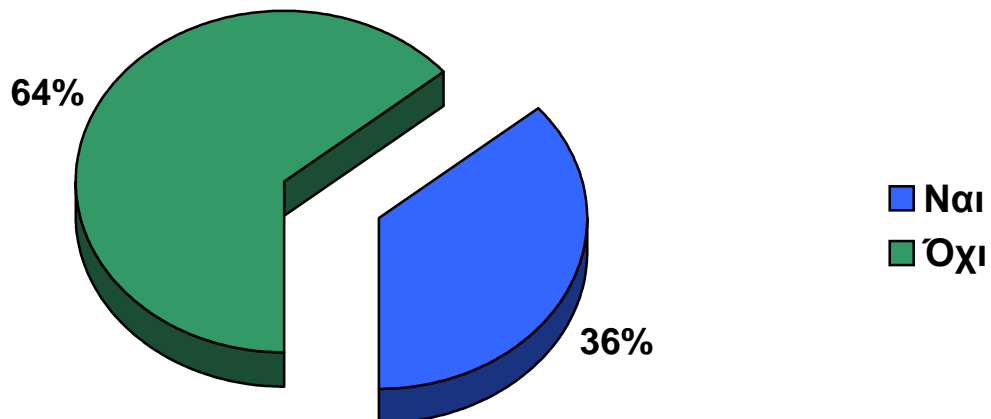
Όχι: 27%

10. Σκοπεύετε να συμμετάσχετε σε κάποιο μεταπτυχιακό ή μετεκπαιδευτικό πρόγραμμα;

Ναι: 36%

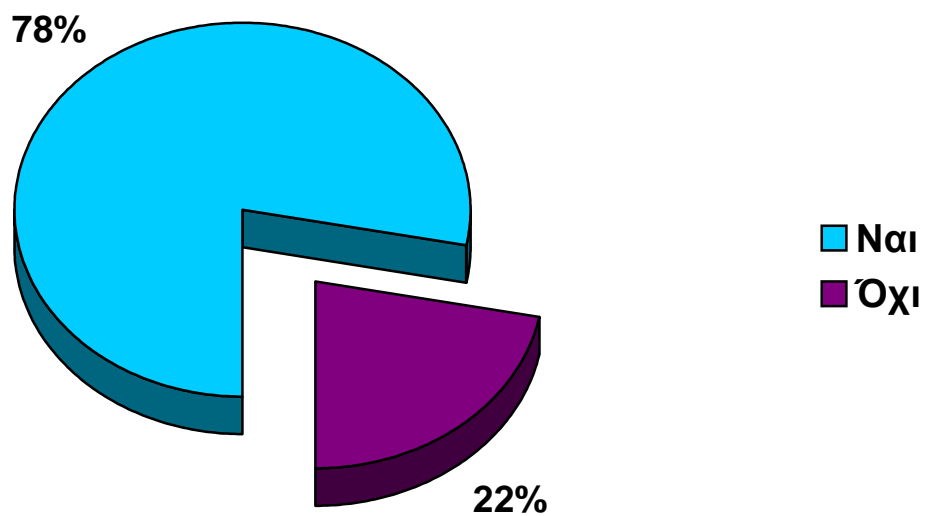
Όχι: 64%

11. Πιστεύετε ότι η δια βίου εκπαίδευση και μάθηση είναι απαραίτητη προϋπόθεση σήμερα για την προσωπική σας ανάπτυξη;

Ναι: 78%

Όχι: 22%

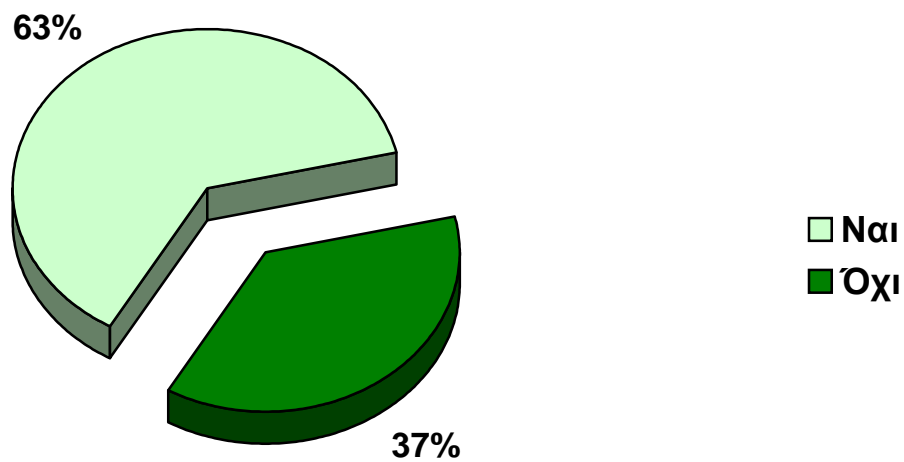

12. Είναι πιο σημαντικό για εσάς το να αισθάνεστε ασφαλής για τη θέση εργασίας που κατέχετε από τα χρήματα;

Ναι: 63%

Όχι: 37%

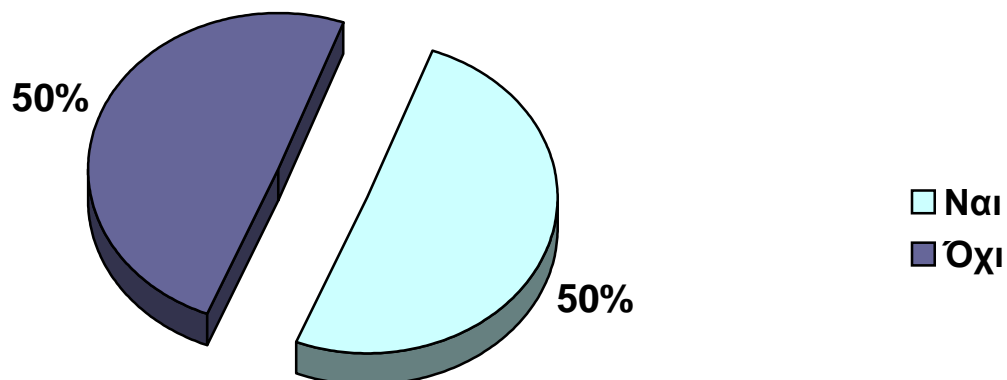
(Απαντήσεις από όσους δήλωσαν εργαζόμενοι)

13. Είστε ικανοποιημένος από το βιοτικό σας επίπεδο σήμερα;

Ναι: 50,5%

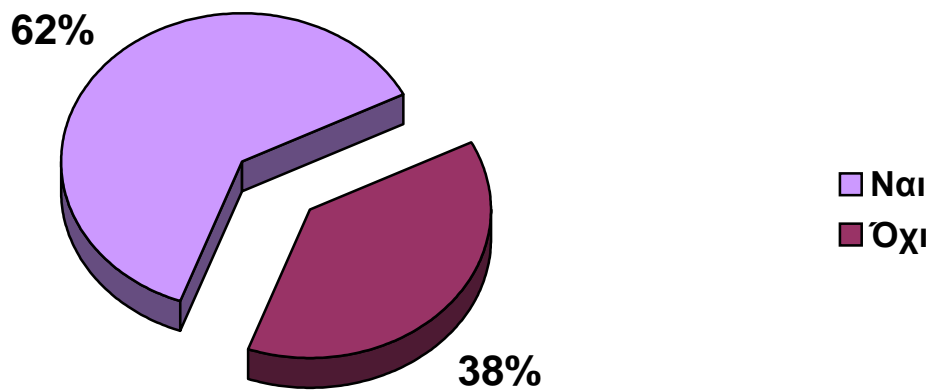
Όχι: 49,5%

14. Οι κλασσικές αξίες της εκπαίδευσης είναι σημαντικές για εσάς σήμερα;

Ναι: 62%

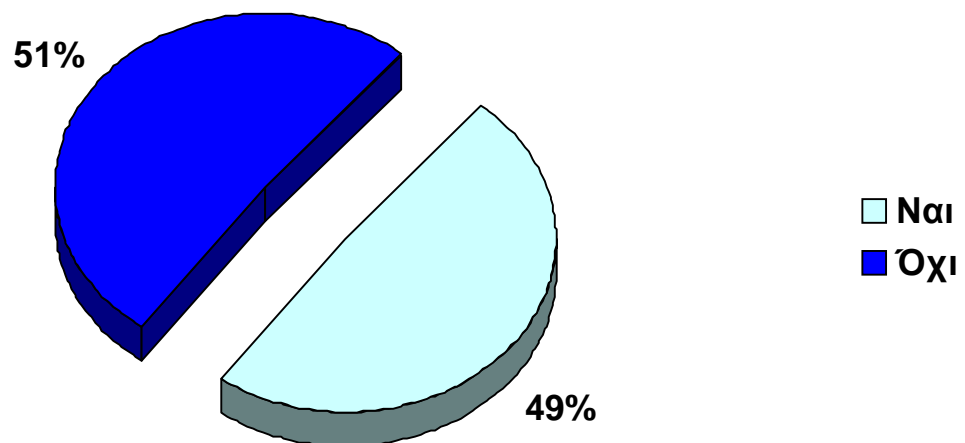
Όχι: 38%

15. Θα αναθεωρούσατε τις αποφάσεις σας για σπουδές για να κατευθυνθείτε σε πιο «ασφαλείς» επιλογές σπουδών σε σχέση με το επάγγελμα;

Ναι: 49%

Όχι: 51%

3.4 Αποτελέσματα έρευνας

- Οι νέοι αισθάνονται αβεβαιότητα για το μέλλον στη πλειοψηφία τους (42%), απαισιοδοξία σε ποσοστό 20% αλλά και αισιοδοξία σε ένα μεγάλο ποσοστό της τάξης του (38%). Στην πλειοψηφία τους πιστεύουν ότι το βιοτικό τους επίπεδο θα παραμείνει σταθερό (48%) για τον επόμενο χρόνο, ότι θα χειροτερέψει σε ποσοστό (36%) και ότι θα βελτιωθεί (16%).
- Στην πλειοψηφία τους (57%) εκτιμούν ότι η εκπαίδευση και η δια βίου μάθηση βοηθούν στο να απολαμβάνουν μεγαλύτερη αναγνώριση και διάκριση από τους γύρω τους.
- Αντίστοιχα η μεγαλύτερη πλειοψηφία των νέων δείχνει να αναγνωρίζει τις αξίες της μεταπτυχιακής εκπαίδευσης και της πιστοποίησης, εφόσον σε ποσοστό (63%) εκτιμούν ότι τους προσφέρει τη δυνατότητα να αισθανθούν πιο σίγουροι για το μέλλον.
- Η εργασία για την πλειοψηφία των νέων (49%) αποτελεί τον τρόπο για να κερδίσουν τη ζωή τους και να επιβιώσουν, σε ποσοστό (41%) τον τρόπο να βελτιώσουν τη ζωή τους και το κοινωνικό τους status, ενώ για ένα ποσοστό (10%) τον τρόπο να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους και τις δεξιότητές τους.
- Δεδομένης της συγκυρίας η πλειοψηφία των νέων (51%) δείχνει να είναι έτοιμη να θυσιάσει ελεύθερο χρόνο για να ανταποκριθεί στις αυξημένες απαιτήσεις της εργασίας, ενώ ποσοστό (31%) θα δημιουργούσε τη δική του επιχείρηση σήμερα εάν αντιλαμβανόταν μια επιχειρηματική ευκαιρία. Μια μεγάλη πλειοψηφία της νεολαίας προσβλέπει σε μια καλύτερη καριέρα στην Ελλάδα με άξονα την επαγγελματική εκπαίδευση (57%). Για την πλειοψηφία των πτυχιούχων (73%) αποτελεί επιλογή σήμερα η φοίτησή τους σε κάποιο μεταπτυχιακό πρόγραμμα. Εξάλλου ένα μεγάλο ποσοστό

(36%), των πτυχιούχων σκοπεύει να συμμετάσχει σε κάποιο μεταπτυχιακό πρόγραμμα.

- Σε ποσοστό (78%) οι νέοι αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα της δια βίου μάθησης. Οι εργαζόμενοι νέοι δηλώνουν στην πλειοψηφία τους σε ποσοστό (63%) ότι είναι πιο σημαντικό γι' αυτούς να αισθάνονται ασφαλής στη θέση εργασίας τους σε σχέση με τα χρήματα. Το (50,5%) των νέων δηλώνει ικανοποιημένο από το βιοτικό του επίπεδο και σε ποσοστό (62%), οι νέοι δείχνουν να αναγνωρίζουν τις κλασσικές αξίες της εκπαίδευσης.
- Στο ερώτημα εάν θα αναθεωρούσαν τις αποφάσεις για σπουδές, ώστε να κατευθυνθούν σε πιο ασφαλείς επιλογές σε σχέση με την επαγγελματική αποκατάσταση, το (49%) των νέων απαντά ναι.
- Σύμφωνα με τον κ. Βασίλη Γαλάνη, Διευθυντή Επικοινωνίας του Mediterranean College, ρεαλιστές και αισιόδοξοι συνολικά αποκαλύπτονται για μια ακόμη φορά οι νέοι της χώρας μας, που δείχνουν να διαχειρίζονται την αβεβαιότητα με μια προσωπική διαχείριση των οικονομικών τους πόρων, αναζητώντας μέσα από τις αξίες της εκπαίδευσης και της δια βίου μάθησης τον τρόπο να κερδίσουν τη ζωή τους, να βελτιώσουν την προσωπική τους κατάσταση και να αναπτυχθούν σε ένα ασταθές οικονομικά περιβάλλον. Γενικότερα οι νέες και οι νέοι της χώρας μας, αντιλαμβάνονται την αξία της εκπαίδευσης ως μέσο διαχείρισης της αβεβαιότητας.
- Άλλωστε αξίζει να σημειωθεί ότι η πρόοδος και η ευημερία των κοινωνιών και των οικονομιών σήμερα, δεν οφείλεται στους απαισιόδοξους, αντίθετα τη χρωστάμε στους αισιόδοξους και στους νέους.
- Η επιστροφή των νέων στις αξίες της εκπαίδευσης και της μεταπτυχιακής εκπαίδευσης, αναδεικνύουν την αναγκαιότητα και της δια βίου εκπαίδευσης και μάθησης και σηματοδοτούν την δια βίου μάθηση μεταξύ

των υψηλών προτεραιοτήτων των νέων , της κοινωνίας και της οικονομίας μας.

- Η χώρα μας συγκαταλέγεται τελευταία μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. σε ότι αφορά το ποσοστό των εργαζομένων ενηλίκων που έχουν συμμετοχή σε προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης και επιμόρφωσης, και τα ευρήματα αυτής της έρευνας είναι ένα αισιόδοξο μήνυμα σε αυτή την κατεύθυνση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1 Μέτρα αντιμετώπισης της κρίσης

Τα τελευταία εκατό χρόνια έχουν λάβει χώρα στην παγκόσμια οικονομία αρκετές οικονομικές κρίσεις μικρότερης ή μεγαλύτερης έκτασης οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα να παρεκτραπεί η παγκόσμια οικονομία από την ομαλή αναπτυξιακή της πορεία. Οι κρίσεις αυτές επέφεραν σημαντικές επιδράσεις στις οικονομίες των χωρών επηρεάζοντας αυτές σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό. Τέτοιες κρίσεις είναι ο πανικός του 1907, η χρηματιστηριακή συντριβή του 1929, η οικονομική κρίση του 1937, η πετρελαϊκή κρίση του 1973, η οικονομική κρίση του 1990, η "φούσκα" της τεχνολογίας του 2001 και η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008. Η μεγαλύτερη από όλες τις οικονομικές κρίσεις, φαίνεται να είναι αυτή που συμβαίνει στις μέρες μας.

Στην προσπάθεια τους οι οικονομίες των χωρών να μετριάσουν την κρίση, κρατικοποίησαν κάποιες τράπεζες, ενώ άλλες χώρες (όπως Ιρλανδία) ανακοίνωναν κρατική ενίσχυση και ρευστότητα σε τράπεζες που αντιμετώπιζαν δυσκολίες. Ο πανικός ώθησε τους καταθέτες να κάνουν ανάληψη των χρημάτων τους από τις τράπεζες. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα οι τράπεζες να διογκώνουν ακόμη περισσότερο το υπάρχον πρόβλημα της ρευστότητας. Για το λόγω αυτό πολλές τράπεζες ανακοίνωναν κρατικές εγγυήσεις στις καταθέσεις. Από την άλλη αν δεν διασωθούν οι τράπεζες που αντιμετωπίζουν προβλήματα ρευστότητας τότε θα αυξηθεί η ανασφάλεια που επικρατεί στις αγορές, ενώ αν αυτές πτωχεύσουν τότε το προσωπικό που θα παραμείνει άνεργο θα επηρεάσει αρνητικά τα ιδρύματα των κοινωνικών ασφαλίσεων και την ζήτηση της αγοράς. Είναι σημαντικές οι ενέργειες διάσωσης των χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων γιατί η καθεμία είναι στενά συνδεδεμένη με την άλλη. Άλλωστε αυτή είναι η πιο δραστική πολιτική σύμφωνα με τις περισσότερες κυβερνήσεις. Παρόλα αυτά δεν πρέπει να μείνει ασχολίαστο το γεγονός ότι οι ενέσεις βοήθειας χρηματοδοτούνται από το ίδιο φορολογικό σύστημα. Για αυτό το λόγω άλλωστε, υποστηρίζεται από αρκετούς

οικονομολόγους η άποψη ότι μπορεί να είναι πιο σωστή η πολιτική της μη διάσωσης των τραπεζών που χρειάζονται υπέρογκα ποσά, διότι αυτό θα έχει επιπτώσεις στο φορολογικό σύστημα και εν συνεχεία στους πολίτες, οι οποίοι θα είναι και αυτοί τελικά που θα τις υποστούν.

Επειδή όμως η Ελλάδα, όπως και άλλες 25 χώρες της Ευρώπης, ανήκει στον υπερεθνικό σχηματισμό της Ε.Ε., καθήκον της πολιτικής ηγεσίας του τόπου είναι να δώσει τις μάχες σε ευρωπαϊκό επίπεδο, έτσι ώστε η αντιμετώπιση της κρίσης να γίνει συντονισμένα και να τύχει ενισχύσεων από τον κοινοτικό προϋπολογισμό. Η λήψη μέτρων θα μπορούσε να είναι:

- Μείωση του Φ.Π.Α (Φόρος Προστιθεμένης Αξίας) στα τρόφιμα και τα είδη πρώτης ανάγκης.
- Μείωση ειδικού Φόρου κατανάλωσης στα καύσιμα.
- Καθιέρωση ανακατανομής του πλούτου μέσω της φορολόγησης των κερδών των χρηματιστηριακών πράξεων και υπεραξιών από αυτές.
- Ενίσχυση της αντιμονοπωλιακής, αντί-τραστ πολιτικής με παράλληλη λήψη μέτρων για την ανάπτυξη του υγιούς ανταγωνισμού.
- Ενίσχυση των χαμηλών εισοδημάτων μέσα από προγράμματα κοινωνικής αλληλεγγύης.
- Ειδικά προγράμματα καταπολέμησης της ανεργίας και ενίσχυσης απασχόλησης.
- Ειδικά προγράμματα ενίσχυσης και ανάπτυξης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Εκτός από τη δράση στην οποία πρέπει να προβεί η Πολιτεία για την αντιμετώπιση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, αναγκαία είναι και η ανάληψη πρωτοβουλίας από την πλευρά των ίδιων των επιχειρήσεων. Για παράδειγμα η ελληνική ναυπηγική βιομηχανία και οι κατασκευές βρίσκονται σε πλήρη ύφεση. Ενώ η χημική βιομηχανία λόγω συγχωνεύσεων και λόγω της αύξησης της κατανάλωσης

φαρμάκων μπορεί προς το παρόν να διατηρήσει τη θέση της, οι κλάδοι των ηλεκτρονικών, της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών επλήγησαν σημαντικά λόγω της έλλειψης συμβάσεων με το Δημόσιο. Αλλά και ο κλάδος της ιατρικής τεχνολογίας περνάει δύσκολες ώρες λόγω των προγραμμάτων λιτότητας και εξυγίανσης που εφαρμόζονται στα δημόσια νοσοκομεία και λόγω της μείωσης των επενδύσεων στις ιδιωτικές κλινικές και τα διαγνωστικά κέντρα. Ακόμα και ο τουρισμός δεν γλίτωσε από τη γενική ύφεση που επικρατεί. Συγκεκριμένα, η πολιτική που προτείνεται να ακολουθηθεί αφορά στον επαναπροσδιορισμό των επιχειρηματικών στόχων, του τύπου δανεισμού, των επενδύσεων και της στρατηγικής marketing, τον περιορισμό των λειτουργικών εξόδων, την αναβάθμιση της προσφερόμενης ποιότητας, την επανεξέταση της τιμολογιακής πολιτικής και την εστίαση στο ανθρώπινο δυναμικό.

Οι διαστάσεις λοιπόν που έχει η κρίση σε εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο απαιτούν επαναπροσέγγιση των πολιτικών κατευθύνσεων, των συγκεκριμένων μέτρων και δράσεων. Στο πλαίσιο αυτό γίνεται η αναφορά κάποιων βασικών αξόνων που θα βοηθούσαν στην ανασυγκρότηση της οικονομίας και την εξομάλυνση της τρέχουσας κρίσης:

- **Στήριξη της αγοραστικής δύναμης των μεσαίων στρωμάτων και ενίσχυση των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων.**

Μείωση της φορολογίας των φυσικών προσώπων με την εφαρμογή περισσότερων κλιμακίων στη βάση μιας αναλογικής κλίμακας έτσι ώστε να μη δημιουργούνται απώλειες στα εισοδήματα των μισθωτών, των ελεύθερων επαγγελματιών και των συνταξιούχων από την αύξηση του πληθωρισμού.

- **Στήριξη της πραγματικής οικονομίας και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.**

Αύξηση των δημοσίων επενδύσεων με κατεύθυνση την παιδεία, τη βιώσιμη ανάπτυξη, τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, τις παραγωγικές αναδιαρθρώσεις κλάδων και περιοχών που πλήττονται ιδιαίτερα από την κρίση με στοχευόμενα κίνητρα, τη χρηματοδότηση δε δραστηριοτήτες εξοικονόμησης ενέργειας για

την ανάκτηση της βιωσιμότητας τους καθώς και τη στήριξη της επιχειρηματικότητας με απλούστευση των γραφειοκρατικών διαδικασιών και τη χρήση νέων τεχνολογιών.

- **Αντιμετώπιση της ανεργίας με τη στήριξη της απασχόλησης, την επιδότηση των ανέργων καθώς και την επιδότηση της εργασίας γενικότερα.**

Στήριξη των επιχειρήσεων που διατηρούν διάφορες θέσεις εργασίες με κίνητρα και χρήση επιδοτήσεων για κάθε νέα θέση εργασίας, καθώς και ενίσχυση της κοινωνικής εργασίας με πλήρη δικαιώματα κοινωνικής ασφάλισης για στήριξη ανέργων και απολυμένων σε τομείς που έχουν ανάγκη από ανθρώπινο δυναμικό.

- **Δημοσιονομική εξυγίανση και σταθερότητα.**

Εξορθολογισμό και αναδιάρθρωση των δημοσίων δαπανών. Όσο σημαντική είναι η μείωση των ελαστικών καταναλωτικών δαπανών που οδηγούν σε σπατάλη του δημοσίου χρήματος, τόσο σημαντική είναι και η αύξηση των παραγωγικών επενδύσεων με κατεύθυνση τα συγχρηματοδοτούμενα έργα που δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας.

- **Μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος.**

Κατάρτιση προγραμματικών προϋπολογισμών ώστε να διασφαλιστεί η αποτελεσματική διαχείριση του δημοσίου χρήματος.

- **Κρατικός παρεμβατισμός και δημιουργία αυστηρού πλαισίου εποπτείας και ελέγχου του χρηματοπιστωτικού συστήματος, καθώς επίσης και ενίσχυση της ρευστότητας στην αγορά.**

Ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών με αύξηση του μετοχικού τους κεφαλαίου, ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του συστήματος εποπτείας του χρηματοπιστωτικού συστήματος σε ένα διεθνές πλαίσιο, το οποίο θα ρυθμίζει τη χρηματοπιστωτική λειτουργία, καθώς επίσης και ενίσχυση της συμμετοχής του δημοσίου στην Εθνική τράπεζα για τη δημιουργία ισχυρού πυλώνα

δημοσίου ενδιαφέροντος στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Οι ροές των κεφαλαίων είναι διεθνείς άρα ένα νέο πλαίσιο κανόνων και αρχών προϋποθέτει διεθνή συνεργασία. Επιπλέον, το μέγεθος και η έκταση της χρηματοπιστωτικής κρίσης επιβάλλει τη συνεργασία για τη δημιουργία ενός ενιαίου πλαισίου όπως και ευρωπαϊκού οργανισμού για τον έλεγχο και την εποπτεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Επίσης θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στις επενδύσεις. Φαντάζει παράξενο, αλλά στη χώρα μας υπάρχουν ώριμες επενδύσεις οι οποίες θα μπορούσαν να φέρουν πλούτο στην κοινωνία και να δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας τη στιγμή που η ανεργία αυξάνεται με ανησυχητικούς ρυθμούς και το ΑΕΠ μειώνεται. Στους βασικούς τομείς υποδομών της χώρας, όπως είναι τα τεχνικά έργα, οι μεταφορές και ο χώρος της ενέργειας, αλλά και στη μοναδική «βαριά βιομηχανία» που απέμεινε στη χώρα, δηλαδή τον τουρισμό, υπάρχουν πολλοί Έλληνες αλλά και ξένοι έτοιμοι να επενδύσουν. Η τεχνογνωσία υπάρχει, οι χρηματοδοτήσεις έχουν εξευρεθεί και το δημοσιονομικό κόστος θα είναι πολύ μικρό (στις κατασκευές και τις μεταφορές) έως μηδενικό (στην ενέργεια και τον τουρισμό), όπου το σύνολο της επένδυσης θα καταβάλλουν αποκλειστικά και μόνο οι ιδιώτες. Οι επενδύσεις που συνωθούνται στους προθάλαμους υπουργικών γραφείων και δημόσιων υπηρεσιών σε όλους τους τομείς ξεπερνούν σήμερα τα 20 δις. ευρώ και δυνητικά μπορούν να δημιουργήσουν στην επόμενη κρίσιμη τριετία περισσότερες από 10.000 άμεσες νέες θέσεις εργασίας και περισσότερες από 30.000 έμμεσες θέσεις. Μόνο στο χώρο της ενέργειας οι επενδύσεις φθάνουν σε αξία στα 12 δις. ευρώ. Όμως τα επενδυτικά σχέδια Ελλήνων και ξένων επενδυτών έχουνε βαλτώσει μεταξύ γραφειοκρατίας, πολυνομίας, περίπλοκης και ασταθούς φορολογίας, επικαλύψεως αρμοδιοτήτων και αδιαφορίας των υπηρεσιών. Τελευταίος αλλά όχι έσχατος λόγος που έχουν βαλτώσει οι επενδύσεις είναι η αδυναμία διαχείρισης της ανταγωνιστικότητας και της ανάπτυξης από την ίδια την κυβέρνηση και από αρκετούς υπουργούς. Οι κινήσεις που γίνονται ως σήμερα είναι αποσπασματικές και οι υπουργοί δείχνουν να κινούνται με δική τους πρωτοβουλία και μόνο.

4.2 Μέτρα αντιμετώπισης για τους νέους

Η αίσθηση ότι οι νέοι θα ζήσουν χειρότερα, θα εργαστούν περισσότερα χρόνια και με λιγότερα κοινωνικά δικαιώματα από τους γονείς τους είναι πια εδραιωμένη όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε άλλες δυτικοευρωπαϊκές κοινωνίες, στις οποίες το δημογραφικό ισοζύγιο δεν ευνοεί τους νέους, όπως σε χώρες σαν τις αραβικές, το Ιράν ή την Τουρκία. Αποτελεί επίσης κοινή διαπίστωση ότι οι πιο βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα χαμένοι από τη σημερινή κρίση στην Ελλάδα θα είναι οι νέοι. Πολλοί από αυτούς αναζητούν ή ονειρεύονται κάποια διέξοδο απασχόλησης στο εξωτερικό, ενώ ήδη καταγράφεται ή αποστροφή τους προς το πολιτικό σύστημα και τα κόμματα εξουσίας.

Οι νέοι στην Ελλάδα αντιδρούν σε ένα γενεαλογικό κατεστημένο γραφειοκρατικού και πολιτικού νεποτισμού, που δεν επέτρεπε την ανάδειξη ικανών και ταλαντούχων νέων σε θέσεις ευθύνης και οδήγησε τη χώρα στην τρέχουσα κρίση.

Ως τώρα η οικογένεια και οι συντάξεις των παππούδων αποτελούσαν το βοήθημα των γηραιότερων προς τους νεότερους, υποκαθιστούσαν το Κράτος Πρόνοιας, χρηματοδοτούσαν σπουδές ή ενίσχυαν τους νέους ως την επαγγελματική αποκατάσταση. Με την περικοπή μισθών και συντάξεων το οικογενειακό εισόδημα ή οι συντάξεις δεν θα μπορούν πια να παίξουν αυτόν τον ρόλο. Έτσι το οικογενειακό στήριγμα εξανεμίζεται με αποτέλεσμα οι νέοι να χάνουν αυτό το πλεονέκτημα. Θα πρέπει, επομένως, να υπάρξει ειδική μέριμνα για τους νέους στην Ελλάδα, ώστε να μην εδραιωθεί το αίσθημα απόγνωσης. Όταν οι νέοι κουράζονται υπερβολικά για να εισαχθούν στα πανεπιστήμια και μετά εξέρχονται άνεργοι, υποαπασχολούμενοι ή απροετοίμαστοι για την αγορά εργασίας, αυτό είναι φυσικό να δημιουργήσει αισθήματα αποτυχίας. Ούτε πρέπει να καλλιεργείται η ψευδαίσθηση ότι οι νέοι μπορούν να βρουν εύκολα εργασία στο εξωτερικό, καθώς οι διαθέσιμες θέσεις εργασίας είναι συνήθως είτε χειρωνακτικές είτε ιδιαίτερα εξειδικευμένες.

Στην έκθεση της Επιτροπής, που αναμένεται να λάβει την έγκριση και της Ολομέλειας της Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης, στα τέλη Ιουνίου, προτείνεται μια σειρά από μέτρα, για να αντιστραφεί η σημερινή κατάσταση και να ενισχυθεί η νεολαία στη μάχη που δίνει κατά της ανεργίας.

Οι πολιτικές για την αντιμετώπιση της ανεργίας των νέων πρέπει να είναι μπροστά στην ατζέντα κρατών και κυβερνήσεων και να δοθεί η απαραίτητη χρηματοδότηση, προκειμένου να δημιουργηθούν βιώσιμες θέσεις εργασίας και να ενισχυθεί η δια βίου εκπαίδευση και μάθηση.

τρόποι αντιμετώπισης ανεργίας:

- Συνειδητοποίηση της κατάστασης, έλλειψη αιτιών.
- Μελέτη του προβλήματος **Θ** μακροπρόθεσμος σχεδιασμός.
- Πολιτικός/κρατικός σχεδιασμός, προγραμματισμός και μέριμνα.
- Ανθρωπιστικός προσανατολισμός: στο κέντρο του ενδιαφέροντός μας ο άνθρωπος **Θ** επίλυση όσων τον ταλανίζουν **Θ** προσπάθεια εξάλειψης ανεργίας.
- Ανθρωπιστική παιδεία.
- Ανθρωπιστική χρήση της τεχνολογίας/μηχανών/επιστήμης.
- Μέτρα ευνοϊκά της αποκέντρωσης.
- Κίνητρα για απασχόληση σε τομείς παραμελημένους αλλά ουσιαστικούς: γεωργία, κτηνοτροφία, βιομηχανία κ.α.
- Διαρκής επιμόρφωση εργαζομένων στα νέα δεδομένα/ απαίτηση της εργασίας τους.
- Σωστός επαγγελματικός προσανατολισμός.
- Θεσμοθέτηση μέτρων αξιοκρατίας επιλογής προσωπικού (αξιοκρατία).
- Εξασφάλιση ισότητας/παροχής ίσων ευκαιριών μόρφωσης/ κατάρτισης/ εύρεσης εργασίας σε όλους ανεξαιρέτως.
- Καθολική απαίτηση σε αγώνες για εκπλήρωση όλων των παραπάνω.

Μεταξύ των μέτρων που προτείνεται να ληφθούν άμεσα είναι η θέσπιση φορολογικών κινήτρων για εργοδότες που προσφέρουν θέσεις μαθητείας στους νέους, φορολογικές ελαφρύνσεις στους νέους επιχειρηματίες και δημιουργία συστήματος, με βάση το οποίο κανένας νέος δεν θα μένει εκτός της αγοράς εργασίας περισσότερο από τέσσερις μήνες.

Στόχος δεν πρέπει απαραίτητως να είναι υποταγή στην αγορά εργασίας, αλλά πρακτική και ουσιαστική προετοιμασία των φοιτητών. Από νέους που στέλνουν βιογραφικά για σπουδές ή αναζητούν εργασία στο εξωτερικό πολλοί από αυτούς δεν είναι σε θέση να συντάξουν ένα κατάλληλο βιογραφικό. Τα αγγλικά πανεπιστήμια εκπαιδεύουν συστηματικά τους φοιτητές στο πώς να συντάσσουν βιογραφικά, αιτήσεις

για εργασία ή έρευνα και να προετοιμάζονται για μια συνέντευξη, πράγμα που δεν συμβαίνει στα ελληνικά πανεπιστήμια. Ακόμη και η εξέταση μαθημάτων σε ξένα πανεπιστήμια με την προετοιμασία ιστοσελίδων ή παρουσιάσεων με διαφάνειες (Powerpoint) αποβλέπει στην εξοικείωση των φοιτητών με μεθόδους αυτοπαρουσίασης, επικοινωνιακότητας και ανάδειξης των προσόντων τους.

Η κρίση θα οδηγήσει κατ' ανάγκη στην αποσύνδεση των προπτυχιακών σπουδών και ως εκ τούτου οι Έλληνες φοιτητές θα πρέπει με το τέλος των σπουδών τους να έχουν ένα εύρος δεξιοτήτων και τη δυνατότητα επιλογών απασχόλησης. Για Έλληνες αποφοίτους ανθρωπιστικών σπουδών που ψάχνουν εργασία στο εξωτερικό δεν αρκούν μόνο οι τυπικές γνώσεις, αλλά η συνθετική και επιχειρηματολογική ικανότητα, την οποία δυστυχώς δεν αποκτούν από τις προπτυχιακές σπουδές τους στην Ελλάδα.

Η κρίση θα πλήξει άσχημα τους νέους και για να τους δοθούν περισσότερες ευκαιρίες για εργασία θα πρέπει να αναθεωρηθούν ριζικά προγράμματα σπουδών, μέθοδοι διδασκαλίας και τρόποι εξέτασης. Αν η Ελλάδα δεν τους εμπιστευθεί, δεν τους δώσει ευκαιρίες και δεν εγκαταλείψει την νοοτροπία της επετηρίδας, δύσκολα θα ορθοποδήσει. Μπορεί κάποιες μη ευρωπαϊκές χώρες να είναι δημογραφικά νεανικές, χώρες όμως σαν την Ελλάδα δεν έχουν άλλη επιλογή από το να γίνουν ιδεολογικά νεανικές. Η κρίση εν τέλει θέτει το αμείλικτο δίλημμα: είτε θα δοθεί η

ευκαιρία στους νέους να ηγηθούν και να αλλάξουν τη χώρα είτε αυτοί θα οδηγηθούν στα άκρα και στην απόγνωση.

4.3 Συμπεράσματα

Είναι γνωστό σε όλους μας πλέον πως η Ελλάδα χρειάζεται μια ανανέωση που θα της δώσει την ευκαιρία να ανακάμψει στον οικονομικό και παραγωγικό τομέα και βέβαια να σταθεί ξανά αντιμέτωπη σε όλα τα κακόβουλα -κάποια ίσως και δικαιολογημένα- σχόλια των άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Η αλήθεια όμως είναι πως το ελληνικό κράτος στην κατάσταση που βρίσκεται τώρα δεν ευνοεί άμεσες αλλαγές, πράγμα που σημαίνει πως πρέπει να σκεφτούμε άλλες διεξόδους και λύσεις.

Η Ελλάδα βρίσκεται στο τρίτο έτος της οικονομικής ύφεσης και λαμβάνει εδώ και δύο χρόνια εκτεταμένα μέτρα. Παρόλ'αυτά, η οικονομική ανάκαμψη φαίνεται να απέχει πολύ και ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι αρχίζουν να νιώθουν τις συνέπειες της κρίσης. Κάθε εβδομάδα χάνουν κατά μέσο όρο 1.200 Έλληνες τη δουλειά τους. Μία μερίδα της ελληνικής κοινωνίας υποφέρει περισσότερο: οι νέοι άνθρωποι.

Η κρίση αγγίζει έντονα τους νεαρούς Έλληνες με αποτέλεσμα πολλοί θέλουν να φύγουν. 1,1 εκατομμύρια Έλληνες – περίπου το ένα δέκατο του πληθυσμού – είναι κάτω από 25 ετών, άλλο 1,5 εκατομμύριο είναι μεταξύ 25 και 34 ετών. Συχνά διαθέτουν καλή μόρφωση, είναι κοσμογυρισμένοι και ενδιαφέρονται για την πολιτική. Ωστόσο, επί του παρόντος περίπου 40 τοις εκατό των Ελλήνων κάτω των 25 ετών είναι άνεργοι. Σχεδόν ένας στους τρεις Έλληνες με πτυχίο πανεπιστημίου δεν έχει δουλειά, ένα από τα υψηλότερα ποσοστά στην Ε.Ε. Και όποιος έχει δουλειά, συχνά δεν τα βγάζει πέρα με τα εισοδήματά του. Εάν η κυβέρνηση θέλει να τους κρατήσει στη χώρα, θα πρέπει επιτέλους να τους βοηθήσει.

Όπως έχουμε παρατηρήσει, λοιπόν, όλο και περισσότεροι είναι οι νέοι που

επιλέγουν να επεκτείνουν τις σπουδές τους στο εξωτερικό και ίσως σε κάποιες περιπτώσεις να μείνουν για πάντα εκεί. Αυτό δεν είναι τόσο αρνητικό όσο το έχουμε στο μυαλό μας γιατί κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει το πόσο καλό είναι ένας νέος άνθρωπος να έρχεται σε επαφή με άλλες κουλτούρες, πολιτικοοικονομικά συστήματα και βέβαια να γνωρίσει άλλους τρόπους σκέψης, διαφορετικούς από την ελληνική νοοτροπία.

Το ζήτημα εδώ είναι πως το ελληνικό κράτος πρέπει να βρει τρόπους να δελεάσει τους νέους που φεύγουν στο εξωτερικό να επιστρέψουν στην πατρίδα τους και να εφαρμόσουν όλες τις καινούριες ιδέες και όλα όσα έμαθαν με σκοπό να βοηθήσουν και αυτοί στο να αλλάξει τακτικές και συστήματα -πολιτικά, οικονομικά, υγείας- η Ελλάδα. Πρέπει, λοιπόν, να βρεθούν θέσεις και προοπτικές για τα παιδιά αυτά που δίχως έχοντας επιλογή, προτιμούν να μετοικήσουν εξωτερικό μετά τις σπουδές τους. Αν όμως είχαν την επιλογή να επεκτείνουν τις σπουδές τους σε άλλες χώρες και έπειτα να μπορούσαν να επιστρέψουν στην Ελλάδα και να εργαστούν στο αντικείμενο τους, βοηθώντας με αυτόν τον τρόπο και την χώρα τους να αναπτυχθεί, τότε σίγουρα οι περισσότεροι νέοι θα γυρνούσαν στην Ελλάδα.

Χωρίς πολιτικά μέτρα αντιμετώπισης, πολλά από τα καλύτερα και ικανότερα νεαρά μυαλά θα εγκαταλείψουν τη χώρα. Σύμφωνα με δημοσκοπήσεις, έξι στους δέκα νεαρούς Έλληνες θέλουν να εργαστούν σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα. Αξίζει να ληφθεί υπόψη ότι πολλοί δεν θα επιστρέψουν.

Στην Ελλάδα δεν υπάρχει αυτή τη στιγμή καμία πολιτική φωνή που να αντιπροσωπεύει τα συμφέροντα των νέων. Τα κόμματα έχουν χάσει την επαφή με αυτή τη γενιά και έχουν θέσει έτσι τα θεμέλια για μία ανταγωνιστική σχέση. Οι διαδηλώσεις στους δρόμους αυτό το καλοκαίρι είχαν δύο κυρίως θέματα: την άρνηση των σημερινών πολιτικών και κομμάτων καθώς και την ανάκληση των μέτρων λιτότητας, που συνοδεύουν την οικονομική βοήθεια της Ευρωζώνης και του Δ.Ν.Τ.

Ωστόσο, το κίνημα των «Αγανακτισμένων» δεν κατάφερε να κάνει συγκεκριμένες προτάσεις για το τι θα πρέπει να γίνει. Εάν οι νεαροί Έλληνες δεν βρουν κάποια

άλλη πολιτική διέξοδο για τη δυσαρέσκεια και την ανησυχία τους, τότε υπάρχει ο κίνδυνος να αποτελέσει η διαμαρτυρία τη μόνη τους απάντηση. Όσο περισσότερο δεν λαμβάνονται υπόψη οι επιθυμίες των νέων και όσο περισσότερο αισθάνονται την άδικη μεταχείρισή τους από την εξουσία, τόσο πιο επικίνδυνη θα γίνεται η κατάσταση στους δρόμους της Ελλάδας. Η καλύτερη οδός για να αποκατασταθεί η σχέση του κράτους με τους νεαρούς του πολίτες, είναι οι καλύτερες διέοδοι απασχόλησης. Η κυβέρνηση σχεδιάζει γι' αυτό ένα πρόγραμμα, ώστε οι άνθρωποι να διατηρήσουν τη δουλειά τους και να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας. Θα χρηματοδοτηθεί με έως και 3,9 δισεκατομμύρια ευρώ, από τα οποία το 55 τοις εκατό προέρχεται από την ΕΕ. Το πρόγραμμα δεν απευθύνεται αποκλειστικά στους νέους. Τα μισά χρήματα από τη χρηματοδότηση θα χρησιμοποιηθούν για να αποτρέψουν τις επιχειρήσεις να κάνουν απολύσεις. Πάντως, περίπου το ένα τέταρτο των χρημάτων θα διοχετευτεί σε εκπαιδευτικά προγράμματα. Ένα 25 τοις εκατό θα χρηματοδοτήσει συμβάσεις εργασίας διάρκειας πέντε μηνών για περίπου 150.000 ανέργους, οι οποίοι θα εργαστούν σε δημόσια προγράμματα απασχόλησης με μηνιαίο μισθό 625 ευρώ.

Ακόμα και αν αυτό το πρόγραμμα συμβάλει στο να εργαστούν κάποιοι νέοι έστω και προσωρινά, πολλά βασικά προβλήματα παραμένουν. Οι αδυναμίες στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και την εύρεση εργασίας δυσκολεύουν την Ελλάδα στο να εκμεταλλευτεί στο έπακρο την χαρισματική νέα γενιά. Σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οι Έλληνες νέοι λαμβάνουν ελάχιστη κρατική βοήθεια και στήριξη κατά την αναζήτηση εργασίας.

Επιπλέον, το κράτος δεν έχει δημιουργήσει το κατάλληλο επιχειρηματικό κλίμα ώστε οι νέοι άνθρωποι με καλές ιδέες να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση. Αυτή η αποστολή έχει ανατεθεί στα ιδιωτικά ιδρύματα όπως το αρχικό κεφάλαιο, το οποίο επενδύει κυρίως στην υψηλή τεχνολογία.

Σε μία περίοδο όπου οι ελληνικές τράπεζες αρνούνται τη δανειοδότηση νέων επιχειρήσεων, αυτά τα προγράμματα είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικά. Ένα μέρος των χρημάτων που θα λαμβάνει η Ελλάδα έως το 2015 από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της ΕΕ, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ώστε να δημιουργηθούν κι άλλες τέτοιες πρωτοβουλίες. Με αυτό τον τρόπο θα μπορούσαν να πεισθούν οι Έλληνες

πτυχιούχοι να επιστρέψουν στην πατρίδα με την τεχνογνωσία που θα έχουν αποκτήσει στο εξωτερικό.

Αυτού του είδους τα προγράμματα θα μπορούσαν να αλλάξουν και τη νοοτροπία των νεαρών Ελλήνων. Οι εκπρόσωποι των επιχειρήσεων συχνά παραπονιούνται ότι το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα δεν παρέχει τους κατάλληλους υποψήφιους για τις υπάρχουσες θέσεις εργασίας. «Το βασικό πρόβλημα στην Ελλάδα δεν είναι η έλλειψη προοπτικής στην απασχόληση, αλλά η αντίθεση μεταξύ των προσωπικών επιθυμιών καριέρας και των υφιστάμενων δυνατοτήτων στην οικονομία ή των αναγκών της κοινωνίας», δήλωσε ο Αρίστος Δοξιάδης¹⁰, σε ένα συνέδριο που έγινε στην Αθήνα τον προηγούμενο Ιούλιο.

Κάποιοι ειδικοί πιστεύουν ότι ένας επαναπροσδιορισμός των γνώσεων που λαμβάνουν οι νεαροί Έλληνες και των συνθηκών της τοπικής αγοράς εργασίας θα μπορούσε να συμβάλει στην εναρμόνιση μεταξύ των προσδοκιών και της πραγματικότητας. Στο συνέδριο, ο Δοξιάδης εξέφρασε την άποψη ότι στον τομέα της ναυτιλίας, της παραγωγής, των μικρών εξαγωγικών επιχειρήσεων αγροτικών προϊόντων και μέσω νέων επιχειρηματικών μορφών στον τομέα του τουρισμού θα μπορούσαν να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας για τους νεαρούς Έλληνες. Ένας ακόμα τομέας ανάπτυξης είναι οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

Αλλά και η πανεπιστημιακή εκπαίδευση πρέπει να μεταρρυθμιστεί. Στις 24 Αυγούστου η κυβέρνηση χαιρέτισε σχετικά έναν νόμο. Βάσει αυτού του νόμου, τα κρατικά πανεπιστήμια εναρμονίζονται ακόμα περισσότερο με τα πρότυπα των υπόλοιπων ευρωπαϊκών πανεπιστημίων αλλά και με τη συνθήκη της Μπολόνια, για παράδειγμα με την ανεξάρτητη αξιολόγηση των εκπαιδευτικών και των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων. Επιπλέον, ο χρόνος φοίτησης για την απόκτηση του πτυχίου θα πρέπει να περιοριστεί.

Υπάρχουν, λοιπόν, ασφαλώς μέτρα, με τα οποία το ελληνικό κράτος θα μπορούσε να βελτιώσει την κατάσταση: μεγαλύτερη υποστήριξη των νέων που αναζητούν εργασία, εκπαιδευτικά προγράμματα που ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα

---

¹⁰ Οικονομολόγος ο οποίος δραστηριοποιείται στον τομέα των ιδιωτικών επενδυτικών κεφαλαίων.

της Αγοράς, κίνητρα και υποστήριξη των νέων επιχειρηματιών και αναδιάρθρωση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, προκειμένου να προετοιμάζονται καλύτερα οι φοιτητές για τις απαιτήσεις της ελληνικής αγοράς εργασίας.

Η κυβέρνηση έχει ήδη κάνει κάποια βήματα προς αυτή την κατεύθυνση. Τα αποτελέσματά τους δεν είναι ακόμα ορατά, αλλά σίγουρα φαίνεται ότι η Ελλάδα απειλείται να χάσει μία ολόκληρη γενιά, εάν δεν ακολουθήσουν περεταίρω ουσιαστικά βήματα.

Βιβλιογραφία

1. Αγγελόπουλος Κ., “Παγκόσμια οικονομική κρίση, ουδέ κακόν αμιγές καλού”
2. Επιστημονικό Μάρκετινγκ
3. «Κεφάλαιο», Τεύχος 222, σελ. 54-60
4. «Επιστημονικό marketing», Τεύχος 56, σελ. 71-72
5. Eurobank EFG, (2009) Μελέτη με τίτλο: “Οικονομικές Κρίσεις στην Ελλάδα”
6. Galbraith, J. (1990). *Οικονομική ευφορία*. Αθήνα: Εκδόσεις Νέα Σύνορα Α.Α. Λιβάνη και ΣΙΑ Ε.Ε.
7. Υπερχρέωση Νοικοκυριών, Οικονομικό Επιμελητήριο
8. ΟΕΕ, Προτάσεις για το Φορολογικό σύστημα
9. Δορίζας Γιώργος, Ξανθόπουλος Τάκης, Κυρίτσης Νίκος, Ανεργία και απασχόληση στην Ελλάδα, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, 1991
10. Ριντβάνοφ Ν., Η ανεργία στον κόσμο του κεφαλαίου, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, 1985
11. Σκουτέλης Γιώργος, Ανεργία: Αίτια και λύσεις, εκδόσεις Forum, 1996
12. Εφημερίδες: Ελευθεροτυπία και Έθνος

Διαδίκτυο

1. http://www.stockwatch.com.cy/nqcontent.cfm?a_name=news_view&ann_id=153205
2. <http://www.goethe.de/ins/gr/lp/kul/dug/kri/kig/el8263965.htm>
3. <http://www.goethe.de/ins/gr/lp/kul/dug/kri/kig/el7677979.htm>
4. http://www.infospoudes.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=2874:h-krisi-vrenarei-tis-spoudes&catid=24615:paidia&Itemid=1031
5. <http://www.semifind.gr/Spoudes/News.aspx?pid=2040&langid=72&mdl=news&ncid=34&itemid=2215>
6. <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=320146>
7. <http://www.iekdomi.edu.gr>

8. <http://www.iefimerida.gr>
9. <http://psycho-logia.gr>
10. <http://users.hol.gr/~kokkonis/courses/interwar/depression.htm>
11. <http://www.enthesi.net>
12. <http://www.makthes.gr>
13. <http://el.wikipedia.org>
14. <http://www.eleytherotipia.gr>
15. <http://e-psychology.gr>
16. <http://www.tovima.gr>